

Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ - Скопје

Филозофски факултет

Меѓународни односи-разрешување на конфликти,
дипломатија и човекови права

МАГИСТЕРСКИ ТРУД НА ТЕМА:

**Пристапи кон транснационалниот организиран криминал од призма
на доминантните теории за меѓународни односи**

Кандидат:

Катерина Кочоска

Ментор:

Проф. д-р Тања Милошевска

Скопје, 2019

Содржина:

1. Формулација на проблемот на истражување.....	4
1.2. Истражувачко прашање.....	7
1.3. Цели и задачи	7
1.4. Дефинирање на клучни концепти	10
1.5. Општа / специфична хипотетичка рамка.....	13
1.6. Посебни хипотези	13
1.7. Истражувачки варијабли	14
1.8. Истражувачки методи.....	14
1.9. Општествена оправданост на истражувањето	14
2. Вовед:	15
2.1. Традиционална безбедносна парадигма.....	17
2.2. Нетрадиционална безбедност.....	20
2.3. Недржавни вооружени актери.....	21
2.4. Меѓународни односи.....	24
2.5. Теории и принципи на меѓународните односи.....	26
2.6.Теории за меѓународни односи.....	27
3. Реализам.....	29
3.1. Класичен реализам	34
3.2. Дефанзивен структурален реализам.....	34
3.3. Неореализам: Теорија за меѓународна политика на Волц.....	35
3.4. Офанзивен структурален реализам	38
3.5. Реализам на подем и пад.....	39
3.6. Неокласичен реализам	40
3.7. Политички реализам	40
4. Либерализам	43
4.1. Основите на либерализмот	43
4.2. Неолиберален институционализам.....	47
5. Транснационален организиран криминал	50
5.1. Традиционален пристап кон транснационалниот организиран криминал	59
5.2. Нетрадиционален пристап кон транснационалниот организиран криминал	61
5.3. Клучни државно-центрични безбедносни аргументи за транснационалниот	

организиран криминал	63
5.4. Транснационалниот организиран криминал како закана за националната и меѓународната безбедност.....	66
5.4.1. Транснационалниот организиран криминал како фактор за еродирање на државниот суверенитет	68
5.4.2. Транснационалниот организиран криминал-закана за економскиот и финансискиот систем и демократската стабилност	70
5.4.3. Ограничувања и проблеми	72
6. Глобализација.....	74
6.1. Глобализацијата и меѓународниот систем	76
6.2. Глобализацијата и нејзиното влијание врз традиционалните безбедносни концепти.....	80
6.3. Глобализацијата како фактор за подемот на транснационалниот организиран криминал.....	81
7. Реконцепција на транснационалниот организиран криминал како безбедносна закана низ призма на доминантните теории за меѓународни односи	83
7.1. Концептуални перспективи	89
8. Заклучок.....	92
9. Користена литература.....	96

1. Формулација на проблемот на истражување

Клучните теми за расправа за иднината на глобалната политика се наизменичната игра помеѓу државно центричниот свет (традиционалниот свет на висока геополитика) и повеќе-центричниот свет (светот домаќин на недржавни актери кои сè повеќе присутни во меѓународните односи).

Со темпото на глобализација во изминатите децении, транснационалниот организиран криминал стана феномен кој треба да биде адекватно објаснет особено во рамките на дисциплината на меѓународни односи. Имајќи ја предвид силата на глобализацијата, организираниот/транснационален организиран криминал повеќе не може да се смета само за внатрешно прашање, бидејќи поради ефектот на прелевање овој криминален феномен влијае не само на една земја, туку има влијание и на други земји. Затоа, од клучно значење е да се протолкува транснационалниот организиран криминал од дисциплината на меѓународни односи.¹

Транснационалниот организиран криминал генерално се манифестира преку две основни форми:

- криминал кој ги загрозува меѓународните односи
- криминал кој го загрозува економскиот поредок

Концептуализацијата на транснационалниот организиран криминал како нетрадиционална или мека безбедносна закана бара анализа на три нивоа-меѓународно, национално и индивидуално.² Анализата на транснационалниот криминал е поинаква од анализата на традиционалните или “тврди” безбедносни закани, бидејќи оваа закана не ја загрозува директно територијата и суверенитетот на државата. Како нетрадиционална безбедносна закана, транснационалниот организиран криминал може да биде објаснет како феномен кој го загрозува идентитетот на државата. Под тоа се подразбира обликот на власта и политиката во одредена држава, како и на начинот на кој останатите држави ја перцепираат во меѓународните односи.³

На меѓународно ниво транснационалниот организиран криминал ги нарушува нормите и институциите на кои е заснован и на кои функционира меѓународниот систем.

¹ Allan Collins. (2016). *Contemporary Security Studies*, Oxford University Press. (According to Collins, Security Studies is the sub-discipline of International Relations. It is the study of security that lies at the heart of International Relations. And the study of inter-state armed conflicts is actually a sub-field of Security Studies and is known as Strategic Studies).

² John Picarelli. (2008). *Transnational Organized Crime*, London: Routledge.

³ Sayaka Fukumi. (2008). *Cocaine Trafficking in Latin America: EU and US Policy Responses*, Burlington: Ashgate Publishing Company.

На национално ниво транснационалниот организиран криминал може да ја загрози внатрешната стабилност на државата, бидејќи влијае на клучните политички актери, кои поради нивната неспособност за ефикасно спротивставување на организираниот криминал и заради нивното вплеткување во разни криминални активности ја нарушуваат довербата на граѓанското општество во владеачката елита. Транснационалниот организиран криминал ја загрозува и безбедноста на граѓаните (индивидуална безбедност), односно доведува до чувство на небезбедност.⁴

Иако никогаш не бил од централно значење за теориите на меѓународните односи, транснационалниот организиран криминал (ТОК) е инхерентно меѓународен феномен кој има влијание врз меѓународната безбедност, светската политика, меѓународната трговија и човековите права. Сепак, ТОК несомнено зазема значајно место во доменот на меѓународните односи и треба да се објасни и разбере теоретски и емпириски⁵.

Прво, транснационалниот организиран криминал (ТОК) е организиран криминал координиран преку националните граници, вклучувајќи групи или мрежи на поединци кои работат во повеќе од една земја за планирање и извршување на нелегални деловни потфати. Со цел да ги остварат своите цели, овие криминални групи користат системско насилство и корупција.

Второ, преку согледување и анализа на ТОК од аспект на теориите на меѓународните односи, како, реализмот, либерализмот и конструктивизмот кои се соочија со потешкотии околу дефинирањето на ТОК и деталното објаснување на неговата суштина во меѓународните односи.

Трето, меѓународниот систем „благодарение“ на глобализација се соочува со клучни трансформации, што доведува до вишок на моќ на недржавните актери кои имаат тенденција да управуваат со светската политика.

Застапниците на реалистичкиот правец го признаваат постоењето на недржавни актери, но докажуваат дека ти се споредни (од второ значење) за меѓународното безбедносно опкружување. Реалистите тврдат дека државата е главниот актер во меѓународните односи. Според реалистите, безбедносните закани произлегуваат примарно од државите, и државите одговорни за нивно правување.

⁴ John Picarelli. (2008). Transnational Organized Crime, in Phil Williams (ed), *Security Studies: An Introduction*, New York, London: Routledge.

⁵ Yuliya, Zabyelina. (2010). Transnational organized crime in international relations, CEJISS, Metropolitan University Prague, Czech Republic, достапно на: www.cejiss.org/.../ZabyelinaTransnational_Organized_Crime.pdf.

Главни и единствени субјекти во меѓународните односи, по сфаќањето на класичниот реализам се државите кои исклучително дејствуваат во склад со своите национални интереси за опстанок во анархичниот свет. Јадрото на националниот интерес ја сочинува националната безбедност, кое подразбира чување и контрола на територијата на државата и заштита на суверенитетот. Безбедноста се разгледува од воен поглед т.е. решавањето на безбедносните предизвици, ризици и закани и бара примена во воени мерки. Референтен објект на безбедноста во класичниот реализам претставува државата. Иако секоја држава ги нагласува различните вредности (демократските, професионалните), постојат две основни вредности – територијален интегритет и суверенитет. Ако државата не е во состојба да ги зачува своите основни вредности таа се чувствува небезбедна.⁶ На основа на наведените главни одредници на класичниот реализам, може да се констатира дека транснационалниот организиран криминал не претставува воена закана по државата, бидејќи не ја загрозува директно територијата и суверенитетот на државата.

Либералистичката теорија истакнува дека државата не е единствениот актер туку позначајни актери се меѓународните владини, невладини и транснационални организации. Логичен одговор за справување со транснационалниот организиран криминал како глобален проблем е управувањето низ кооперативни потфати помеѓу државите во рамки на меѓународните институции. Либералниот одговор е регулативен. Транснационалните криминални организации ги доведуваат во прашање аспектите на државниот суверенитет и безбедност кои традиционално се прифаќаат како нешто што е неоспорно, дадено и сигурно. Тие ја докажуваат пропустливоста на границите кои номинално се под контрола на државите. Владите го задржуваат суверенитетот, но ако не можат да го контролираат увозот на оружје, наркотици и луѓе на сопствена територија, нивната сувереност губи голем дел од своето значење. Сувереноста може и да биде корисна како основа за дипломатските односи во меѓународната заедница на држави, но повеќе не е одраз на реална контрола над територијата.

Феноменот како транснационален организиран криминал, се развил до таа мера што го надминува капацитетот на државата за справување преку традиционална дипломатија. Овој феномен е транснационален по природа и бара координиран и мултинационален одговор.⁷

⁶ Примери: Израел и Палестина, Индија и Пакистан, Србија и Косово, Грузија и Јужна Осетија.

⁷ Mel Gurtov. (1991). *Global Politics in the Human Interest*, Boulder: Lynne Rienner Publishers.

Некои од овие недржавни учесници играле важна улога во доведувањето на нетрадиционалните безбедносни закани на политичката агенда на државните учесници. Сепак, постојат недржавни учесници кои преку прифаќањето на различни динамики на глобализацијата денес претставуваат еден од најсериозните предизвици на меѓународната безбедност.

1.1. Истражувачко прашање

Магистерскиот труд има за цел да одговори на следниве прашања:

- (1) Што претставува транснационалниот организиран криминал и кое е неговото толкување од аспект на дисциплината на меѓународните односи?
- (2) Дали транснационалниот организиран криминал како недржавен актер е од централно значење за теориите на меѓународните односи?
- (3) Како транснационалниот организиран криминал е согледан низ призма на доминантните теории за меѓународни односи и во колку категории може да се групираат дефинициите од гледна точка на меѓународните односи.

1.2. Цели и задачи

Брзите случувања и турбуленции за време на последните две децении ја определиле редефиницијата на поимот на транснационален организиран криминал.⁸ Така, во моментов, не постои универзално прифатена дефиниција во врска со овој феномен. Конструираниот концептуална рамка околу поимот транснационален организиран криминал е наметнат од две главни варијабли: просторот каде феноменот се случува и потребното време за анализа. Во овој контекст овие две варијабли добиваат смисла, ако тие се разберат или како збир на услови и историски, социо-политички, економски и технолошки развој (во случајот на просторот), или како збир на спецификации, идеи, концепти и перцепции (во случај на време). Во овој поглед вреди да се истакнат тие дефиниции кои самите се развиваат континуирано но нивната содржина е под влијание на теоретски пристапи кон феноменот што го опишуваат.

⁸ Petru, Albu. (2016). Romanian for Organised crime in transition time, a major threat to the international security, *Journal of Resources Defense Memagement*, Ministry of Interior and Public Administration Publishing House.

Покрај тоа, варијабилноста на дефинициите што се однесуваат на овој феномен е прилично изречен од самата дисциплина, на ниво на анализа и методологија за истражување. Специфичностите на различните географски простори, политички и економски интереси (не секогаш конвергентни) на држави како разлики во специфичниот приод на различните теории во меѓународните односи понатаму го попречуваат постигнување на согласност за тоа што транснационалниот организиран криминал претставува, дури и за одреден временски период. Но, недостатокот на согласност во врска со тоа што е транснационалниот организиран криминал не претставува препрека истражувачите да постигнат договор во врска со некои карактеристики на феноменот, кој се смета за суштински за својот транснационален карактер:

- ✓ сторители - тие се лица или организирани групи кои ги преминуваат националните граници (физички или практично - со користење на напредни технологии во информатика и комуникации) додека ги развиваат своите активности;
- ✓ објектот на организиран криминал - е претставен со: „незаконски стоки” (произведени или услуги); законски производи кои нелегално се шверцуваат; кршење на ограничувањата во врска со увоз или меѓународно ембарго;
- ✓ предмет на организиран криминал - се состои од ангажирање на странци во нелегални дела на територија на друга држава;
- ✓ мотивот на организиран криминал - се состои во стекнување профит од незаконски активности.
- ✓ дигиталните сигнали - се однесуваат на испраќање на електронските пораки со цел напаѓање или уништување на информатички системи или ограбување на финансиски институции.⁹

Врз основа на горенаведеното може да потенцираме дека транснационалниот организиран криминал има три посебни карактеристики кои прават да се разликува од претходната национална манифестација:

- а) функционира во регионално или глобално ниво;
- б) има капацитет да создаде продолжена прекугранична соработка и врски;
- в) има капацитет да ги предизвика националните и меѓународните власти.¹⁰

⁹ Phil, Williams, Vlassis, Dimitri. (2001). *Combating Transnational Crime: Concepts, Activities and Responses*, 1st ed. Routledge.

¹⁰ Susane, Strange. (2002). *Romanian for the Retreat of the State: The Diffusion of Power in the World Economy*,

Избраниот теоретски пристап не го занемарува традиционалното разбирање на безбедноста за тоа дека ја прифаќа важноста на државата како учесник во меѓународната политика. Заканите против државата, според тоа треба да се земат како важни од три причини. Прво, државата останува да биде единствениот учесник кој што може подеднакво да им обезбеди на граѓаните безбедност која се базира на фактот дека во најголем број на случаи државата го одржува монополот на легитимната употреба на сила. Второ, ако е даден продолжен примат на државата во меѓународна политика, останува како важен елемент во услови на спротивставување со заканите за безбедноста и за безбедноста на граѓаните. Трето, концептуалната рамка воведена во оваа идејна скица се однесува на природата на слабоста на традиционалните теории за земање во предвид на зголемената релевантност на невоените закани и недржавните учесници во областа на меѓународните односи.

Како што беше претходно наведено, неопходно е да се пристапи кон феноменот-транснационален организиран криминал, односно да се согледа од аспект на доминантните теории на меѓународни односи, имено, реализам и либерализам.

Од гледна точка на политичкиот **реализам**, секој член на општеството има обврска да ги почитува основните вредности на заедницата. Како таква, државата е овластена да интервенира (вклучени се насилни средства) со цел да се одржи општествениот поредок. Од гледна точка на реализмот, организираниот криминал во неговото јадро има за цел продолжување на економските активности и користење на недозволените средства (транснационални групи на организираниот криминал се комбинираат со правни методи на работа со незаконски-употреба на насилство, корупција, заплашување, уцена). Оваа теорија предлага, само едно решение за искоренување на овој феномен, односно преземање на силни мерки против оние што се занимаваат со таков вид на антисоцијални дела.

Либерализмот го нагласува човекот, слободата и ставовите на општеството како хармоничен и унитарен механизам, во кои граѓаните имаат заеднички сет на вредности кои се специфични за нивната заедница. Во рамките на оваа општа рамка, криминалците се дефинирани како лица со девијантно однесување. Теоретичарите на либерализмот признаваат дека глобализацијата и либерализацијата на трговијата, особено, придонесоа за проширување на транснационалниот организиран криминал. Сепак, тие тврдат дека ова претставува секундарен ефект кој не може да ги замени придобивките од слободната

трговија и глобализацијата. Според оваа теорија, постојат две решенија за ова прашање: или криминалците се откажуваат (по своја волја или под притисок на општеството во кое живеат) од нивното однесување и стануваат слични како и другите членови на општество, или тие се исклучуваат од општеството.

1.3. Дефинирање на клучни концепти

Организиран криминал - се дефинира како економска активност на групите кои што имаат трајна структура и поделба на трудот; цел им е максимизирање на профитот и искористување на посебните можности кои што произлегуваат од намерната и насилна злоупотреба на индивидуалните загарантирани права од страна на државата (право на сопственост, слобода и безбедност) како и кршење на законите на државата и регулативите за одделни економски активности¹¹.

Транснационален организиран криминал - подразбира криминални групи кои имаат организатор (или организатори) во една држава, но поради обемот на криминалните активности делуваат во други држави. Мултинационалниот организиран криминал подразбира здружени криминални групи од поедини држави, така што нивното дејствување се одвива во поголем број држави. Најпосле, под глобален организиран криминал се подразбираат сите појавни облици на групите на организираниот криминал во светски рамки.

Иако во сите овие поими има определени разлики во нијанси, сепак суштински се работи за еден ист поим во различни варијации, при што организираните криминални групи делуваат во повеќе држави. Оттука, појмовната содржина на сите овие варијации може да се опфати во еден поим, кој што конвенционално може да биде определен како транснационален организиран криминал.¹²

Меѓународни односи - во зависност од академската институција, претставува област на политички науки, интердисциплинарна академска област слична на глобалните студии или целосно независна академска дисциплина. Во сите случаи, полето ги проучува односите меѓу политичките субјекти (политички), како што се суверени држави, меѓувладини организации (МПО), меѓународни невладини организации

¹¹ Jens van Scherpenberg. (2000). *Transnationale Organisierte Kriminalitet: Die Schattenseite der Globalisierung*, Ebenhausen.

¹² Камбовски В. (1998). *Меѓународно казнено право*, Просветно дело, Скопје.

(МНВО), други невладини организации (НВО) и мултинационални корпорации (МНК) и пошироките светски системи произведени од оваа интеракција. Меѓународните односи се академски и јавни полиња, па можат да бидат позитивни и нормативни, бидејќи ја анализираат и формулираат надворешната политика на дадена држава.¹³

Тоа е академска и јавна стратегија која може да биде позитивна и негативна, затоа што двете стратегии бараат да се анализира и формулира надворешната политика на одредени држави. Во суштина, меѓународните односи опфаќаат повеќе области – економија, историја, право, филозофија, географија и други. Тие вклучуваат и разновиден асортиман на избор на прашања кои ги вклучуваат, но не ограничуваат со: глобализација, државна независност, еколошки развој, нуклеарна распространетост, национализам, економски развој, финансии на глобално ниво, тероризам, организиран криминал, човекова безбедност и надворешен интервенционализам.

Глобализација - покрај предностите како распространување на либерално демократските вредности и слободниот пазар глобализацијата има и темна страна. Иако законските бизниси имаат корист од можноста да ги експлоатираат глобалните пазари, најголемите корисници се транснационалните криминални мрежи кои го користат глобалниот трговски систем да ги вклопат нелегалните продукти во легален тек на стоката за широка потрошувачка; глобалниот финансиски систем да ги преместат и скријат нивните пари; глобалните телекомуникациски системи да ги пренесуваат директивите и пораките и глобалниот транспортен систем да пренесува луѓе и продукти

14

Недржавни вооружени актери – овој термин се користи за да се опише како организација, која во еден вооружен конфликт користи сила која не е овластена од држава. Недржавни вооружени актери кои спаѓаат во оваа дефиниција се терористички организации, транснационални организирани криминални организации, револуционерни групи, герилци, и други воени единици кои не се дел од армијата на државата.¹⁵

¹³ Simon Petite. (2013). "Rénovation du Palais des Nations: vote crucial", *Le Temps*, Monday 23 December, p. 5.

¹⁴ Phil Williams. (2003). *Non-State Threats and Future Wars*, in Robert J. Bunker (eds), Frank Cass & Co. Ltd.

¹⁵ Phil Williams. (2008). *Violent Non-State Actors and National and International Security*, International Relations and Security Network (ISN), Center for Security Studies, Swiss Federal Institute of Technology, ETH, Zurich.

Теории на меѓународни односи - е тешко да се дефинираат. Често се изучуваат како теории кои настојуваат да се објасни како државата се однесувала во минатото и да го предвидат идното однесување на државата. Меѓутоа, дури и таа дефиниција е оспорена од многу теоретичари. Традиционалните теории генерално може да се категоризираат според нивниот фокус или на луѓето, државите или на државниот систем како примарен извор на конфликт.¹⁶

Реализам/неореализам - Реализмот во меѓународните односи или она што е исто така познат како политички реализам, се смета за "една од најстарите теории за меѓународните односи и широко се одржува како светоглед". Иако е една од најраните теории, "првите кохерентни изрази на реалистички пристап кон проучувањето на меѓународната политика се развиле од очигледниот неуспех на либералните принципи кон меѓународната сфера, ќе ја промени природата на глобалната политика, особено нејзиното ендемично насилство.¹⁷ За реализаторите (понекогаш именувани како "структурни реалисти" или "неореалисти", наспроти претходните "класични реалисти"), меѓународниот систем е дефиниран со анархија - отсуство на централна власт. Државите се суверени и на тој начин се независни еден од друг; нема вродена структура или општество може да се појави или дури да постои за да нареди односи меѓу нив.¹⁸

Либерализам/неолиберализам - претставува сложено и помалку кохезивно тело на теорија за разлика од реализмот или институционализмот. Основниот увид на теоријата е дека националните карактеристики на индивидуалните држави се важни за нивните меѓународни односи.¹⁹ Либерализмот, во контраст со реализмот, верува во мерењето на моќта преку државните економии, можноста за мир и соработка, како и концептите на политичките слободи, права и слично. Френсис Фукујама, сосема значајно, верувал дека напредокот во човечката историја може да се мери со елиминација на глобалниот конфликт и усвојување на принципите на легитимитет и го

¹⁶ Jonathan Cristol. (2017). *International Relation Theory*, достапно на:

<http://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199743292/obo-9780199743292-0039.xml>

¹⁷ Burchill, S. et. al. (2001). *Theories of International Relations*, 2nd edition. New York, New York. Palgrave Macmillan.

¹⁸ Kenneth N. Waltz. (1979). *Theory of International Politics*, Addison-Wesley Reading.

¹⁹ Doyle, Michael W., (1997). *Ways of War and Peace: Realism, Liberalism, and Socialism*, New York: Norton.

следел степенот до кој либералните демократии ги надминале своите насилни инстинкти.²⁰

1.4. Општа / специфична хипотетичка рамка

Во оваа теза се тврди дека пристапите и интерпретациите за транснационалниот организиран криминал од призма на доминантните теории за меѓународните односи се ограничени за да можат да го објаснат зголеменото влијание на овој не-државен актер.

1.5. Посебни хипотези

- Традиционалниот фокус во меѓународните односи за анализа на конфликтите и соработката помеѓу државните актери е неопходно да се прилагоди за да се справи/соочи со растечкото влијание на недржавните актери.

- Присвојувањето или примената на реалистична или либерална перспектива за перцепција на транснационалниот организиран криминал ќе биде комплементарна и со анализа на теориите на меѓународните односи кои го признаваат прерогативот на глобалните недржавни вооружени актери.

- Реалистичната перспектива/теорија е претесна односно ограничена и не одговара на прашањата, односно предизвиците на активностите на организиран криминал кој ги поминува националните граници.

- Преку создавање на меѓународни институции и невладини организации од призма на либерален поглед може да се справиме со транснационалниот организиран криминал (теорија која се покажа недоволно успешна).

- Недостатокот на нео-либералната теорија се согледува во фактот дека транснационалниот организиран криминал е препознаен само како маргинален не-државен актер.

- Транснационалниот организиран криминал го надминува капацитетот на државата за справување преку традиционалната дипломатија.

²⁰ Burchill Scott. (2005), *Theories of International Relations* 3/E.

1.6. Истражувачки варијабли

Критериумска варијабла - пристапите на транснационалниот организиран криминал.

Предикторска варијабла - доминантните теории на меѓународни односи.

1.7. Истражувачки методи

Во контекст на современите научно-методолошки пристапи на истражување со комбинирање на повеќе истражувачки методи, во истражувањето ќе настојуваме со примена на неколку методолошки постапки на собирање, анализа и интерпретација на податоците да добиеме една систематизирана целина. Покрај квалитативната анализа на релевантни теориски извори, како основна методолошка постапка односно техника за собирање на податоци ќе се користи анализа на содржина на публикации, извештаи, конференциски материјали, а како методолошки постапки за анализа и интерпретација на податоците ќе се применат индуктивно – дедуктивен метод на анализа и компаративен метод на анализа. Во контекст на анализата на содржина ќе се фокусираме на толкување на официјалните документи, како и на текстови, написи, публикации, различни статии, дневни весници, списанија кои се однесуваат на предметот на истражување.

Преку анализа и интерпретација на податоците во ова истражување се очекува да се добијат квантитативни и квалитативни податоци, со кои со соодветна обработка ќе се добие верификација на хипотезите и ќе се оствари целта на оваа истражување.

1.8. Општествена оправданост на истражувањето

Научната оправданост на ова истражување се согледува во придонесот на верификување на научно недоволно познати и проучени специфични факти во врска со улогата и пристапот кон транснационалниот организиран криминал од аспект на доминантните теории за меѓународни односи.

Општествената оправданост се состои во тоа што истражувањето би помогнало да се согледаат која теорија односно теории на меѓународните односи ќе бидат најсоодветни за анализа и објаснување на транснационалниот организиран криминал во 21 век.

2. Вовед

Специфичностите на различните географски простори, политички и економски интереси на државите како разлики во специфичниот приод на различните теории во меѓународните односи понатаму го попречуваат постигнување на согласност за тоа што транснационалниот организиран криминал претставува, дури и за одреден временски период.

Според критериумот на криминалното поле на дејствување на организирани криминални групи може да се зборува за облици на организиран криминал. Под облици на организиран криминал се подразбира криминалното поле на делување на организирани криминални групи, банди, здруженија (криминални организации), односно кон кои кривични дела или групи кривични дела е насочена нивната криминална активност. Еден од тие облици е транснационалниот организиран криминал.²¹

Под транснационален организиран криминал се подразбираат криминални групи кои имаат организатор (или организатори) во една држава, но поради обемот на криминалните активности делуваат во други држави. Практичните импликации од употребата на терминот транснационален организиран криминал се повеќезначни. Имено, денес во услови на глобализација и сите можности што овој процес ги нуди на економско-финансиски, комуникациски, транспортен, социјален, правен и политички план, поимот организиран криминал освен во неговата транснационална димензија речиси и да не постои тесно ограничен во национални рамки.²²

Под транснационален криминал се подразбира криминал што се одвива преку границите на две или повеќе земји и претставува дел од меѓународните односи и меѓународната трговија. Меѓутоа, со оглед на тоа што општествата и поединците стануваат повеќе поврзани еден со друг, оваа глобализација "им овозможува на криминалните мрежи да работат заедно со глобалните активности и да воспостават врски со многу различни земји".²³

Глобализацијата претставува причина, а воедно и олеснувачки фактор за транснационалниот организиран криминал. Либерализација на пазарите и слободното движење на капиталот, како и на одреден степен на луѓе им создадоа нови можности на криминалните групи за зголемување на нивниот профит, притоа овозможувајќи им

²¹ Вlado Камбовски (1996), *Правната држава и организираниот криминал*, Правен факултет Скопје.

²² Камбовски В. (1998). *Меѓународно казнено право*, Скопје.

²³ Payne, (2013). *Global Issues*. New York, New York. Pearson.

избегнување на националните граници како и брзо прилагодување на тековната глобална економска средина. Во моментот, незаконски криминални активности се мешаат со дозволен бизнис²⁴, го отежнуваат разликувањето на правните аспекти од нелегалните, со нивната ефективност, влијаат врз донесувањето на одлуки на локално и централно ниво, односно тие се вклучени во нелегални активности.

Во контекст на глобализацијата, и организираниот криминал се проширува географски (просторно ниво), и бројно (бројот на засегнати земји, бројот на групи кои дејствуваат и полиња на нелегални активности).

Револуцијата во комуникациите и транспортите како главни вектори на глобализацијата ги олесниле овие случувања, што во исто време води до подобрување на криминалните методи на дејствување. Од друга страна, некои процеси поврзани со глобализацијата делуваа сосем спротивно, односно не придонесоа за олеснување на организиран криминал. Карактеристичен пример за тоа е либерализација на пазарите која придонесе за намалување на можноста за криминалните групи да се мешаат со капиталните текови.

Всушност организираниот криминал е последица на ставовите и практики кои ги промовираат лица кои не се интегрираат социјално или не се грижат за последиците од непочитување на општествените норми.

Транснационалниот организиран криминал немаше да стигне до тековно ниво на развој без поддршка на некои поволни фактори. Стратегиите на транснационалните организирани криминални групи се тесно поврзани со регионалниот и глобалниот геополитички развој. Опсегот на настани со регионални и глобални влијанија (крајот на Студената војна, дезинтеграција на Советскиот Сојуз, граѓанската војна во поранешна Југославија, појавата на нови комерцијални блокови и ново индустријализирани држави), што се случија во последните две децении, ги стимулираа активности на транснационалниот организиран криминал.²⁵

Транснационалниот организиран криминал има длабоки корени во историјата на човештвото. Овој феномен е последица која непрекинато се шири во сите региони во светот, особено во оние региони со разнишани социјални, политички и регионални

²⁴ Yuliya, Zabyelina, (2009). Transnational organized crime in international relations, Central European Journal of International & Security Studies 3 (1), достапно на: www.cejiss.org/.../ZabyelinaTransnational_Organized_Crime.pdf.

²⁵ Fernando, Reinares; Carlos, Resa. (1999). Transnational organized crime as an increasing threat to the national security of democratic regimes: assessing political impacts and evaluating state responses, достапно на: <http://www.nato.int/acad/fellow/97-99/reinares.pdf>.

столбови. Има неколку позначајни причини, како:

- *Разлики во социоекономските услови;*
- *Побарувачката за стоки и нелегални услуги;*
- *Демографскиот бум во земјите во развој;*
- *Разлики помеѓу легислативата и правни системи на државите;*
- *Глобализацијата и др.*

2.1. Традиционална безбедносна парадигма

Традиционалната безбедносна парадигма се однесува на реалистичката конструкција на безбедноста во која референтен објект на безбедност е државата. Овој пристап на безбедност, се фокусира на односите меѓу државите (унитарниот актер) и напорите на државата против надворешни закани. Ова гледиште претпоставува дека ако државата е безбедна, тогаш и оние што живеат во неа се безбедни.²⁶ Како што претходно е наведено, традиционалната безбедност се потпира на анархистичката рамнотежа на моќта, на военото надградување меѓу државите и на апсолутен суверенитет на националната држава,²⁷ односно се фокусира на гео-политика, застрашување, балансирање на моќ и воена стратегија.

Оваа реалистичка перспектива го достигнала својот врв за време на Студената војна, каде што САД и Советскиот Сојуз – две суперсили се натпреварувале едни со други, а тоа го согледувале само преку градење на својата воена моќ која може да се постигне само преку безбедноста. Државната одбрана од надворешни воените напади била примарен фокус на безбедносната политика на САД и на Советскиот Сојуз.

Сепак, традиционалната безбедност се соочила со предизвици на крајот на Студената војна. Во 1980-тите, традиционалниот поглед на безбедноста почнал да се менува. Поради тоа, Бери Бузан направил обид да го прошири опсегот на безбедноста, тврдејќи дека безбедносните студии не треба да се ограничуваат само во воените операции.

²⁶ Bajpai, K. (2000). *Human Security: Concept and Measurement*. Notre Dame: Kroc Institute for International Peace Studies.

²⁷ Buzan, B., Wæver, O., & de Wilde, J. (1998). *Security: a New Framework for Analysis*. London: Lynne Rienner.

Постојат многу аспекти кои се важни за безбедноста на државата, како што се политиката, економијата, општеството и животната средина.²⁸ Колапсот на Советскиот Сојуз претставувал будење, повик за реалистите.

Прво, меѓународниот систем бил трансформиран од биполарен свет во униполарност (хегемонија), за кое нешто реалистите сметале дека тоа нема да трајно, туку очекувале крајот на Студената војна да резултираа со некоја верзија на мултиполарност.

Второ, причината за падот на Советскиот Сојуз се должи на внатрешните политички и економски фактори, а не на воената конфронтација. Така, наместо надворешен фактор, се чини дека опстанокот на државата е загрозен од внатрешен фактор. Но, сепак реалистичката перспектива не предвидела и не можеше да го објасни овој феномен.

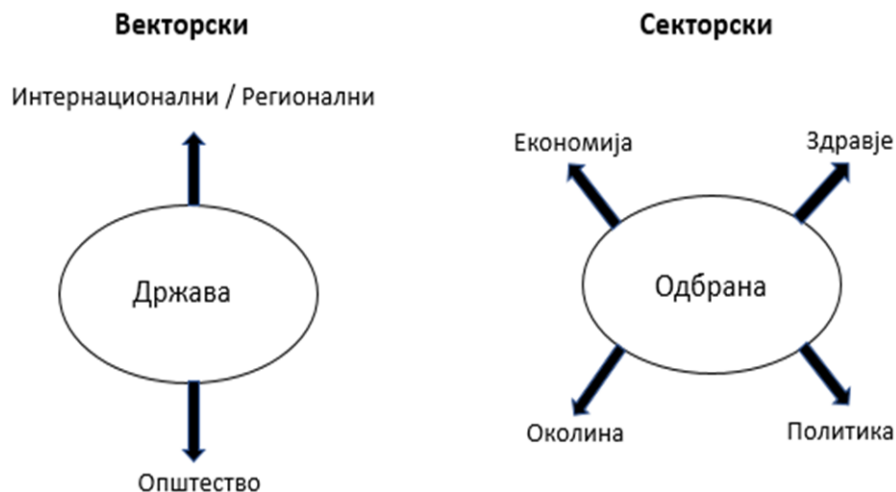
Во таква ситуација, либералната перспектива постепено го замени реалистичкото размислување. Либералистите се флексибилни за влијанието на анархијата врз однесувањето на владите и тоа нагласува постоење на внатрешни раскинувања над контролата на државата и нејзините политики - државите не се унитарни актери. Како гореспоменатото либерално размислување, либералистот ја предвидува државната соработка над заедничките интереси, меѓусебната зависност, воспоставување на институции и режими, и ширење на демократијата. Либералистичкиот пристап е доминантна перспектива во практиката на меѓународната политика.²⁹

Според Derek Lutterbeck³⁰, продлабочувањето и проширувањето на безбедноста може да се визуелизира:

²⁸ Buzan, B. (1983). *People, State and Fear*. London: Harvester Wheatsheaf.

²⁹ Morgan, P. (2007). Security in International Politics: Traditional Approaches. In A. Collins, *Contemporary Security Studies*, pp. 13-34, New York: Oxford University Press.

³⁰ Derek Lutterbeck (2005). "Blurring the Dividing Line: The Convergence of Internal and External Security in Western Europe", *European Security*, vol. 14, no. 2.

Традиционално, државата е главен референт за безбедноста, а одбраната е доминантно безбедносно прашање во спроведувањето на опстанокот на државата. Меѓутоа, денес состојбата повеќе не е единствениот референт. Фокусот на државната безбедност мора да се прошири и да вклучува меѓународни, регионални системи, како и индивидуалната ситуација. Дополнително, во смисла на безбедносно прашање, на државите, исто така, се нагласуваат другите прашања освен одбраната, како што се економијата, животната средина, здравјето и политиката. Опсегот на вклучени штети е проширен и вклучува други сериозни закани.³¹

³¹ Morgan, P. (2007). Security in International Politics: Traditional Approaches. In A. Collins, *Contemporary Security Studies*, pp. 13-34, New York: Oxford University Press.

2.2. Нетрадиционална безбедност

Терминот "не-традиционална безбедност" бил формиран по Студената војна, но од тогаш не е прифатена ниту една дефиниција за нетрадиционалната безбедност. Прифатено е само дека не-традиционалната безбедност често се поврзува со брзото темпо на глобализација.

Различните дефиниции може да се категоризираат во две школи. *Една група* научници ја дефинира нетрадиционалната безбедност "како сеопфатна безбедност, вклучувајќи ги и воените, политичките, економска и социјална сигурност. Другата школа ја смета "не-традиционалната безбедност" како спротивен концепт на традиционалниот безбедносен концепт. Иако втората школа е термилошки јасна за разлика од првата група, исто така, се согласува дека проблемите од нетрадиционална безбедност може да резултираат со воени судири. Овој договор ја прави втората група препознаена на критиката од страна на првата школа.³² Односно се доаѓа до заклучок дека не-традиционалната безбедност во основа е не-воена закана.

Нетрадиционалниот безбедносен концепт има две карактеристики: прво, референтниот објект на безбедноста не е само самата држава, понекогаш тоа може да биде и општеството. Второ, акцентот не се става само на традиционалниот воен предизвик, туку и на други политички прашања.

Најистакнато и популарно конструктивистичко гледиште има Копенхагенската школа, која става акцент на социјалниот аспект на безбедноста, како и процесот на т.н. *Секуритизацијата*. Таа игра важна улога во проширувањето на концептот за безбедност, ги продлабочува безбедносните студии со вклучување на недржавни актери.³³

Што се однесува до нетрадиционалната агенда за безбедност (или прашања поврзани со не-традиционалната безбедност), многумина признале дека прашањата кои произлегуваат од не-традиционалната безбедност се движат надвор од меѓудржавните конфликти и геополитички загрижености, и тоа се фокусира на не-воени безбедносни прашања и ги инкорпорира државните и недржавните актери.³⁴ Копенхагенската школа ја дефинира безбедносната агенда од пет политички сектори во кои се врши

³² Xueting, Y. (2005). Nontraditional Security in East Asia, достапно на; <http://74.125.77.132/search?q=cache:ww78TNoUdV4J:twxy.tsinghua.edu.cn/xisuo/institute/english/production/yxt/6.htm+yan+xueting+nontraditonal+securty&cd=1&hl=zh-TW&ct=clnk>

³³ Emmers, R. (2004). *Globalization and Non-traditional Security Issues: A Study of Human and Drug Trafficking in East Asia*. Singapore: Institute of Defence and Strategic Studies.

³⁴ Emmers, R. (2007). Securitization. In A. Collins, *Contemporary Security Studies*, pp.109-126, New York: Oxford University Press.

секуритизација, како: воено, политичко, економско, општествено, вклучувајќи ја и животна средина. Некои научници тврдат дека безбедносните прашања на нетрадиционална безбедност мора да се базираат на извор на несигурност. На пример, тероризмот, трговијата со дрога, транснационален организиран криминал, недостаток на вода и храна, економска криза, еколошка штета, хакерство, илегални имигранти, етнички конфликти, прекумерен раст на населението и сл., е потребно да се перцепираат како нетрадиционални безбедносни прашања³⁵.

2.3. Недржавни вооружени актери

Постојат два вида актери во светот на меѓународните односи-државни и недржавни вооружени актери. Недржавни актери се поединци или организации кои имаат моќна економска, политичка или социјална моќ и се способни да влијаат на национално, а понекогаш и на меѓународно ниво.

Меѓународната арена се соочува со насилство извршено од разни нестабилни вооружени групи, вклучувајќи и етнички и религиозни бунтовници, терористи и револуционери, кои ги загрозуваат не само државите каде што дејствуваат, туку и стабилноста и безбедноста на целиот свет.

Влијанието на недржавните вооружени актери врз конфликтот и кривката е мултидимензионално. Додека постојат убедливи докази за негативните влијанија што недржавните вооружени актери можат да ги имаат за конфликт и кривка, анализата е помалку темелна на позитивните придонеси што недржавните вооружени актери би можеле да ги направат за да обезбедат легитимитет и да ја зајакнат врската на државата со општеството во фрагилната и конфликтната држава.³⁶

Примарното негативно влијание на недржавните вооружени актери е врз безбедноста на човекот. Неодамнешните бројки за бројот на цивилни жртви од цивилни војни од 1945 година укажуваат на приближно 16 милиони луѓе загинати - "повеќе од пет пати повеќе луѓе што умреле во меѓудржавни војни". Освен губењето на животот, човековата безбедност може да вклучи принудно регрутирање, индоктринација, злоупотреба, присилно раселување и губење на сопственоста. Општо земено,

³⁵ Xuotong, Y. (2005). Nontraditional Security in East Asia, достапно на: <http://74.125.77.132/search?q=cache:ww78TNoUdV4J:rwxy.tsinghua.edu.cn/xisuo/institute/english/production/yxt/6.htm+yan+xuotong+nontraditonal+securty&cd=1&hl=zh-TW&ct=clnk>

³⁶ Anant, A. (2011), *Non-state Armed Groups in South Asia*, Pentagon Press, New Delhi, p. 78

конфликтот и раселеноста резултираат со губење на "човечки капацитет" во рамките на заедницата, го поткопуваат и физичкото и менталното здравје на членовите на заедницата и го осиромашуваат вештините и знаењата на луѓето, што резултира со деградирана "социјална екологија" и ослабен "општествен капитал".³⁷ Оттука, недржавните вооружени актери и оние кои се дел од овие групи можат значително да влијаат на природата на односите меѓу државата и општеството.³⁸

Главните теории за меѓународни односи, особено реализмот и либерализмот, имаат да понудат значителни сознанија во објаснувањето на потеклото и еволуцијата на сојузите на државно-бунтовничките групи. Тие сознанија биле емпириски тествирани користејќи нови податоци за надворешна државна поддршка на бунтовничките групи кои се појавиле во периодот по 1945 година.

Постојат две форми на сојузи помеѓу држави и групи: стратешки или инструментални и принципиелни.

-*Стратешка алијанса* се случува ако една држава ја поддржува групата која се бори против својот непријател или ривал, така што загриженоста поврзана со безбедноста и заедничката закана мотивираат даден сојуз.

-*Принципиелна алијанса* се случува ако една држава поддржува идеално соседна вооружена група со која има етнички, верски и / или идеолошки врски. Дали постои стратешки или принципиелен сојуз меѓу вооружените групи и нивните државни поддржувачи има импликации за почетокот, текот и прекинувањето на не-државното насилство во светската политика.

Емпириските наоди користејќи големи статистички анализи покажуваат дека:

(1) државите формираат сојузи со бунтовни групи и во отсуство и присуство на меѓудржавни непријателства;

(2) државите формираат сојузи со идеално соседни бунтовни групи, односно групи што имаат заеднички етнички, верски и идеолошки врски со населението на државата и / или група на луѓе во неговото општество;

(3) демократските држави не се сојузници со бунтовниците, кои се борат против другите демократски држави; и

(4) држави кои се со помала веројатност да ги поддржат бунтовниците, кои се

³⁷ Basile, M. (2004), "Going to the Source: Why Al Qaeda's Financial Network Is Likely to Withstand the Current War on Terrorist Financing", *Studies in Conflict and Terrorism*, 27 (3): pp. 169-185.

³⁸ Barnett, M and C. Zürcher (2009), "The Peacebuilder's Contract: How external statebuilding reinforces weak statehood", in Paris R. and T. D. Sisk (eds.), *The Dilemmas of Statebuilding. Confronting the contradictions of postwar peace operations*, Routledge, London, p. 50

борат против идеално соседните држави.³⁹

Влијанието на недржавните вооружени актери врз конфликтот и кривката е мултидимензионално. Додека постојат убедливи докази за негативните влијанија што недржавните вооружени актери можат да ги имаат за конфликт и кривка, анализата е помалку темелна на позитивните придонеси што недржавните вооружени актери би можеле да ги направат за да обезбедат легитимитет и да ја зајакнат врската на државата со општеството во фрагилната и конфликтната држава. Ова поглавје ќе се концентрира на негативните влијанија врз мирот и градењето на државата и факторите кои ги произведуваат, влошуваат и комплицираат овие негативни влијанија. Меѓутоа, тоа ќе ги испита и потенцијалите за позитивно партнерство со недржавните вооружени актери во обновата на фрагилната и конфликтната држава.⁴⁰

Примарното негативно влијание на недржавните вооружени актери е врз безбедноста на човекот. Неодамнешните бројки за бројот на цивилни жртви од цивилни војни од 1945 година укажуваат на приближно 16 милиони луѓе загинати - "повеќе од пет пати повеќе луѓе што умреле во меѓудржавни војни". Освен губењето на животот, човековата безбедност може да вклучи принудно регрутирање, индоктринација, злоупотреба, присилно раселување и губење на сопственоста. Општо земено, конфликтот и раселеноста резултираат со губење на "човечки капацитет" во рамките на заедницата, го поткопуваат и физичкото и менталното здравје на членовите на заедницата и ги осиромашуваат вештините и знаењата на луѓето, што резултира со деградирана "социјална екологија" и ослабен "општествен капитал". Влијанието врз безбедноста на човекот може да биде ублажено преку меѓународни напори за воспоставување на посилен цивилни механизми за заштита во државата.

Второто негативно влијание на недржавните вооружени актери е врз општественото помирување во државата. Процесите за враќање и помирување се клуч за позитивно градење на мирот. Недржавните вооружени актери може да преземат или заштитни или предаторски пристап кон цивилното население, што пак ќе влијае врз општественото помирување и градењето на мирот во пост-конфликтниот период. Воените бунтовнички-цивилни односи можат да имаат значително влијание врз враќањето и реинтеграцијата на поранешните борци и севкупниот квалитет на

³⁹ Belgin San-Akca (2017). States and Nonstate Armed Groups (NAGs) in International Relations Theory, достапно на: <http://oxfordre.com/politics/view/10.1093/acrefore/9780190228637.001.0001/acrefore-9780190228637-e-303#acrefore-9780190228637-e-303-bibliography-0001>

⁴⁰ Anant, A. (2011). *Non-state Armed Groups in South Asia*, Pentagon Press, New Delhi, p. 78

општественото помирување. Лошото помирување или нерешените тензии може да доведат до сложени локализирани конфликти. Постои недотиг на внимание на односите и врските помеѓу моделите на регрутирање во воените единици и повоените прашања за реинтеграција и помирување е нагласен. Неколку земји се навистина "пост-конфликтни", со оглед на високите стапки на релапс на конфликти. Секоја граѓанска војна која започна од 2003 година беше во земја која имаше претходна граѓанска војна. Дури и земји каде мировните договори успешно се преговарале со недржавните вооружени актери како што се Ел Салвадор, Гватемала и Јужна Африка и понатаму страдаат од циклуси на насилство и криминал, што укажува на тоа дека улогата на недржавните вооружени актери не е доволно разбрана и бара повеќе истражувања.⁴¹

Социјалното помирување е долг и тежок процес кој не може да биде принуден или надворешно генериран. Оттука, недржавните вооружени актери и оние кои се дел од овие групи можат значително да влијаат на природата на односите меѓу државата и општеството. Меѓутоа, постои зголемен доказ дека кога бунтовничките групи прават транзиција во политички партии или избрана влада, тие ги интегрираат клучните карактеристики на управувањето со бунтовниците во нивните официјални административни структури. Поранешните бунтовнички групи на власт користат екстра-уставни методи на владеење врз основа на мобилизација или индоктринација. Тие можат да ги користат нивните воени ингеренции за да се легитимизираат и да ги "делегитимизираат" другите во конкуренција за моќ и државни ресурси. Поранешните борци искусуваат стигматизација и стереотипи во нивниот пост-воен живот. Овие искуства отежнуваат экс-борците успешно да се реинтегрираат во заедницата - што дополнително се влошуваат од чувствата на предавство со кое тие често се соочуваат.

2.4. Меѓународни односи

Меѓународните односи се академска дисциплина која се фокусира на проучување на интеракцијата на актерите во меѓународната политика, вклучувајќи ги државите и недржавните актери, како што се Обединетите нации (ОН), Меѓународниот монетарен фонд (ММФ), Светската банка, и Амнести интернешенел. Една од клучните карактеристики на меѓународниот систем е тоа што таа е состојба на анархија - секоја држава во системот е суверена и не мора да одговори на повисок авторитет.

⁴¹ Basile, M. (2004), "Going to the Source: Why Al Qaeda's Financial Network Is Likely to Withstand the Current War on Terrorist Financing", *Studies in Conflict and Terrorism*, 27 (3): pp. 169-185.

Меѓународни односи претставуваат проучување на односите на државите едни со други, со меѓународни организации и одредени субнационални ентитети (на пример, бирократии, политички партии и интересни групи).

Меѓународните односи се занимаваат со односите преку границите на националните држави. Тоа се осврнува на меѓународната политичка економија, глобалното владеење, меѓукултурните односи, националните и етничките идентитети, анализата на надворешната политика, развојните студии, животната средина, меѓународната безбедност, дипломатијата, тероризмот, медиумите, социјалните движења и многу повеќе.

Меѓународните односи стануваат сè повеќе релевантни, бидејќи светот расте и тие сè повеќе и повеќе се меѓусебно поврзани преку трговијата, миграцијата, интернетот и преку социјалните медиуми.⁴²

Меѓународните односи се обидуваат да ги објаснат интеракциите на државите во глобалниот меѓудржавен систем и исто така се обидуваат да ги објаснат интеракциите на другите чие однесување потекнува од една земја и е насочено кон припадниците на другите земји. Накратко, проучувањето на меѓународните односи е обид да се објасни однесувањето што се случува преку границите на државите, чии пошироки односи се дел од таквото однесување и институциите како приватни, државни, невладини и меѓувладини, кои ги надгледуваат тие интеракции.⁴³

Меѓународните односи (честопати се однесуваат на меѓународните прашања) имаат широка цел во современото општество, бидејќи се обидуваат да овозможат да се разбере:

- Потеклото на војната и одржувањето на мирот.
- Природата и остварувањето на моќта во рамките на глобалниот систем.
- Променетиот карактер на државни и недржавни актери кои учествуваат во меѓународното одлучување.

На пример, некои институции можат да го проучат социјално-психолошкото размислување зад активностите на креаторите на надворешната политика, додека други може да ги фокусираат своите меѓународни студии на институционалните процеси кои придонесуваат за целите и однесувањето на државите. Односно, областа на изучувањето

⁴² Department of International Relations, San Francisco State University, *What is IR?* California, USA, достапно на: <https://internationalrelations.sfsu.edu/what-ir>.

⁴³ Department of Political Science, International Relations, University of Wisconsin-Madison, достапно на: <https://polisci.wisc.edu/fields/international-relations>

на меѓународните односи зависи од целите или целите на организацијата.

Иако меѓународните односи заземаат ново значење поради сè повеќе меѓусебно поврзаниот свет, тоа сигурно не е нов концепт. Историски гледано, воспоставувањето на договори меѓу нациите било најраната форма на меѓународните односи. Меѓународните односи во денешниот свет се значајни од многу причини.⁴⁴

- Меѓународните односи промовираат успешни трговски политики меѓу нациите.
- Меѓународни односи ги поттикнуваат патувањата поврзани со бизнисот, туризмот и имиграцијата, обезбедувајќи им на луѓето можност да ги подобрат своите животи.
- Меѓународните односи им дозволуваат на државите да соработуваат една со друга, да собираат ресурси и да споделуваат информации како начин да се соочат со современите глобални прашања кои вклучуваат пандемии, тероризам и транснационален организиран криминал..
- Меѓународните односи ја афирмираат човечката култура преку културни размени, дипломатија и развој на политика.⁴⁵

2.5. Теории и принципи на меѓународните односи

Меѓународните односи може да бидат приврзаник на политичките науки, но ова поле на студии е исклучително детално за себе. Со оглед на тоа што нашето глобално општество постојано еволуира и се проширува, меѓународните односи ќе се развиваат и ќе се прошират заедно со него, додека продолжуваме да го истражуваме новиот начин за поврзување во нашиот комплексен свет.

На пример, традиционалните димензии на меѓународните односи поврзани со меѓународниот мир и просперитет вклучуваат теми како што се меѓународната дипломатија, контролата на оружјето и политиката на сојузот. Современите студии во меѓународните односи, од друга страна, вклучуваат теми како што се меѓународната политичка економија, еколошките политики, прашањата за бегалците и миграцијата и човековите права.

⁴⁴ Byman, D. (2005). *Deadly Connections States that Sponsor Terrorism*. Cambridge University Press, p. 73

⁴⁵ Ekmekci, F. (2011). Terrorism as war by other means: national security. *Revista Brasileira de Política Internacional*, 54(1), pp. 125 - 141.

Аналитичарите кои ги проучуваат меѓународните односи често го одредуваат нивото на кое ќе анализираат однесување на државата, како :

Анализа на ниво на систем - го разгледува меѓународниот систем; поточно, како меѓународниот систем кој влијае врз однесувањето на националните држави, при што клучната варијабла е дека меѓународниот систем ја вклучува моќта на секоја држава, наместо да биде независен од нив.

Анализа на државно ниво - испитува како карактеристиките на државата го одредуваат нејзиното надворешно-политичко однесување. Овој тип на анализа честопати ги смета државите за културни карактеристики врз основа на нивните верски или социјални традиции и нивното историско наследство и вклучува анализа на економски и географски фактори.

Организациска анализа на ниво - испитува како организациите во една држава влијаат на однесувањето на државата во надворешната политика. Со други зборови, анализата на организациските нивоа заклучува дека организациите кои не се држави - донесуваат одлуки кои создаваат надворешна политика на државата.

Индивидуална анализа на ниво - ги перципира лидерите на државите дека имаат најголемо влијание врз надворешната политика.⁴⁶

2.6. Теории за меѓународни односи

Теоријата на меѓународните односи е збир на идеи кои објаснуваат како функционира меѓународниот систем. За разлика од идеологијата, теоријата на меѓународните односи е (барем во принцип) поткрепена со конкретни докази.

Студијата за меѓународните односи зазема широк спектар на теоретски пристапи. Некои се појавуваат од самата дисциплина; други се увезени, во целост или делумно, од дисциплини како што се економија или социологија. Навистина, многу општествени научни теории не биле применети на проучување на односите меѓу народите. Многу теории на меѓународните односи се внатрешно и надворешно оспорени, а малку научници веруваат само во една или друга теорија.

Повеќето теории за меѓународните односи се базираат на идејата дека државите секогаш дејствуваат во согласност со нивниот национален интерес или интересите на таа конкретна држава. Државните интереси често вклучуваат самоодржување, воена безбедност, економски просперитет и влијание врз други држави. Понекогаш, две или

⁴⁶ International Relations-EDU, (2019). What is International Relations?, достапно на: <https://www.internationalrelationsedu.org/what-is-international-relations/>

повеќе држави го имаат истиот национален интерес. На пример, две држави би сакале да поттикнат мир и економска трговија. И државите со дијаметрално спротивни национални интереси би можеле да се обидат да ги решат нивните разлики преку преговори или дури војна.

Иако формалното размислување и проучување на меѓународните односи започнало само во 20-от век, луѓето систематски размислуваат за светската политика многу одамна. Акцент на политиката на моќност на реализмот во сегашната ера има свои претходници во делата на Тукидид, како и подоцна кај мислителите како Николо Макијавели од 16 век. Исто така, идеалистичкото гледиште за човековата природа и можноста за човечки напредок предложен од либерализмот е вкоренета во делата на таквите филозофи на просветителството како што се Емануел Кант, Џон Лок и Жан Жак Русо, како и Томас Џеферсон и други основачи на американската демократија.⁴⁷

Либералната перспектива била доминантна во многу интелектуални кругови по Првата светска војна (која во тој оптимистички интервал била наречена "Војна до крајот на сите војни"), кога претседателот Вудро Вилсон и другите идеалисти ја промовирале Лигата на нациите, договорите за укинување на војната и слично. Меѓутоа, очигледниот неуспех на ваквите напори за спречување на Втората светска војна помогнале да се истакне реализмот особено во текот на Студената војна.

Подлабоките теоретски истражувања и појавата на нови емпириски предизвици, особено по завршувањето на Студената војна, придонеле за промени во теоријата на меѓународните односи.⁴⁸

Така меѓу ново пројавени фактори се набројуваат: мулти-државните политички формации (на пример, Европската заедница), растечкото влијание на невладините домашни сили во донесувањето надворешно-политички одлуки, ненадејната важност на недржавниот меѓународен тероризам, глобализацијата на трговијата и комуникациите, потенцијалот на приватни лица да влијаат врз меѓународното однесување (на пример, Договорот за мински минимум) и барањата на претходно игнорираните гласови на жените и малцинствата кои сакаат да добијат сослушување за нивните перспективи за меѓународно однесување.⁴⁹ Двете главни доминантни теории за меѓународните односи се реализам и либерализам.

⁴⁷ Carr, Edward Hallett (2001) *The Twenty Years' Crisis, 1919-1939: An Introduction to the Study of International Relations*. Edited by M. Cox. Hampshire; NY: Palgrave.

⁴⁸ Mearsheimer, John J. (2001) *The Tragedy of Great Power Politics*. 1st ed. New York: Norton.

⁴⁹ Morgenthau, Hans Joachim. (1946). *Scientific Man Vs. Power Politics*. Chicago, Ill.,: The University of Chicago Press.

3. Реализам

Осврнувајќи се на развојот на полето на изучувањето на безбедноста, нема сомнение дека големо влијание имала реалистичката традиција. Дури и најострите критичари признаваат дека реалистичките теории, со својот фокус врз моќта, стравот и анархијата, дале важни објаснувања за конфликтите и за војната.

При објаснувањето и разбирањето на реалистичката традиција вообичаено се зема како цел теоретскиот пристап кој го разграничува од другите пристапи и ги разделува реалистичките теории во подгрупи. Затоа реалистичките теории во 21 век се разграничени помеѓу политички реалисти и либерални или други традиции и опишуваат различни повторувања на реалистичката теорија. Односно се разграничуваат шест варијанти на реализам, и тоа:

- Реализам-класичен реализам.
- Неореализам.
- Подем и пад.
- Неокласичен,
- Офанзивно структурален и
- Дефанзивно структурален реализам.

Иако овој редослед не значи стриктна временска или интелектуална последователност, класичниот реализам се смета за прва реалистичка програма на истражување во 21 век.

Областа на меѓународните односи денес содржи неколку општи рамки кои сакаат да ја објаснат работата на меѓународните односи и, во различен степен, да придонесат за напорите за надминување на очигледните граници на сегашниот систем. Овие пристапи обезбедуваат различни визии на светот, од кои најпознат е реалистичкиот поглед.

Реализмот ги поставува границите на дисциплината, што значи дека меѓународните односи традиционално се занимаваат со проучување на меѓусебните односи меѓу државите. Концепцијата на светот понудена од реалисти е лесно да се сфати. Рационалните, пресметувачките и егоистичните држави се најважните актери во нехиерархискиот меѓународен систем.

Стратегиите за преживување на државите се засноваат на зачувување на моќта и формирање сојузи против секоја држава што се заканува да ја наруши постојната рамнотежа на моќ. Политиката за енергија е името на играта и играта е нула-сума,

односно добивката на една држава е загуба на друга држава.⁵⁰

Сепак, како доминантна парадигма на дисциплината, реализмот нагласува само некои од аспектите на човечката природа кои би можеле да го мотивираат однесувањето на државата. Повеќето реалисти претпоставуваат дека стравот, репутацијата и личниот интерес претставуваат најсилни мотивирачки фактори зад активностите на државите. Се смета дека овие импулси постојат а priori.⁵¹

Со други зборови, од интеракцијата со другите држави не се очекува значително да ги смени преференциите, интересите или положбата на државата во однос на нивните колеги. Покрај тоа, се претпоставува дека други можни мотивирачки фактори, како што се желбата за правда, сочувство или правна одговорност, се помалку важни двигатели на однесувањето на државата. Затоа, екстремно тесниот концепт на човечката природа го поткрепува реалистичкиот светоглед.

Државниот центризам на реализмот, исто така, доведува до концепт за глобалниот систем кој е премногу тесен, што резултира со занемарување на бројни недржавни актери кои помагаат да се објасни динамиката и односите во глобалниот систем. Покрај тоа, ограничувањето на студијата на меѓународните односи на распределбата на материјалните способности меѓу државите ги запоставува другите видови на моќ и мотиваторите на дејствување кои сочинуваат идентитети, освен оние на рационалната, егоистичка суверена држава - како етнички и родови идентитети.

Реализам-претставува збир на сродни теории за меѓународни односи, кои ја нагласуваат улогата на државата, националниот интерес и воената моќ во светската политика.

Реализмот доминирал во академската студија за меѓународните односи од крајот на Втората светска војна. Реалистите тврдат дека нудат и најпрецизно објаснување за однесувањето на државата и збир на „рецепти“ за политика (особено рамнотежата на моќта меѓу државите) за подобрување на вродените дестабилизирачки елементи на меѓународните односи. Реализмот (вклучувајќи го и неореализмот) се фокусира на почитување на моделите на интеракција во меѓународен систем без централизиран политички авторитет. Таа состојба на анархија значи дека логиката на меѓународната политика честопати се разликува од онаа на домашната политика, која е регулирана со

⁵⁰ Al-Rodhan, Nayef. (2007). *The Five Dimensions of Global Security: Proposal for a Multi-sum Security Principle*. Berlin: LIT.

⁵¹ Al-Rodhan, Nayef. (2007). *The Emergence of Blogs as a Fifth Estate and Their Security Implications*. Geneva: Slatkine.

суверена моќ. Реалистистите се генерално песимисти во врска со можноста за радикални системски реформи. Реализмот е широка традиција на мислата која се состои од различни различни насоки, од кои најистакнати се класичниот реализам и неореализмот.⁵²

Реализмот се карактеризира со загриженост со материјална принудна моќ. Таа ги третира државите како примарна единица за анализа. Моќта првенствено се гледа во воена смисла, а воената моќ на другите држави претставува најголема потенцијална опасност за една држава. Економската потпора исто така се смета за важен елемент на националната сила, а реалистичните анализи на меѓународната економија претпоставуваат дека хегемониските актери не ги дефинираат само политичките туку и економските структури. Реалистите, исто така, долго време ги отфрлија идеите како што слободната трговија или научниот напредок дека може да доведат до долгорочен мир, гледајќи ги таквите идеи како опасна химера.⁵³ Реализмот се карактеризира со верување дека меѓународната политика е "трагична" во смисла дека нормативните и етичките проблеми не можат да го сменат системот на непрестајна конкуренција и закана за отворени непријателства. Неореализмот, како структуристичка варијанта на реализмот, се фокусира на начините на кои глобалната дистрибуција на моќните односи ги обликува активностите на државите.⁵⁴

Теоријата на реализмот во меѓународните односи генерално претпоставува дека меѓународниот систем е инхерентно неуреден и односите се анархични, бидејќи примарните актери постојано се во состојба на борба за моќ и безбедност.

Друга општа претпоставка на оваа теорија е дека државите се примарни актери во меѓународната политика. Причината зошто меѓународните односи се анархични е дека не постои наднационален авторитет кој ќе го регулира однесувањето на овие држави со спроведување на правилата. Не може да има средишна основа или умереност во однос на обемот на акумулацијата на моќта - државата или има моќ или воопшто нема.⁵⁵

Моќната држава секогаш ќе може да ги надмине послабите конкуренти. Најважна и сигурна форма на моќ е воената моќ. Примарниот интерес на државата е

⁵² <https://www.britannica.com/topic/international-relations#ref846569>

⁵³ Carr, Edward Hallett. (2001). *The Twenty Years' Crisis, 1919-1939: An Introduction to the Study of International Relations*. Edited by M. Cox. Hampshire; NY: Palgrave.

⁵⁴ Waltz, Kenneth Neal. (1959). *Man, the State, and War: A Theoretical Analysis*. New York: Columbia University Press.

⁵⁵ Haroun Alfarsi. (2017). The major theories of international relations, *Profolus*, достапно на: <https://www.profolus.com/topics/major-theories-of-international-relations/>

самоодржување и затоа државата мора да бара моќ и секогаш мора да се заштити

Самиот меѓународен систем ги тера државите да користат воена сила и војна. Лидерите можеби се морални, но не смеат да дозволат моралните грижи да ја водат надворешната политика. Меѓународните организации и правото немаат моќ или сила; тие постојат само додека државите ги прифаќаат.

Политичарите практикуваа реализам сè додека државите постоеја. Повеќето научници и политичари за време на Студената војна ги гледаа меѓународните односи преку реалистички спектар. Ни Соединетите Американски Држави ниту Советскиот Сојуз не му веруваа на другиот, и секој бараше сојузници да се заштитат себеси и да го зголемат своето политичко и воено влијание во странство. Реализмот, исто така, беше истакнат во администрацијата на Џорџ В. Буш.

Еден од најпознатите реалистички мислители е познатиот Николо Макијавели. Во својата книга Принцот (1513), тој им советува на владетелите да користат измама и насилство како алатки против другите држави. Моралните цели се толку опасни, напишал тој, дека за морално делување ќе донесат катастрофа. Тој, исто така, дал совет за тоа како да се справат со конфликти соседните држави и како да ја бранат својата татковина. Името Макијавели стана синоним за непријатна и брутална политика.

Во меѓународните односи, политичкиот реализам е традиција на анализа која ги нагласува императивните држави кои се соочуваат со моќна политика од национален интерес. Политичкиот реализам, реалполитика, "политика на моќ", е најстарата прифатена теорија за меѓународни односи.

За реалистите кои (понекогаш се нарекуваа "структурни реалисти" или "неореалисти", за разлика од порано "класични реалисти"), меѓународниот систем е дефиниран со анархија - отсуство на централна власт). Државите се суверени и на тој начин се независни еден од друг; пр. вродена структура или општество може да се појават или дури и да постојат за да ги наложат односите меѓу нив. Тие се обврзани само со присилно → присила или сопствено → согласност.

Во таков анархиски систем, државната власт е клучот - всушност, единствената варијабла на интерес, бидејќи само преку власта државите можат да се бранат и да се надеваат дека ќе преживеат. Реализмот може да ја разбере моќта на различни начини - на пример, воено, економски, дипломатски, но во крајна линија ја нагласува распределбата на принудниот материјален капацитет како детерминанта на меѓународната политика.

Оваа визија за светот се темели на четири претпоставки.

Прво, реалистите тврдат дека опстанокот е главната цел на секоја држава. Странска инвазија и окупација се најосновни закани со кои се соочува секоја држава. Дури и ако националните интереси, стратешката култура или посветеноста на националните идеали ќе диктираат повеќе добронамерни или кооперативни меѓународни цели, анархијата на меѓународниот систем бара државите постојано да се осигуруваат дека имаат доволно моќ да се бранат и да ги унапредат своите материјални интереси неопходни за опстанок.

Второ, реалистите настојуваат државите да бидат рационални актери. Ова значи дека, со оглед на целта за опстанок, државите ќе дејствуваат најдобро што може за да можат да ја максимизираат нивната веројатност да продолжат да постојат.

Трето, реалистите претпоставуваат дека сите држави поседуваат некаков воен капацитет, и ниту една држава не знае што точно планираат нејзините соседи. Светот, со други зборови, е опасен и неизвесен.

Четврто, во таков свет тоа се големите сили - државите со најголема економска моќ и, особено, воената моќ.⁵⁶

- Т.н. *офанзивни* реалисти тврдат дека, за да се обезбеди опстанок, државите ќе бараат да ја зголемат својата моќ во однос на другите. Ако ривалските земји имаат доволно моќ да ја загрозат државата, тоа значи никогаш да не се биде безбеден → хегемонија.
- *Одбранбените* реалисти, пак, веруваат дека доминацијата е неразумна стратегија за државата опстанок. Тие истакнуваат дека барајќи хегемонија може да се донесе државата во опасни конфликти со други држави. Наместо тоа, одбранбените реалисти ја истакнуваат стабилноста → рамнотежата, каде што приближно еднаква распределба на моќ меѓу државите осигурува дека никој нема да ризикува да напаѓа друг. 'Поларитет' - распределбата на моќта меѓу големите сили - е исто така клучен концепт во Реалистичката теорија.⁵⁷

⁵⁶ I Kant Zum ewigen Frieden (Friedrich Nicolovius Königsberg 1795, reprinted by Reclam Ditzingen 1998).

⁵⁷ H Bull. (1977). *The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics*, Macmillan London.

3.1. Класичен реализам

Класичниот реализам датира од 1939 година и од публикацијата на Едвард Халет Кар “*Дваесетгодишна критика*”. Класичните реалисти се појавуваат како реакција на тогашните доминантни и либерални пристапи кон меѓународната политика.

Според класичниот реализам, бидејќи желбата за моќ е вкоренета во човечката природа, државите постојано се борат за зголемување на своите капацитети. Класичниот реализам го објаснува конфликтното однесување со човечките недостатоци. На пример, војните ги објаснува со агресивните државници или со домашните политички системи кои им допуштатаат на алчните групи да ја следат експанзионистичката надворешна политика.

3.2. Дефанзивен структурален реализам

Дефанзивниот структурален реализам се развил, но различно од неореализмот. Тој ги споделува неореалистичките минимални претпоставки за државните мотивации. Како и неореализмот, тој сугерира дека државите бараат безбедност во анархичен меѓународен поредок-заканата врз нивната благосостојба потекнува од другите држави. Според Волц, во состојба на анархија државите формираат сојузи за да се заштитат. Нивното однесување го одредува заканата која ја имаат и моќта на другите е само еден елемент во нивната пресметка. Волц смета дека државите ги проценуваат заканите од другите според својата релативна моќ, близината и рамнотежата напад-одбрана.⁵⁸

За да објаснат како настануваат конфликтите, дефанзивно структуралните реалисти мора да се свртат кон факторите на внатрешното ниво (кои се надвор од нивната теорија) или да тврдат дека дилемата за екстремната безбедност прави државите да се однесуваат како тие да се ревизионисти. Џон Херз е еден од првите претставници на концептот на дилемата за безбедност, кој тврди дека дефанзивните активности и можности често се интерпретираат погрешно како агресивни.⁵⁹ Чекорите преземени од држави кои се обидуваат да ја зачуваат состојбата на статус-кво, се нејасни и често личат на подготовки за напад. “Загрозените” земји реагираат и тоа води до спирална заемна агресија, која сите би сакале да ја избегнат. Дефанзивниот структурален реализам има тешкотии при потпирањето врз дилемата за динамика на безбедноста при објаснувањето на војната. Ревизионистичките однесувања може лесно да се иницираат во свет во кој

⁵⁸ Waltz, Kenneth. (2000). “NATO Expansion: A Realist’s View”. *Contemporary Security Policy* 21(2): 23–38.

⁵⁹ Jacques Delors (1991), “European Integration and Security,” *Survival*, Vol. 33, No. 1 (March/April), p. 106

има земји со статус кво, одбранбена доминација балансирање. Тоа е во согласност со сфаќањето на Арнолд Волфер, за дилемата за безбедност според која земјите загрозуени од нови, потенцијално офанзивни можности превземаат свои мерки оставајќи ја првата држава во незавидна положба. Затоа, дефанзивните реалисти сугерираат дека државите треба да се стремат кон “соодветно ниво на моќ, и ништо повеќе”. Доколку бараат хегемонија тоа се должи на внатрешните интереси, па потрагата по супериорна моќ не е разумен одговор на надворешниот систематски притисок.⁶⁰

3.3. Неореализам: Теорија за меѓународна политика на Волц

Теоријата за меѓународната политика од Кенет Волц ја заменила политика меѓу народите како стандарден носител на реализмот. Во теоријата за меѓународната политика Волц тврди дека системите се состојат од структура и нивни взаемни елементи. Политичките структури имаат три елементи:

- Подредувачки принцип (анархиски или хиерархиски)
- Особини на елементите (функционално слични или различни)
- Дистрибуција на можности.⁶¹

Тој тврди дека два елементи во структурата на меѓународниот се константни: недостиг на врвен авторитет значи дека подредувачкиот принцип и анархија и принципот на самопомош значи дека сите елементи се функционално слични. Соодветно, единствена структурална варијабла е дистрибуција на можностите, со основна разлика помеѓу мултиполарни и биополарните системи. Единствената разлика помеѓу класичниот и неореализмот е во ставовите за изворот и содржината на државните интереси. Наспроти класичниот реализам, неореализмот ја исклучува интерната слика на различните држави. Како што забележале Раслер и Томсон⁶², исказот на Моргентхау за класичниот реализам се заснова врз претпоставка дека државните лидери се мотивирани од нивната страст за моќ. Напротив, теоријата на Волц ги изоставува лидерските мотивации и државните карактеристики како каузални варијабли за меѓународните односи, освен со минимална претпоставка дека државата сака да опстане. Додека класичниот реализам тврди дека државните стратегии се разумно избрани, Волц е агностичен за тоа кои од неколкуте микротемели го објаснува државното однесување.

⁶⁰ <https://www.britannica.com/topic/international-relations#ref846569>

⁶¹ Waltz, Kenneth. (2000). “NATO Expansion: A Realist’s View”. *Contemporary Security Policy* 21(2): 23–38.

⁶² Rasler, Karen and William R. Thompson (2000), ‘Global War and the Political Economy of Structural Change’, in Manus I. Midlarsky (ed.), *The Handbook of War Studies II* (Ann Arbor, MI: Michigan University Press),

Тоа може да биде плод на натпревар помеѓу нив, или затоа што калкулираат како да извлечат полза, или, затоа што оние што не се однесуваат така се надвор од системот. Но, државното однесување може да биде плод на социјализација: држави може да следат норми поради остварување сопствена полза или затоа што нормите се интернационализирани. Бидејќи теоријата малку говори за целите, и микротемелите даваат неодредени предвидувања за однесувањето, поради што Волц одбива да ја предвидува надворешната политика. Но, сепак, сугерира дека системските процеси постојано ќе доведуваат до конвергентни меѓународни резултати.⁶³ Тој забележува дека за меѓународната политика карактеристично е обесхрабрувачка конзистентност, истите познати работи се повторуваат повторно и повторно. Оваа повторливост опстојува и покрај големите разлики во внатрешните домашни политики во времето и просторот. Тој се обидува да објасни зошто слично структурираните меѓународни односи имале слични исходи, иако нивните елементи (т.е. државни членки) имаат различни внатрешни политики и сопствени истории. Пропаѓањето на Советскиот Сојуз, продолжувањето на западноевропската интеграција без американско-советска конкуренција, бран на демократизација и економска либерализација во поранешниот Советски Сојуз, Источна Европа и земјите во развојот и неверојатноста за војна помеѓу големите сили го направиле реализмот застарен. Се чинело дека либералните или конструктивните теории подобро ги објаснуваат промените на меѓународната сцена. Пост-11 септемвриската сцена е многу предизвикувачка, како и тоа што политичкиот реализам се смета дека подобро одговара на заканите за националната безбедност. Но, иронично е тоа што неговата ренесанса делумно се должи на меѓународните терористички мрежи мотивирани од религиозен екстремизам -преку актери и надвор од опсегот на реалистичката традиција. Исклучувајќи го неореализмот, постојат барем четири современи правци на политички реализам:

- 1) Реализам на искачување и паѓање
- 2) Неокласичен реализам
- 3) Дефанзивно структурален
- 4) Офанзивно структурален

Неореализмот претставува обид да се вметне поголема прецизност или концептуална строгост во реалистичката теорија. Додека ја задржува власта како централна објаснувачка идеја, неореализмот на Волц, исто така, ја инкорпорира идејата

⁶³ Waltz, Kenneth N. (1979), *Theory of International Politics*, Reading, MA: Addison-Wesley.

за структура, со што се рефлектирала во сојузите и другите аранжмани за соработка помеѓу држави со различни големини, сили и способности. Биполарниот систем, на пример, е структура во која доминантни се две држави, а останатите држави се сојузници со една или друга доминантна држава. Според Волц и други неореалисти, структурата на меѓународниот систем ги ограничува опциите на надворешната политика што им стојат на располагање на државите и влијаат на меѓународните институции на важни начини. На пример, Обединетите нации (ООН) ја одразуваат структурата на постојниот меѓународен систем, во кој доминираат водечките сили, како што се постојаните членки на Советот за безбедност. Промените во меѓународната структура, вклучувајќи го и порастот на новите сили, на крајот довеле до промени во меѓународните институции.⁶⁴ Така, некои неореалисти претпоставуваат дека постојаното членство на Советот за безбедност на крајот ќе биде проширено и ќе вклучува земји како што се Германија, Индија, Јапонија и други.

А, пак од друга страна се неолибералните институционалисти кои тврдат дека институциите се важни надвор од едноставното одразување или модификација на структурата на моќта на меѓународниот систем. Иако неолибералните институционалисти ја прифаќаат реалистичката концепција на државите како главни актери во фундаментално анархична средина, тие тврдат дека однесувањето на државата може да се модифицира со интеракција со меѓународните институции како што се Европската унија (ЕУ), НАТО, Светската трговска организација (СТО), и ОН. Таквата интеракција, тврдат тие, го намалува долгорочниот потенцијал за меѓународен конфликт.

Основното прашање на неореалистичка структурна теорија е прашањето за нивоата на анализа, односно дали треба да се фокусира на поединецот, државата, меѓународниот систем или на друго ниво. Во 50-тите години како дел од обидот да се направат научни истражувања во меѓународните односи, прашањето за нивоата на анализа придонело концептуална основа за решавање на прашањата како што се ефектот на структурата (биполарен или мултиполарен) врз однесувањето на државите или други единици. Во исто време, тој понудил средство за разликување на различните извори на објаснување и различни анализи. Така, претпоставувајќи дека меѓународниот систем ги обликува опциите што им се на располагање на државите како актери, можно е да се сугерира дека начинот на кој одлучувачите одговараат на таквите опции зависи од тоа како тие ги перципираат и од поврзаните можности и ограничувања создадени од сили

⁶⁴ Waltz, Kenneth N. (1993), 'The new world order', *Millennium*, 22(2).

на домашно ниво. Во 1980-тите оваа перспектива се рефлектирала во растечката литература за "демократска теорија за мир", приод што претседателот Вилсон несомнено го имал во предвид кога го повикал Конгресот да ги поддржи напорите "да го направат светот безбеден за демократијата".⁶⁵

3.4. Офанзивен структурален реализам

Офанзивните структурални реалисти не се согласуваат со разбирањето на дефанзивните структурални реалисти дека државите само сакаат "соодветна" нова моќ. Водечкиот исказ во Трагедијата на политиките на големите сили од Џон Миршмиер 2001⁶⁶, тврди дека државите се соочени со несигурно меѓународно опкружување во кое секоја држава може да ја искористи својата сила за да и наштети на друга. Во такви околности клучни се релативните можности, а безбедноста бара стекнување на што поголема моќ во однос на другите држави.⁶⁷ Секоја држава може да се надева најмногу на регионална хегемонија и да нема други хегемонии во светот.

Теоријата на Миршмиер прави претпоставки: меѓународниот поредок е анархичен, големите сили наследно поседуваат некаков офанзивен воен потенцијал, државите никогаш неможат да бидат сигурни за намерите на другите држави.

Според овие претпоставки, Миршмиер заклучува дека големите сили се плашат едни од други, дека можат да се потпрат само на себе, на сопствената безбедност и дека најдобрата стратегија за да си обезбедат опстанок е зголемување на релативната моќ.⁶⁸

За разлика од дефанзивните структурални реалисти кои тврдат дека државите бараат само "соодветно" ниво на моќ, Миршмиер тврди дека безбедноста наметнува постигнување на што е можно поголема моќ во однос на другите држави. Тој го одбива толкувањето на Глејзер и на Волферс за дилемата за безбедноста и тоа е дека зголемувањето на потенцијалите ја подобрува државната безбедност без да предизвика несакана реакција. Правилен временски распоред од страна на ревизионистите, структурирање на потенцијалните цели и информациските асиметрии овозможуваат идниот хегемон да успее. Зголемувањето на моќта не мора да биде самоуништување, а државите може разумно да целат кон регионална хегемонија.⁶⁹

⁶⁵ <https://www.britannica.com/topic/international-relations#ref846581>

⁶⁶ Mearsheimer, John J. (2001), *The Tragedy of Great Power Politics*, New York: W.W. Norton.

⁶⁷ Labs, Eric. (1997). "Beyond Victory: Offensive Realism and the Expansion of War Aims". *Security Studies* 6(4): 1–49.

⁶⁸ Mearsheimer, John J. (2001), *The Tragedy of Great Power Politics*, New York: W.W. Norton.

⁶⁹ Layne, Christopher. (2000). "From Preponderance to Offshore Balancing: America's Future Grand Strategy".

3.5. Реализам на подем и пад

Реализмот на подем и пад ги смета правилата и практиките на меѓународниот поредок преодредени од желбите на водечките, (т.е. најмоќните) држави. Бидејќи лидерите имаат огромна полза, другите големи сили ја сакаат оваа позиција. Реализмот на подем и пад објаснува како државите прво се креваат, а потоа паѓаат од водечката позиција, како и последиците од таа траекторија за надворешната политика на државата. Поконкретно, пристапот се занимава со појавата на војните на големите сили кои често го бележат преминот од еден на друг лидер. Микротемелот што го објаснува ова однесување е рационален избор. Сметајќи го намалувањето на јазот помеѓу прворангираната и второрангираната држава, лидерот ќе ја пресмета и потребата од превентивни активности. Ако не успее во тоа, предизвикувачот ќе прибегне кон војна за да го замени тековниот лидер.

Најпознатото дело во традицијата на подем и пад е Војна и промена во светската политика од Роберт Гилпин кој тврди: “Фундаменталната природа на меѓународните односи се нема сменето во текот на милениумите. Тие и понатаму се регрутирачка борба за богатство и моќ меѓу независни актери во состојба на анархија.”⁷⁰

Домашниот и меѓународниот развој водат до тоа државите да се развиваат со различна стапка, и како едни држави се креваат и паѓаат во однос на други при што настанува конфликт. Државите се впуштаат во конфликт бидејќи калкулираат дека ползата од тоа ги надминува загубите. Бидејќи меѓународниот поредок е создаден за потребите и од страна на водечките сили во поредокот, промените во моќта водат до конфликт за лидерство во поредокот. Гилпин сугерира дека овие динамики: *mutatis mutandis*, отсекогаш важеле во односите меѓу државите и затоа неговата рамка е применлива врз поголемиот дел од човековата историја.

Најпозната скорешна обнова на реализмот за подем и пад е теоријата за динамични диференцијали на Деел Копленд, во која се тврди дека војните обично ги започнуваат доминантни воени сили кои се плашат од впечатлив пад.⁷¹

America's Strategic Choices, edited by Michael Brown et al., 99–140. Cambridge, MA: MIT Press.

⁷⁰ Gilpin, Robert (1981), *War and Change in World Politics*, New York: Cambridge University Press.

⁷¹ Copeland, Dale (2001), *The Origins of Major War* (Ithaca, NY: Cornell University Press).

3.6. Неокласичен реализам

Делумно како одговор на претерувањето во неореализмот, неокласичниот реализам тврди дека во голем дел државите зависат од внатрешните насочувања. Како што забележаа Растлер и Томпсон неокласичните реалисти ги нагласуваат различните мотиви на ревизионисти, не само реалистичното нагласување на човековата природа: “нештата се случуваат во светската политика затоа што некои актери-поради домашната структура и институции, идеологии и амбиции, применуваат грабливи стратегии”.⁷² Така државите разумно одлучуваат за надворешната политика, зависно од комбинација на моќта и интересите.

Неокласичните реалисти се согласуваат дека распределбата на моќ и материјалните капацитети се појдовни точки за анализа на меѓународните резултати. Но, инсистираат дека особините на државата и гледиштето на лидерите за употреба на моќта влијаат врз структурните ограничувања и однесувањето. Оттука, ги испитуваат и особините на внатрешната политика, како што е способноста на политичарите да извлекат ресурси за остварување на целите на надворешната политика.

3.7. Политички реализам

Во дисциплината на меѓународните односи постојат тврдења за општите теории или теоретски перспективи. Реализмот, познат и како политички реализам, е став кон меѓународната политика која ја нагласува својата конкурентна и конфликтна страна. Обично се контрастира со идеализам или либерализам, кој има тенденција да ја нагласи соработката. Реалистистите сметаат дека главните актери на меѓународната арена се држави, кои се занимаваат со сопствената безбедност, дејствуваат во потрага по сопствените национални интереси и се борат за власт. Негативната страна на акцентот на реалистите на моќ и личен интерес е често нивниот скептицизам во врска со релевантноста на етичките норми на односите меѓу државите.⁷³

Сепак, не сите реалисти го негираат присуството на етика во меѓународните односи. Разликата треба да се извлече помеѓу класичниот реализам - претставен од теоретичарите од дваесеттиот век како Реинхолд Нибур и Ханс Моргентау - и радикален или екстреман реализам. Додека класичниот реализам го нагласува концептот на

⁷² Rasler, Karen and William R. Thompson (2001), ‘Malign autocracies and major power warfare’, *Security Studies*, 10(3).

⁷³ Aron, Raymond. (1966). *Peace and War: A Theory of International Relations*, trans. Richard Howard and Annette Baker Fox, Garden City, New York: Doubleday.

национален интерес, тоа не е макијавелистичката доктрина "дека сешто е оправдано поради државата" ниту, пак, вклучува глорификација на војна или конфликт. Класичните реалисти не ја отфрлаат можноста за морален суд во меѓународната политика. Напротив, тие се критични за морализмот - апстрактен морален дискурс кој не ги зема предвид политичките реалности. Тие доделуваат врвна вредност за успешна политичка акција врз основа на внимателност: способност да ја процени вистинитоста на дадена акција од можни алтернативи врз основа на можните политички последици.⁷⁴

Реализмот е приод кон проучувањето и практиката на меѓународната политика. Ја нагласува улогата на нацијата-држава и дава широка претпоставка дека сите национални држави се мотивирани од национални интереси. На нејзино најосновно ниво, националниот интерес е генерички и лесен за дефинирање: сите држави се обидуваат да ја зачуваат својата политичка автономија и нивниот територијален интегритет. Откако овие два интереси ќе бидат обезбедени, сепак, националните интереси може да имаат различни форми. Некои држави може да имаат интерес да обезбедат повеќе ресурси или земјиште; други држави можеби ќе сакаат да ги прошират сопствените политички или економски системи во други области; некои држави можеби само сакаат да бидат оставени сами.⁷⁵

Општо земено, сепак, националниот интерес мора да се дефинира во однос на моќта. Националната власт има апсолутно значење бидејќи може да се дефинира во смисла на воени, економски, политички, дипломатски, па дури и културни ресурси. Но, за реалист, моќта е првенствено релативен термин: дали државата има способност да се брани против моќта на друга држава? Дали државата има способност да принудува друга држава да ги промени политиките на таа држава?

Овој акцент на релативната, а не на апсолутната власт, произлегува од реалистичката концепција на меѓународниот систем, што е, за реалист, анархична средина. Сите држави треба да се потпрат на сопствените ресурси за да ги обезбедат своите интереси, да ги спроведат сите договори што можеби ги склучиле со други држави или да одржат посакуван домашен и меѓународен поредок. Не постои власт над нацијата-држава, ниту, за реалист, треба да постои.⁷⁶

⁷⁴ Ashley, Richard K. (1986). "The Poverty of Neorealism," in *Neorealism and Its Critics*, Robert O. Keohane (ed.), New York: Columbia University Press, 255–300.

⁷⁵ Hans J. Morgenthau, (1928) "Six Principles of Political Realism," *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*, Fifth Edition, Revised, (New York: Alfred A. Knopf, 1978, pp. 4-15

⁷⁶ Carr E.H. (2016) *The Harmony of Interests*. In: Cox M. (eds) *The Twenty Years' Crisis, 1919-1939*. Palgrave Macmillan, London

Важно е да се препознаат импликациите од ова одбивање да се признае поголема власт. Политичкиот реалист се плаши од централизирана власт, освен ако тој авторитет не произлегува од моќта на неговата или нејзината сопствена држава. Децентрализацијата на меѓународниот систем овозможува поголема разновидност отколку што би била случај со, на пример, империја. Бидејќи, сепак, природната тенденција на државите е да ја зголемат својата моќ, зачувувањето на децентрализираниот систем мора да се набави со сила.

Употребата на сила за зачувување на децентрализираниот систем е регулирана со систем наречен баланс на моќ. Таквиот систем функционира само ако главните сили се согласат, барем премолчено, дека се согласуваат дека зачувувањето на државната автономија е важна цел. Ако големите сили се согласат, во системот ќе се појават војни, но тие војни ќе бидат ограничени од ограничените цели на секоја поголема држава. Ако една голема сила не се согласи со ограничените цели, тогаш војните ќе бидат многу поголеми и поотворени.⁷⁷

⁷⁷ Raymond Aron (1966) *Peace and War: A Theory of International Relations*, Garden City, NY: Doubleday & Company, pp. 591-600.

4. Либерализам

Либерализмот е дефинитивна карактеристика на современата демократија, илустрирана со распространетоста на терминот "либерална демократија", како начин да се опишат земјите со слободни и фер избори, владеење на правото и заштитени граѓански слободи. Меѓутоа, либерализмот - кога се дискутирало во рамките на областа на меѓународните односи - еволуирал во свој посебен ентитет. Либерализмот содржи различни концепти и аргументи за тоа како институциите, однесувањето и економските врски ја содржат и ублажуваат насилната моќ на државите. Кога ќе се спореди со реализмот, тој додава повеќе фактори во нашето поле на гледање - перципирање на граѓаните и меѓународните организации.

4.1. Основите на либерализмот

Либерализмот се заснова на моралниот аргумент дека обезбедувањето право на индивидуалното лице на живот, слобода и имот е највисоката цел на владата. Како резултат на тоа, либералите ја нагласуваат благосостојбата на поединецот како основен градежен блок на праведен политички систем. Затоа, главната грижа на либерализмот е да се конструираат институции кои ја штитат индивидуалната слобода со ограничување и проверка на политичката моќ. Додека ова се прашања на националната политика, сферата на меѓународните односи е исто така важна за либералите, бидејќи активностите на државата во странство можат да имаат силно влијание врз слободата дома. Либералите се особено проблематични од милитаристичката надворешна политика. Примарната загриженост е дека војната бара од државите да ја зголемат воената моќ. Оваа власт може да се искористи за борба против странски држави, но може да се користи и за угнетување на сопствените граѓани. Поради оваа причина, политичките системи со корелација со либерализмот често ја ограничуваат воената моќ со такви средства како што се обезбедување на цивилна контрола врз војската.⁷⁸

Војни со територијална експанзија, или империјализам - кога државите се обидуваат да изградат империи со преземање на територија во странство - се особено вознемирувачки за либералите. Не само што експанзионистичките војни ја зацврстуваат моќта на државата на сметка на народот, овие војни, исто така, бараат долгорочни обврски за воената окупација и политичка контрола на странска територија и народи.

⁷⁸ Aaron, Michele. (2007). *The Power of Looking On*, London: Wallflower.

Затоа, за либералите, суштинскиот проблем е како да се развие политички систем кој може да им овозможи на државите да се заштитат од странски закани без да ја поткопаат индивидуалната слобода на нејзиното граѓанство. Примарната институционална проверка на моќта во либералните држави се слободни и фер избори преку кои луѓето можат да ги отстранат своите владетели од власта, обезбедувајќи фундаментална проверка на однесувањето на владата. Второто важно ограничување на политичката моќ е поделбата на политичката моќ меѓу различните гранки и нивоа на власта - како што е парламентот / конгресот, извршната власт и правниот систем. Ова овозможува проверки и рамнотежи во користењето на моќ.⁷⁹

Демократската мировна теорија можеби е најсилниот придонес на либерализмот кон теоријата на меѓународните односи. Таа тврди дека демократските држави најверојатно нема да одат во војна една со друга. Постои дводелно објаснување за овој феномен. Прво, демократските држави се карактеризираат со внатрешни ограничувања на моќта, како што е опишано погоре. Второ, демократиите имаат тенденција да се гледаат како легитимни и незагрозувачки и затоа имаат поголем капацитет за соработка меѓусебно, отколку со недемократии. Статистичката анализа и историските студии на случај даваат силна поддршка за теоријата за демократскиот мир, но неколку прашања продолжуваат да се дебатираат. Прво, демократијата е релативно неодамнешен развој во човечката историја. Ова значи дека има малку случаи на демократии кои имаат можност да се борат еден со друг. Второ, не можеме да бидеме сигурни дали е навистина "демократски" мир или дали некои други фактори поврзани со демократијата се извор на мир - како што се моќ, сојузи, култура, економија и така натаму. Трета поента е дека додека демократиите веројатно нема да се во војна една со друга, некои анализи сугерираат дека тие веројатно ќе бидат агресивни кон не-демократиите - кога САД отидоа во војна со Ирак во 2003 година. И покрај дебатата, можноста за демократски мир постепено да го замени светот на постојана војна - како што е опишано од реалистите претставува траен и важен аспект на либерализмот.

Во моментов живееме во меѓународен систем структуриран со либералниот светски поредок изграден по Втората светска војна (1939-1945). Меѓународните институции, организации и норми (очекуваното однесување) на овој светски поредок се изградени на истите основи како домашни либерални институции и норми; желбата да

⁷⁹ Ahmed, Sara (2006). *Queer Phenomenology: Orientations, Objects, Others*, Durham and London: Duke University Press.

се ограничи насилната моќ на државите. Сепак, моќта е повеќе разредена и дисперзирана на меѓународно ниво отколку што е во државите. На пример, според меѓународното право, забранети се војни за агресија. Нема интернационална полициска сила за спроведување на овој закон, но агресорот знае дека кога го крши овој закон, ризикува значителна меѓународна реакција. На пример, државите - или поединечно или како дел од колективното тело како Обединетите нации - можат да воведат економски санкции или воено да интервенираат против државата агресор. Покрај тоа, државата агресор, исто така, ризикува да ги пропушти придобивките од мирот, како што се придобивките од меѓународната трговија, странската помош и дипломатското признавање.

Постојат три варијанти на либерализмот кои влијаат на современите меѓународни односи:

- 1) **Комерцијален либерализам – дус комерц** – се залага за слободна трговија и пазарна или капиталистичка економија како пад кон мир и просперитет. Денес, ова гледиште го користат глобалните финансиски институции, повеќето големи држави, повеќето големи трговски држави, и мултинационални корпорации. Неолибералната ортодоксија ја штитат популарните автори како Томас Фридман и сметаат дека слободната трговија, правата за приватна сопственост и слободните пазари ќе придонесат за побогат, поиновативен и потолерантен свет.⁸⁰

Според Моравцик “комерцијалниот либерализам е фокусиран на иницијативи создадени од можноста за прекугранична економска соработка”. Оваа современа формулација се обидува да ги направи специфични каузалните механизми што стојат зад ориентацијата на економски либералните земји да претпочитаат мир наместо конфликт. Според него, трговијата е општо поефтино средство за акумулирање на богатството отколку војната, санкциите и другите заканувачки средства.⁸¹

- 2) **Републикански либерализам** – Републиканскиот либерализам смета дека демократските држави повеќе сакаат да ги почитуваат правата на своите граѓани, а помалку да влегуваат во војна со своите демократски соседи. Овие две форми на либерализам, комерцијален и републикански, беа комбинирани за да ги изведат главните политички цели на најголемите

⁸⁰ Friedman, Thomas (2000), *The Lexus and the Olive Tree*, London: Harper Collins.

⁸¹ Moravcsik, Andrew. (1997). “Taking Preferences Seriously: A Liberal Theory of International Politics”, *International Organization*, vol. 51, no. 4, pp. 513–53.

светки сили.

- 3) **Општествен либерализам** - во општествениот либерализам, идејата за општество и процесот на меѓусебна зависност се многу важни елементи. Како што се зголемуваат меѓународните активности, луѓето во пооддалечените земји се поврзуваат и нивните влади стануваат повеќе зависни едни од други. Како резултат на тоа, станува многу потешко, а со тоа и поскапо за државите да дејствуваат унилатерално и да избегнат соработка со соседите.⁸²

Застапниците на нормативната / културната перспектива, пак, тврдат дека заедничките демократски и либерални вредности најдобро го објаснуваат мирот што постои помеѓу демократските држави.⁸³ Затоа, политичката идеологија определува како демократиите ги разликуваат сојузниците од противници: демократиите што ги претставуваат и дејствуваат во интересите на своите граѓани се третираат со почит и разгледување, додека недемократите кои користат насилство и угнетување против сопствениот народ се сметаат со недоверба и сомневање. Значењето на перцепцијата значи дека дури и ако одредена држава има "просветлени граѓани и либерално-демократски институции", освен ако другите демократски држави не ја сметаат за вистинска либерална демократија тогаш демократскиот мировен предлог нема да се одржи.⁸⁴ Затоа, овој аргумент може да објасни неколку спорни случаи: Американците не ја сметаа Англија демократска во 1812, бидејќи Англија била монархија (војна од 1812), а либералите во Унијата не ја сметале Конфедерацијата либерална демократија поради нивната употреба на ропство (Американска граѓанска војна).⁸⁵

Иако некои научници сметаат дека институционалните и нормативните објаснувања се меѓусебно исклучиви, многу повеќе интуитивна и убедлива одбрана на демократската мировна теорија произлегува од комбинирањето на овие две гледишта. Така, некои демократски практики кои војуваат со другите либерални демократии, веројатно - слободни и фер избори, владеењето на правото, слободата на печатот, конкурентниот партиски систем - се поттикнати од "конвергирачките очекувања за тоа

⁸² John M. Owen. (1994). "How Liberalism Produces Democratic Peace," *International Security*, Vol.19, No.2, USA.

⁸³ James Lee Ray. (1995). *Democracy and International Conflict: An Evaluation of the Democratic Peace Proposition*(Columbia, South Carolina: University of South Carolina Press, стр. 33-37.

⁸⁴ Bruce Russett and John R. Oneal. (2001). *Triangulating Peace: Democracy, Interdependence, and International Organizations*, W. W. Norton & Company, 280-81.

⁸⁵ Edward D. Mansfield and Jack Snyder. (2005). *Electing To Fight: Why Emerging Democracies Go To War*, Belfer Center for Science and International Affairs, Cambridge, Massachusetts, USA, 29-30.

што најверојатно ќе биде конвенционалното однесување" (институции) и "стандарди за тоа какво однесување треба да биде" (норми).⁸⁶ Овие две објаснувања се комплементарни и меѓусебно се зајакнуваат: културните норми влијаат на создавањето и еволуцијата на политичките институции, а институциите помагаат да создадат помирна морална култура со текот на времето.⁸⁷

Демократиите најдобро можат да ја гарантираат сопствената сигурност преку зајакнување на своите граѓани и зајакнување на институционалните проверки и рамнотежи, бидејќи овие фактори се покажаа како поддршка на демократскиот мир и олеснување надворешна политика.⁸⁸

4.2. Неолиберален институционализам

Неолибералниот институционализам се фокусира на улогата на меѓународните институции при ублажување на конфликтот. Роберт Коен и Роберт Екселрод, кои беа клучни при дефинирање на ова поле, посочуваат на можноста за институции како ООН за рedefинирање на државната улога и арбитража при државни несогласувања. Иако институциите не можат да ја поништат анархијата, можат да ја сменат природата на меѓународното опкружување влијаејќи врз државните намери и однесувања и однесувања преку различни методи кои или создаваат услови за соработка како поволен трговски статус или преку моќни дестимулативни мерки, како што се трговските санкции.⁸⁹

Неолибералниот институционализам се разликува од реализмот по неколку клучни прашања. Двата се согласуваат дека моќните држави влијаат врз создавањето на меѓународните институции но од различни причини. Според либералите, државите создаваат институции за да ги постигнат заедничките интереси, според реалистите – за да ја остварат и за да ја зачуваат доминацијата. Според водечкиот реалист Џон Миршмидер од САД, најмоќните држави во системот создаваат институции за да го зачуваат својот удел од светската моќ или да ја зголемат. Реализмот се фокусира и на степенот до кој моќните земји доминираат со институциите, тврдејќи дека подоцна

⁸⁶ David E. Spiro. (1994). "The Insignificance of the Liberal Peace," *International Security* 19, no. 2.

⁸⁷ James Lee Ray. (1993). "Wars Between Democracies: Rare, or Nonexistent?," *International Interactions* 18, no. 3: 252-54.

⁸⁸ Fareed Zakaria. (1997). "The Rise of Illiberal Democracy," *Foreign Affairs*; Nov/Dec, 76, 6; ABI/INFORM Global.

⁸⁹ Keohane, Robert O. (ed.) (1986), *Neorealism and its Critics*, New York: Columbia University Press.

приклучените или помалку моќни членки ќе имаат помала контрола врз одлуките и врз исходите, ползувајќи помалку од нивното создавање и ќе бидат помалку посветени на зачувувањето на институциите. Ова се разликува од општата критика дека реалистите завземаат институционален пристап. “Реалистите тврдат дека институциите се одраз на распределбата на моќта во светот. Базирани се на себични пресметки на моќните држави и немаат независен ефект врз однесувањето на државата”. Неолибералните институционалисти, напротив, тврдат дека “сенката на иднината” - можност за добивки во иднината – дава огромна шанса за сите држави да соработуваат и да создаваат институции од кои ползуваат сите.

Основен аргумент за либерализмот е дека концентрациите на неодговорната насилна сила се фундаментална закана за индивидуалната слобода и мора да се ограничат. Основните средства за ограничување на моќта се институциите и нормите на домашно и меѓународно ниво. На меѓународно ниво, институциите и организациите ја ограничуваат моќта на државите преку поттикнување соработка и обезбедување на средства за наметнување на трошоци за државите кои ги кршат меѓународните договори. Економските институции се особено ефективни во поттикнувањето на соработката, поради значителни бенефиции што може да се извлечат од економската меѓузависност. Конечно, либералните норми додаваат понатамошно ограничување на употребата на моќта преку обликување на нашето разбирање за тоа кои видови на однесување се соодветни.

Теоријата на либерализмот во меѓународните односи директно противречи на теоријата на реализмот. Треба да се има на ум дека реализмот е за индивидуалноста на државите, а пак либерализмот е во врска со потребата од меѓузависност и соработка.

Државите не се единствените примарни актери во меѓународната политика според либерализмот. Меѓународните организации како што се наднационалните власти и невладините организации потребно е да ги вклучат деловните организации и непрофитните организации кои играат критична улога во обликувањето на меѓународните односи.⁹⁰

Либерализмот нагласува дека широките врски меѓу државите и натаму го отежнуваат дефинирањето на националниот интерес и ја намалуваат корисноста на воената моќ. Либерализмот се разви во 1970-тите, како што некои научници почнаа да

⁹⁰ Haroun Alfarsi. (2017). The major theories of international relations, *Profolus*, достапно на: <https://www.profolus.com/topics/major-theories-of-international-relations/>

тврдат дека реализмот е застарен. Зголемената глобализација, брзиот пораст на комуникациската технологија и порастот на меѓународната трговија значеа дека државите повеќе не можат да се потпрат на едноставната политика на политика за да одлучуваат за прашања. Либералните пристапи кон меѓународните односи се нарекуваат и теории за комплексна меѓузависност.

Воената моќ не е единствената форма на моќ. Економската и социјалната моќ исто така е голема. Остварувањето на економска моќ се покажа како поефикасно од остварувањето на воената моќ. Различни држави често имаат различни примарни интереси. Меѓународните правила и организации можат да помогнат да се поттикне соработката, довербата и просперитетот.

Либералните теоретичари често го нагласуваат единственото однесување на либералните држави, иако поновата работа се обиде да ја прошири теоријата на општо објаснување на меѓународните односи врз основа на карактеристики.⁹¹

Ендрју Моравцик развил поопшта либерална теорија за меѓународните односи врз основа на три основни претпоставки:

1. поединци и приватни групи, а не држави, се основни актери во светската политика (→ Недржавни актери);
2. државите претставуваат доминантна подгрупа на домашно општество, чии интереси тие служат;
3. конфигурацијата на овие параметри низ меѓународниот систем го одредува државното однесување.⁹²

⁹¹ MW Doyle. (1997). *Ways of War and Peace: Realism, Liberalism, and Socialism*, Norton New York 1997.

⁹² A Moravcsik. (1997). 'Taking Preferences Seriously: A Liberal Theory of International Politics'. *International Organization*, vol. 51, no. 4, 513–53.

5. Транснационален организиран криминал

Транснационалниот организиран криминал генерално се манифестира преку две основни форми:

1. криминал што ги загрозува меѓународните односи и
2. криминал што го загрозува економскиот поредок.

Транснационалниот организиран криминал претставува поголема или помала закана за суверенитетот на државата, во зависност од интензитетот на неговото манифестирање, односно од сериозноста и од сеопфатноста на неговата инволвираност и дејствување во сите сфери на општествениот живот. Неговото егзистирање, во голема мера, е овозможено од, за него, „отфрлените државни граници“ - чин со кој се нарушува националниот суверенитет на државата - мета на напад на овие „светски структури“. Националниот суверенитет од овој аспект се нарушува преку спроведувањето на незаконската трговија со оружје, наркотици, луѓе, човечки органи и со сè друго што спаѓа во неговиот делокруг на дејствување, преку нивното доставување на територијата на државата или преку нивното транзитно преминување

Криминалните организации што меѓусебно тргуваат недозволено се транснационални организации „пар екселанс“, кои дејствуваат вон постојните, конвенционални структури на сила и власт во светската политика.⁹³

Организираниот криминал, покрај другите суштински - клучни елементи, го карактеризира неговата транснационална природа, односно можноста неговите дејности да ги преминуваат државните граници. Транснационалниот организиран криминал се манифестира преку различни облици на криминално дејствување, непрекинато трагајќи по поволни услови за своето егзистирање, опстанок, експанзија и уште поголема присутност на глобално - планетарно ниво. Исто така, транснационалниот организиран криминал е во вечна потрага по соодветни форми неопходни за негова заштита, мултиплицирање на неговите привилегии и енорно зголемување на своите профити, кои се еквивалентни со заедничките профити на десетте најголеми мултинационални компании во светот, со тенденција на нивно понатамошно енорно зголемување.

Организираниот криминал сè повеќе се интернационализира и меѓусебно се поврзува, не бирајќи нација, држава, вера, раса, пол итн. Неговата основна цел е да

⁹³ Phil Williams (1994). Transnational Criminal Organizations and International Security, *Survival*, 36, no.1 Spring, 110.

оствари сè позначајно влијание во економскиот и политичкиот живот, користејќи ја првенствено својата финансиска моќ. Во „послабите држави“ неговата интенција е да оствари доминантно влијание во сите сфери на општествениот живот, вклучувајќи се легално и илегално во стопанскиот и политичкиот живот и остварувајќи тотална криминализација на овие општества.

Според определбите на Конвенцијата на Организацијата на обединетите нации против транснационалниот организиран криминал⁹⁴, казненото дело по својата природа е транснационално ако:

- A) тоа е извршено во повеќе од една држава или
- B) тоа е извршено во една држава, но главниот дел од неговата подготовка, планирање, насочување или контрола се случило во друга држава;
- C) тоа е извршено во една држава, но вклучува организирана криминална група којашто врши криминални активности во повеќе од една држава;
- D) тоа е извршено во една држава, но последиците се во друга држава.

Заедничка карактеристика на кривичните дела што спаѓаат во транснационален организиран криминал е криминалната активност којашто преоѓа државна граница или граници.

Практичните импликации од употребата на терминот транснационален организиран криминал се повеќе значајни. Имено, денес, во услови на глобализација и на сите можности што овој процес ги нуди на економско-финансиски, комуникациски, транспортен, социјален, правен и на политички план, се ограничува употребата на поимот организиран криминал (сконцентриран во национални рамки). Тоа е така од едноставни причини што е невозможно една организирана криминална група којашто врши, на пример, трговија со дрога, луѓе, оружје, финансиски криминал, корупција, еколошки криминал или нешто сл. да ги изврши сите тие криминални дејства на територијата на само една држава бидејќи најчесто стоките и услугите се наменети за илегалните пазари во други земји, транспортот се врши преку повеќе земји, најчесто прикривањето на големите криминални приноси се крие во „off shore“ земји итн. Многу поретко само во однос на определени облици на организиран криминал, како што се вршењето локален рекет, нареданите убиства, разбојништвата и сл., може да останат извршени на територијата на една земја.

⁹⁴ Конвенција на Организацијата на обединетите нации против транснационалниот организиран криминал (точка 3), усвоена на Генералното собрание (педесет и петто заседание), ноември 2000 год.

Во овој контекст, значајно е да го презентираме и терминот транснационални организирани криминални групи коишто можеме да ги дефинираме како групи кои вршат криминални активности, кои се хиерархиски или мрежно структурирани или следат еден комплексен систем на лични односи и се способни да ја засилат оваа структура со серија внатрешни строги санкции; способни се да применат насилство, тајност и корупција за да остварат профит и да осигураат своја контрола врз териториите, личностите и врз пазарите; обврзани се да ги распространат новите „недопирливи“ активности, надвладувајќи ги националните граници; соработуваат со други организирани транснационални групи; способни се да се инфилтрираат во институциите на државата, како во царините, полицијата и правосудството така и во националните парламенти, и постојано бараат легално покритие⁹⁵.

Транснационалниот организиран криминал вклучува постоење на илегален пазар кој се дефинира како „место во рамки на кое се реализира размена на стоки и услуги, чие производство, продажба и потрошувачка е забранета и строго регулирана од страна на повеќе земји и/или во рамки на меѓународното право“ (пр. дрога, оружје, луѓе).⁹⁶

Една од причините за непостоење единствена и општоприфатена дефиниција за транснационален организиран криминал е фактот дека тој феномен многу брзо се развива, приспособува, ги менува методите на дејствување и формите на изразување. Транснационалниот организиран криминал не се пројавува во сите земји во иста форма и со ист интензитет, туку е приспособен на постојните општествени односи и поволни услови за развој на соодветни видови криминални активности.

Кога ќе се анализираат и ќе се споредат карактеристиките или конститутивните елементи на поимот тероризам и на поимот транснационален организиран криминал, се забележуваат голем број сличности. Како заеднички елементи на двата феномена се издвојуваат:

- постоење организација - организирани групи на поединци за извршување кривични дела со намера да се постигне некоја цел;
- противправни активности што ги спроведува организираната група;
- конспиративност во функционирањето на организираната група;
- употреба на насилство за остварување на интересите на организираните групи;

⁹⁵ Митко Котовчевски. (2011). *Национална безбедност*, Скопје: Филозофски факултет, 343-344.

⁹⁶ Pino Arlacchi. (2001). "The Dynamics of Illegal Markets", in Phil Williams, Dimitri Vlassis. *Combating Transnational Crime: Concepts, Activities and Responses*, London and Portland: Frank Cass, 7.

- застрашување на средината со цел да се реализираат интересите на организираната група и
- загрозување и повредување на вредностите како што се животот, моралниот интегритет, имотот, јавната и државната безбедност.

За трансформација и за прераснување на организираниот криминал во актуелен глобален феномен - транснационалниот организиран криминал, неопходно е да ги потенцираме повољните услови што имаат суштинско значење⁹⁷:

- глобализацијата како интегративен процес, посебно во сферата на финансиските и на економските текови на капиталот и технологиите на единствениот светски систем;
- појавата на „новиот“ глобален финансиски пазар;
- процесот на брза економска транзиција на определен број држави, како и влијанието на нивните новопројавени проблеми врз функционирањето на соседните држави;
- проблемот околу целосното и универзално (не)дефинирање на феноменот организиран криминал;
- големиот број активни големи вооружени конфликти во кризните региони во меѓународната заедница;
- спроведувањето определени санкции и економски и политички блокади од страна на ООН и на други држави кон определени соседни држави;
- социјалните, економските и политичките промени, превирањата и кризите во меѓународните односи, како и кризите на финансиски и на економски план на глобално и национално ниво;
- изразената ривалност на големите сили, но и на „големите“ регионални играчи на воен, геополитички, а сега и на економски план како фактори за иницирање на кризите и на кризните состојби и на поволен криминален амбиент во определени „слаби држави“;
- недоволната применливост и почитување на меѓународните конвенции и други акти донесени за попречување на транснационалниот организиран криминал, а во тој контекст и нивната недоволна и неадекватна имплементација во националните законодавства;

⁹⁷ Тања Милошевска (2016). *Модели на поврзаност на тероризмот и на транснационалниот организиран криминал*, Филозофски факултет, Мар-Саж, Скопје.

- недоволниот степен на соработка на надлежните државни органи на соработка на државите на меѓународен план во заедничката борба против транснационалниот организиран криминал.

Во современата ера на глобализацијата, карактеристиките на организираниот криминал се менуваат и поради фактот што неговите припадници ги следат новите текови во современите општества и во континуитет ги менуваат појавните облици и подрачјата на дејствување.

Нивната структура сè повеќе станува лабава - наместо цврсти организирани структури од традиционалниот хиерархиски тип, сè почесто е дејствувањето на „вмрежени структури“, наместо имотна корист, сè поголем е интересот за влијание врз економијата, политиката, медиумите, јавната администрација, судството. Во деловниот/трансакциски организиран криминал, организираниите криминални структури се организирани по пример на мултинационалните компании од приватниот сектор, имаат апликација на мрежната поврзаност, рамна хиерархија и организираност во мали работни групи (парови или поединци), со помош на кои се приспособуваат многу побрзо и многу поефикасно од структурите на моделот на националниот организиран криминал.

Сите овие карактеристики го разликуваат традиционалниот тип организиран криминал во однос на другите криминални организации, групи и мрежи, карактеристични за новиот милениум и особено за организираниот криминал од европски тип, за кои не е карактеристична хиерархиската структура, што значи постои тенденција кон хоризонтална организациска структура, што имплицира лабав стил на раководење со многу послаба дисциплина меѓу припадниците на помалите и пофлексибилни криминални групи.

Најновите истражувања на организираниот криминал се интегрираат и постепено отстапуваат од старите традиции. Анализите индицираат помалку засегнатост од егзистирање нелегални бизнис-активности, додека учесниците се фокусираат на зголемените можности за незаконски активности од страна на утврдени учесници, како и од криминалните мрежи⁹⁸.

Основен елемент на аналитичката рамка е толкувањето на криминалните корпорации како здружена активност. Организираниот криминал, преку заедничко незаконско однесување мотивирано од профит, се обликува според интеракцијата со

⁹⁸ Klaus Von Lampe. (2003). Criminally Exploitable Ties: A Network Approach to Organized Crime, in Emilio Viano, Jose Magallanes and Laurent Bridel (eds), *Transnational Organized Crime: Myth, Power and Profit*, Durham, NC: Carolina Academic Press.

можностите и со препреките/ограничувањата на пазарот на криминал⁹⁹.

Четири елементи ја условуваат успешната криминална корпорација, која, во голема мера, е зависна од можностите и од препреките на пазарот на криминал.

Идентификуваните фактори, кои ги прошируваат можностите на транснационалниот организиран криминал, се процесите на глобализација на транспортната, комерцијалната и на финансиската комуникациска мрежа. Ова им помага на купувачите и на доставувачите да се лоцираат едни со други, да изнаоѓаат заеднички точки и да ја развиваат соработката. Следно, зголемениот број држави со „лимитиран капацитет“ за „ефективно владеење“, исто така, ги проширува шансите за противзаконски бизниси. Ваквите економии се ослабнати и нивната корумпирана полиција и правосуден систем имаат недостаток на средства и на желба да се борат со организираниот криминал. Други фактори се недостаток на заеднички меѓународни стандарди и соработка со извршителите на правдата. Транснационалниот организиран криминал може да профитира, но може и да изгуби поради големата сложеност на меѓународната размена на добра. Размените на различни нелегални добра најчесто вклучува трета и четврта страна. Во ваквата меѓународна средина само дел од страните се крајни корисници од она што го бараат од пазарот, без колатерални трансакции¹⁰⁰. Интеракциите „ad hoc“ со вклучена трета страна може подеднакво да водат кон профит, како и кон загуба.

Вториот основен елемент кој што е услов за успешни криминални корпорации е мобилизацијата и контролата врз ресурсите. Второнаведеното може да варира. Аналитичарите прават разлика помеѓу легалните добра и услуги овозможени со илегална продукција и дистрибуција; и илегалните добра и услуги овозможени со размена на доставувачите и потребата на купувачите¹⁰¹. Првата група којашто се состои од легални добра и услуги, создадени и дистрибуирани илегално, често е од интерес за домашниот криминал, чија цел е профит. Втората група извори на илегални добра и услуги е често од интерес за меѓународните криминални корпорации. Производството и дистрибуцијата

⁹⁹ Peter Klerks. (2003). The Network Paradigm Applied to Criminal Organizations: Theoretical Nitpicking or a Relevant Doctrine for Investigators? Recent Developments in the Netherlands, in Adam Edwards and Peter Gill (eds), *Transnational Organized Crime: Perspectives on Global Security*, London & New York: Routledge, 100-101.

¹⁰⁰ Glenn Curtis and Tara Karacan. (2002). *The Nexus Among Terrorists, Narcotics Traffickers, Weapons Proliferators and Organized Crime Networks in Western Europe*, Washington, DC: Library of Congress, 21-23, достапно на: <http://www.loc.gov/rr/frd/>.

¹⁰¹ Tom R Naylor. (2003). Predators, Parasites, or Free-Market Pioneers: Reflections on the Nature and Analysis of Profit-Driven Crime, in Margaret Beare (ed), *Critical Reflections on Transnational Organized Crime, Money Laundering and Corruption*, Toronto: University of Toronto Press, 36.

на наркотици, активности коишто се соединиле со криминалните кругови во 80-тите, го замениле „традиционалниот организиран криминал“. Илегалните активности поврзани со дрога се, всушност, „само една од неколкуте незаконски активности што ги надминуваат државните граници“.

Третиот фактор што влијае врз успехот на криминалните корпорации е достапноста на ефективни мрежи. Криминалните мрежи се релативно неодамнешен начин на концептуализација на единиците што реализираат противзаконски бизнис-активности. Нивните претходници, видови мафијашки структури, од одамна претставуваат главни учесници во криминалот мотивиран од профит. Во моментот, криминалните корпорации функционираат преку мрежа испреплетена од „општествени мрежи“ или криминални соработници, каде што „општествените врски многу повеќе од бизнис-врските на формалните командни структури се одговорни за основањето криминална соработка“¹⁰². Од голема важност за анализа на криминалните мрежи е „вкупната големина на мрежата“ затоа што ги претставува границите на преземање. Локално ориентираните мрежи се корисни за домашни криминални анализи. Меѓуграничните и меѓудржавните мрежи се често, но не секогаш, испреплетени во меѓудржавните групи за идентитет и во дијаспората, локално или надвор во странство.

Четврт елемент во предложената рамка на криминални корпорации како здружена активност се состои од 'криминално експлоатирани врски. Тие се основната состојка за каква било форма на криминална соработка и се дефинирани преку две основни карактеристики. Прво, криминален распоред што е сличен или кореспондира, односно учесниците имаат слични криминални интереси. Може да вклучува криумчарење со цигари и со алкохол, трговија со дрога, оружје и со луѓе, илегални трансфери итн. Второ, достапноста на заедничка основа за фондови што може да се засноваат на фамилијарни, етнички, генерациски врски или какви било други социјални врски. Ваквите врски се гаранција за приближна предвидливост за однесувањето на учесниците и, со тоа, намалување на ризикот за разоткривање и предавство.

Истражувањата покажуваат дека онаму каде што не постојат силни социјални врски како основа за функционирање на криминалните мрежи, криминалната соработка е краткотрајна¹⁰³. Криминално експлоатираниите врски се важна категорија за анализа

¹⁰² Peter Klerks. (2003). The Network Paradigm Applied to Criminal Organizations: Theoretical Nitpicking or a Relevant Doctrine for Investigators? Recent Developments in the Netherlands, in Adam Edwards and Peter Gill (eds), *Transnational Organized Crime: Perspectives on Global Security*, London & New York: Routledge, 101.

¹⁰³ Von Lampe, Klaus (2003). "Criminally Exploitable Ties: A Network Approach to Organized Crime", In Viano, Magallanes, and Bridel.

затоа што тие помагаат во развој на соодветни работни услови, врз кои може да се развиваат криминални корпорации.

Со своите широко распространети моќни структури, посебно во „слабите држави“, транснационалниот организиран криминал, во голема мера, ги загрозува економските, политичките, правните, социјалните, културните, моралните и другите значајни витални општествени вредности. Но опасноста е уште поголема во сферата на националната, регионалната и на глобалната безбедност бидејќи транснационалниот организиран криминал денес станува сè позначен фактор и сериозна закана за безбедноста на сите нивоа (во национални, регионални и во глобални рамки).

Глобализација претставува причина, а воедно и олеснувачки фактор за транснационалниот организиран криминал. Либерализација на пазарите и слободното движење на капиталот, како и одреден степен на луѓе им создадоа нови можности на криминалните групи за подигнување на нивниот профит, притоа овозможувајќи им избегнување на националните граници како и брзо прилагодување на тековната глобална економска средина. Во моментов, незаконски криминални активности се мешаат со дозволен бизнис¹⁰⁴, го отежнуваат разликувањето на правните аспекти од нелегалните, со нивната ефективност влијаат врз донесувањето на одлуки на локално и централно ниво, всушност тие се вклучени во правни / нелегални активности.

Во контекст на глобализацијата, и организираниот криминал се проширува географски (просторното ниво), и бројно (бројот на засегнати земји, бројот на групи кои работат и полиња на нелегални активности).

Револуцијата во комуникациите и транспортите како главните вектори на глобализацијата ги олесниле овие случувања, што во исто време води до подобрување на криминалните методи на дејствување. Од друга страна, некои процеси поврзани со глобализацијата делуваа сосем спротивно, односно не придонесоа за олеснување на организиран криминал. Карактеристичен пример за тоа е либерализација на пазарите која придонесе за намалување на можноста за криминалните групи да се мешаат со капиталните текови. Всушност организираниот криминалот е последица на ставовите и практики кои ги промовираат лица кои не се интегрираат социјално или не се грижат за последиците од и за непочитување на општествените норми.

¹⁰⁴ Yuliya, Zabyelina. (2009). Transnational organized crime in international relations, *Central European Journal of International & Security Studies* 3 (1) достапно на: www.cejiss.org/.../ZabyelinaTransnational_Organized_Crime.pdf.

Транснационалниот организиран криминал немаше да стигне до тековно ниво на развој без поддршка на некои поволни фактори, односно стратегиите на транснационалните организирани криминални групи се тесно поврзани со регионалниот и глобалниот геополитички развој. Опсегот на настани со регионални и глобални влијаниа (крајот на Студената војна, дезинтеграција на Советскиот Сојуз, граѓанската војна во поранешна Југославија, појавата на нови комерцијални блокови и ново индустријализирани држави), што се случи во последните две децении, ги стимулираа активности на транснационални организирани криминал¹⁰⁵.

¹⁰⁵ Fernando, Reinares; Carlos, Resa. (1999). Transnational organized crime as an increasing threat to the national security of democratic regimes: assessing political impacts and evaluating state responses, достапно на: <http://www.nato.int/acad/fellow/97-99/reinares.pdf>.

5.1. Традиционален пристап кон транснационалниот организиран криминал

Од гледна точка на традиционалната безбедност и транснационалниот организиран криминал и глобализацијата се сметаат за помалку важно прашање, односно улогата на недржавниот актер се занемарува. Пристапот на традиционалната безбедност првенствено вклучува (нео) реалистички поглед, фокусирајќи се на статизам, што значи дека државата е единствениот референт за безбедност и државен суверенитет е суштинско прашање. Што се однесува до меѓународниот систем, тоа е анархистички свет каде што државата како единствен актер треба да ја извршува својата сопствена безбедност и да се спречи надворешната воена закана преку самопомош. Преживувањето е примарна цел на националната безбедност и главното средство е да се изгради воена моќ и да се направи, односно постигне рамнотежа на моќ.

Во врска со глобализацијата, реалистите, како Волц, тврдат дека глобализацијата е само каприц што претставува нови предизвици за државите, но не постои недржавен актер кој може да биде еднаков во својство на држава.¹⁰⁶ Под оваа традиционална статоцентрична безбедносна гледна точка, транснационалниот организиран криминал не претставува закана или предизвик за меѓународниот систем составен од држави. Всушност, транснационалниот организиран криминал се смета за маргинална закана, односно дека не е легитимен и дека се исклучува од меѓународната безбедносна дискусија. Затоа тие можат да бидат претставени како поддршка на основните принципи на традиционален државно-центричен систем.¹⁰⁷ Поконкретно, тоа може да се согледа преку следните пет аспекти.

Прво, од референтот на објектот, традиционалната безбедноста го препознава транснационалниот организиран криминал едноставно затоа што не формира држава.

Второ, во однос на вредностите, традиционалната безбедност ги штити опстанокот и суверенитетот на државите. Сепак, генерално транснационалниот организиран криминал нема намера ниту има способност да претставува закана за државите.

Трето, во однос на изворот на закана, традиционалната безбедност, единствено како закана го смета надворешниот воен предизвик. Затоа транснационалниот

¹⁰⁶ Waltz, K. (2000). Globalization and American Power. *The National Interests*, 46-56.

¹⁰⁷ Willetts, P. (2001). Transnational Actors and International organizations in global politics. In J. Baylis, & S. Steve, *The Globalization of World Politics*, pp. 356-381. Oxford: Oxford University Press.

организиран криминал не може да се смета за закана.

Четврто, во однос на улогите на државните и недржавните актери, традиционалната безбедност не признава недржавни актери. Така транснационалниот организиран криминал не може да комуницира со државите.

Реалистите мислат дека глобализацијата ќе објави нови закани за државата, но сепак транснационалниот организиран криминал не може да се натпреварува со држави.

Неолибералниот институционализам како една од главните критики на неореализмот го прошири опсегот на меѓународната безбедност, признавајќи дека недржавните актери може да бидат играчи во меѓународниот систем, нагласувајќи ги заедничките интереси и соработка на државите меѓународни институции и режими и демократски мир, привлекувајќи внимание на економски аспект на глобализацијата. Неолибералите дури нудат и модел на мешан актер, а теорија базирана на ефекти на прелевање кои треба да донесат глобално владеење преку норми, правила, процеси и институции.

Сепак, транснационалниот организиран криминал сè уште се смета за незначајна безбедносна закана и не претставува предизвик за државата и суверенитетот и поради тоа транснационалниот организиран криминал честопати се третира како национално прашање и нема многу простор за дискусија според традиционалниот безбедносен пристап.¹⁰⁸

¹⁰⁸ Cockayne, J. (2007). *Transnational Organized Crime: Multilateral Responses to a Rising Threat*. New York: International Peace Academy.

5.2. Нетрадиционален пристап кон транснационалниот организиран криминал

Со драматична промена на меѓународниот систем во 1990-тите, колапсот на Советскиот Сојуз, политички, економски и општествено, процесот на забрзување на глобализацијата и размислувањето за меѓународната безбедност, исто така, се промени. Како резултат на тоа, не-традиционалната безбедност стана голема загриженост меѓу државите. Не-традиционалната безбедност повеќе се поврзува со социјалниот конструктивистички пристап, каде што недржавните актери и општества можат да бидат референтниот објект и сите прашања поврзани со, не-традиционалната безбедност можат да бидат предмет на безбедносни студии. Затоа, обемот на меѓународната безбедност е проширен и продлабочен.

Иако државата сеуште претставува главна загриженост, сепак не е единствениот референтен објект. Исто така, надворешната воена закана повеќе не претставува најголема закана за националната безбедност.

Друго, предизвиците кои произлегуваат од не-традиционалната безбедност исто така се вклучени во категоријата на национална и меѓународна безбедност. Од гледна точка на не-традиционалната безбедност, транснационалниот организиран криминал станува сериозен предмет на проучување. Како што претходно беше наведено дека глобализацијата е главната сила што го олеснува растот транснационалниот организиран криминал во 1990-тите., промената на меѓународниот политички систем, исто така, обезбедува средина за транснационалниот организиран криминал да се развие, особено во земјите од поранешниот советски блок. Под овие околности, транснационалниот организиран криминал постепено стана еден од безбедносните прашања меѓу држави.

Транснационалниот организиран криминал како темна страна на глобализацијата се гледа како крос-секторска закана.

Прво, зборувајќи за референтниот објект, бидејќи не-традиционалната безбедност се прошири на други недржавни актери, транснационалниот организиран криминал сега може да биде предмет на безбедносните студии, но државите се сепак примарен фокус.

Второ, во однос на вредностите, иако не-традиционалната безбедност најмногу се фокусира на националните интереси, исто така се грижи за меѓународните и

општествените интереси. Заканата поставена од транснационалниот организиран криминал, не само што штети на меѓународните и општествените интереси, туку штети и на национално ниво.

Трето, во врска со изворот на закана, не-традиционалната безбедност смета дека заканите може да бидат и од надворешен и внатрешен карактер, не мора да бидат само од воен карактер. Во овој случај, транснационалниот организиран криминал одговара на дефиниција дека може да ја оспори државата и внатрешно и надворешно.

Четврто, не-традиционалната безбедност ја истакнува меѓународната владина и инструментална соработка а тоа претставува доказ дека владите работат заедно за борба против транснационалниот организиран криминал (на пример, Европската унија), бидејќи транснационалниот организиран криминал не може да биде решен од страна на една држава. И на крај, за улогите на државата и недржавни актери, не-традиционалната безбедност го признава недржавниот актер како важен играч. Врз основа на претходно наведеното, транснационалниот организиран криминал ја има ентитетската димензија, ашто значи дека транснационалниот организиран криминал може да се смета како не-државен актер.

5.3. Клучни државно-центрични безбедносни аргументи за транснационалниот организиран криминал

Во интерпретацијата од државно-центричната безбедност, постојат неколку клучни аргументи кои треба да бидат истакнати, кои во голема мера ја конструираат сликата на транснационалниот организиран криминал од државно-центрична безбедносна перспектива.

Во државно-центричните безбедносни гледишта, научниците имаат тенденција да се фокусираат на природата на субјектот-транснационалниот организиран криминал и поради тоа транснационалниот организиран криминал се смета како "не-државен актер".¹⁰⁹ Недржавниот актер подразбира дека државата се уште е примарна, а транснационалниот организиран криминал како недржавен актер е секундарен. Но, сепак, транснационалниот организиран криминал на многу начини претставува предизвик за државите.

Транснационалниот организиран криминал како недржавен актер е анализиран од различни аспекти:

- Некои гледишта тврдат дека транснационалниот организиран криминал ги злоупотребува процесите на глобализацијата за да функционира на транснационално ниво;¹¹⁰
- Некои објаснуваат дека традиционалната вестфалијанска национална држава доживеала ерозија на моќ и суверенитет, а дел од причините за тоа се недржавните актери;¹¹¹
- Многу од нив го испитуваат транснационалниот организиран криминал како предизвик за националната и меѓународната безбедност;
- Други сметаат дека транснационалниот организиран криминал како недржавен актер е главен актер во области со регионални конфликти;
- Некои мислат дека транснационалниот организиран криминал може да стане толку моќен што го предизвикува и го заменува монополот на

¹⁰⁹ Phil, Williams, Vlassis, Dimitri (2001) *Combating Transnational Crime: Concepts, Activities and Responses*, 1st ed. Routledge.

¹¹⁰ Susane, Strange (2002) *Romanian for The Retreat of the State: The Diffusion of Power in the World Economy*, Publishing House Trei, Bucharest.

¹¹¹ Fernando, Reinares; Carlos, Resa. (1999) Transnational organized crime as an increasing threat to the national security of democratic regimes: assessing political impacts and evaluating state responses, достапно на: <http://www.nato.int/acad/fellow/97-99/reinares.pdf>.

државата за употребата на сила, како што се случило во некои области на регионите за производство на дрога (Колумбија, Перу и Боливија).¹¹²

Во глобализираната ера, транснационалниот организиран криминал го погодува светот преку границите. Сепак, традиционалното безбедносно размислување не може ефикасно да се справи со транснационалниот феномен на организиран криминал, бидејќи само смета дека државата е единствениот референт за безбедност, и дека само воените сили може да се препознаат како закана за националната безбедност. Последиците од транснационалниот организиран криминал се сметаат за маргинална закана со оглед на тоа што тие не се легитимни и се исклучени од меѓународната безбедносна дискусија. Напротив, не-традиционалната безбедност обезбедува повеќе вертикална верзија на статизам, каде што државата не е единствениот референт објект и надворешната воена закана веќе не е главна закана за националната безбедност. Не-традиционалната безбедност смета дека заканите како транснационалниот организиран криминал, исто така, се вградени во категоријата на национална и меѓународна безбедност. Со други зборови, транснационалниот организиран криминал како недржавен актер може да претставува вистинска закана за држави, да придонесе за еродирање на државниот суверенитет, продорни области на слаба власт и вооружени конфликти и поткопување на економскиот и финансискиот систем и демократска стабилност.

Сепак, природата на транснационалниот организиран криминал може да биде поштетна од воените закани, бидејќи тоа влијае не само на државите туку и на човековата индивидуа. Затоа, сè уште постојат неколку ограничувања на интерпретирање на транснационалниот организиран криминал од призма на нетрадиционалниот безбедносен концепт. Државите со слаби или крехки состојби, придонесуваат за обезбедување на пријатна атмосфера за организирање на криминални групи за управување со нивните нелегални бизниси. Покрај тоа, во државно-центричната безбедност, премногу фокус се става на државниот суверенитет, кое не е апликативно во борбата против транснационалниот организиран криминал, бидејќи ова прашање е повеќе поврзано со социо-економска нерамнотежа и недостаток на владеење на правото.

Може да се заклучи дека транснационалниот организиран криминал е широко безбедносно прашање кое опфаќа социјални, економски, политички и културни аспекти

¹¹² <http://press.ihs.com/press-release/aerospace-defense-security/islamic-statemonthly-revenue-totals-80-million-ihs-says>.

и поради тоа, треба да се посвети поголемо внимание на можното социо-економско влијание од транснационалниот организиран криминал.¹¹³

¹¹³ Hough, P. (2004). *Understanding Global Security*. London: Routledge.

5.4. Транснационалниот организиран криминал како закана за националната и меѓународната безбедност

Во ова поглавје се потенцира дека практично светските држави и меѓународните организации биле бавни во препознавање на транснационалниот организиран криминал како стратешка закана.

Некои аналитичати тврдат дека терминот "не-државен актер" предизвикал двосмисленост, бидејќи не е јасно дали меѓувладините организации се сметаат за меѓудржавни или недржавни организации. Последиците од тоа придонеле транснационалниот организиран криминал да се дефинира како транснационален актер.¹¹⁴ Но, сепак повеќето го сметаат транснационалниот организиран криминал како закана за националната и меѓународна безбедност, а не само како внатрешно односно национално прашање, бидејќи за разлика од минатото се тврди дека заканите кои произлегуваат од транснационалниот организиран криминал се далеку посложени и продорни отколку во минатото, а со тоа паралелно се создаваат нови предизвици за националната и меѓународната безбедност.¹¹⁵ Вилијам исто така го наведува транснационалниот организиран криминал како национална и меѓународна закана која станала посложена и суптилна, за разлика од повеќето традиционални воени предизвици. Тој наведува дека трговијата со дрога и трговијата со луѓе се многу посериозни и претставуваат закана која е посложена и поопасна за разлика од многуте прашања кои традиционално се сметаат како закана за безбедноста.¹¹⁶

Кокејн смета дека глобализацијата на транспортот, комуникациите и финансиите биле од корист не само за законските бизниси, туку и за професионалните криминалци, овозможувајќи им полесно да ги организираат нивните транснационални активности, а заканата да стане сè повеќе глобална.¹¹⁷ Ванг понатаму укажува дека една земја нема способност сама да реализира активности за спречување на различни видови на транснационален криминал. Како резултат на тоа, транснационалниот криминал во

¹¹⁴ Willetts, P. (2001). Transnational Actors and International organizations in global politics. In J. Baylis, & S. Steve, *The Globalization of World Politics* (pp. 356-381). Oxford:Oxford University Press.

¹¹⁵ Aas, K. F. (2007). *Globalization & Crime*. SAGE Publications.

¹¹⁶ Williams, P. (2008). Violent Non-State Actors and National and International Security. Violent Non-State Actors and National and International Security: достапно на: http://kms1.isn.ethz.ch/serviceengine/Files/ISN/93880/ipublicationdocument_singledocument/940949E4-4F98-4EB6-8CA6-C1EB878A3721/en/VNSAs.pdf

¹¹⁷ Cockayne, J. (2007). *Transnational Organized Crime: Multilateral Responses to a Rising Threat*. New York: International Peace Academy.

целина прераснал во сериозен предизвик за светот во 21 век.¹¹⁸

Треба да се напомене дека Обединетите нации признале шест вида на национална и меѓународна закана за безбедноста, а транснационалниот организиран криминал е еден од нив. Според ОН, овие шест видови на закани ги поткопуваат државите и поради тоа транснационалниот организиран криминал се анализира како основна единица на меѓународниот систем и претставува закана за меѓународната безбедност.¹¹⁹

¹¹⁸ Wang, P., & Wang, J. (2009). Transnational Crime: Its Containment through International Cooperation. *Asian Social Science*, 25-32

¹¹⁹ United Nations. (2004). *A More Secure World: Our Shared Responsibility*. United Nations: The United Nations Foundation.

5.4.1. Транснационалниот организиран криминал како фактор за еродирање на државниот суверенитет

Многумина тврдат дека државниот суверенитет е поткопан од недржавните актери. Но, во современиот светски систем сепак постојат две толкувања. Една група тврди дека недржавните актери како транснационалниот организиран криминал го поткопуваат државниот суверенитет, но всушност не го елиминираат значењето на државата. Со оглед на тоа дека незаконските активности на транснационалниот организиран криминал не се дозволени од страна на државите, транснационалниот организиран криминал на било каков начин се обидува своите активности да ги изведува прикриено, особено онаму каде што државната контрола е слаба или неефикасна, како што се воени зони, сајбер-просторот, со кое нешто постепено ги корумпира и ги поткопува државните, социјалните и глобални системи на владеење.¹²⁰ Вилијам понатаму потенцира дека државите сакаат да контролираат внатре, односно нејзиниот суверенитет, но не-државните актери како што е транснационалниот организиран криминал сакаат автономија. Како резултат на тоа, суверенитетот веќе не ја одразува вистинската контрола над територијата. Може да се тврди дека активностите на многу транснационални организации го поткопуваат државниот суверенитет.¹²¹

Од друга страна се потенцира алтернативната визија за еродирањето на суверенитетот на меѓународниот систем, каде меѓународниот систем е во процес на клучни трансформации, со кое нешто им се овозможува поголем степен на моќ на недржавни актери кои имаат тенденција да владеат со светската политика.¹²² Тоа им овозможува на недржавните актери да ја превземат државната власт и поради тоа тие ја губат својата суверена способност. Дисциплината за меѓународни односи не успева да произведе теории за експликација кои ќе бидат способни да се прилагодат на појавата на транснационалниот организиран криминал како главна закана – можеби главната закана за светскиот систем во 1990-тите и пошироко.¹²³

¹²⁰ Cockayne, J. (2007). *Transnational Organized Crime: Multilateral Responses to a Rising Threat*. New York: International Peace Academy.

¹²¹ Williams, P. (1994). Transnational Criminal Organisations and International Security. *Survival*, 96–113.

¹²² Zabyelina, Y. (2009). Transnational Organized Crime in International Relations. *Central European Journal of International and Security Studies*, 11-22

¹²³ Voronin, Y. (2000). *Measures to Control Transnational Organized Crime*. Washington DC: U.S. Department of Justice, National Institute of Justice.

Државната слабост има неколку аспекти, како што е територијален (беззаконните области), легален (празнини или недовршување во законодавството), политички (недостаток на легитимитет), економски (голема незаконска економија) и социјален (како што е корупцијата) аспект. Слабењето на државните структури, било предизвикано или зајакнато со процесите на глобализација, со што се создале простори кои дозволуваат транснационалниот организиран криминал да процвета.¹²⁴

Слабата власт им овозможува на недржавните актери како транснационалниот организиран криминал да создадат симбиоза со политика, што го попречува развојот и намалување на капацитетот на државите да управуваат со социјалните тензии и конфликти. Транснационалниот организиран криминал пројавува особено значаен интерес своите активности да ги изведува во продорни области на слабо владеење и вооружен конфликт, каде што можат да најдат компаративна анализа, предност во однос на подобро регулираните зони на глобалната економија, или во одржување на тековна корупција и владината слабост, како во делови од Западна Африка, Сомалија и Авганистан.

Сепак, транснационалниот организиран криминал нема интерес за државен колапс. Како резултат на тоа, на конвергенцијата на транснационалниот организиран криминал, неуспехот на државата и вооружениот конфликт претставуваат сè повеќе очигледна закана за глобалната безбедност.¹²⁵

¹²⁴ Shelley, L., Picarelli, J., & Corpora, C. (2003). Global Crime. In C. M. Love, *Beyond Sovereignty: Issues for a Global Agenda* (pp. 143-166). Wadsworth: Thomson.

¹²⁵ International Peace Institute. (2009). *Transnational Organized Crime: Task Forces on Strengthening Multilateral Security Capacity*. International Peace Institute.

5.4.2. Транснационалниот организиран криминал–закана за економскиот и финансискиот систем и демократската стабилност

Во литературата се истакнува заканата во потчинување на државниот авторитет и дестабилизација на општествената хиерархија. Предложена е типологија на три етапи во кои организираниот криминал и се заканува на државата:

- I. Предаторна-„граблива“ етапа во која криминалните организации постепено ја намалуваат, поточно ја преминуваат легитимната пазарна структура;
- II. Паразитска етапа во која ваквите групи ги инфилтрираат нивните бизниси, и на тој начин создаваат пазари во сенка и ги преземаат државните надлежности, и
- III. Симбиотска етапа во која криминалните групи се потполно интегрирани во економските и политичките институции на државата, поседувајќи значајна политичка моќ.¹²⁶

Освен тоа, напредната модерна технологија исто така соодветно се искористува од страна на членовите на транснационалниот организиран криминал, им олеснува во изведувањето на нивните подземни транснационални активности, а, тоа доведува до ослабнување на власта, институции или пак уништува легитимни деловни потфати. Со извршувањето нелегални активности, тие го разлишуваат и нарушуваат мирот и стабилноста, често користејќи поткуп, насилство или терор за да ги постигнат своите цели.¹²⁷

Транснационалниот организиран криминал особено ги таргетира оние земји кои се во транзиција и /или во кои функционира демократија и слободни пазари. Всушност и оние држави кои добро се позиционирани, имаат соодветна хиерархиска структура, добро воспоставено владеење на правото, се соочуваат со ефектот на прелевање на транснационалниот организиран криминал лоциран во слабо управуваните области на светот.¹²⁸ Накусо, не само што транснационалните криминални активности ги ослабуваат економиите и финансиските системи, исто така ја поткопуваат и

¹²⁶ Lupsha Peter, Transnational Organised Crime versus the Nation-State, *Transnational Organized Crime*, 2/1, 1996, pp. 21-48.

¹²⁷ U.S. Department of Justice, National Institute of Justice. (2007). Office of Justice Programs, достапно на: <http://www.ojp.usdoj.gov/nij/topics/crime/transnationalorganized-crime/welcome.htm>

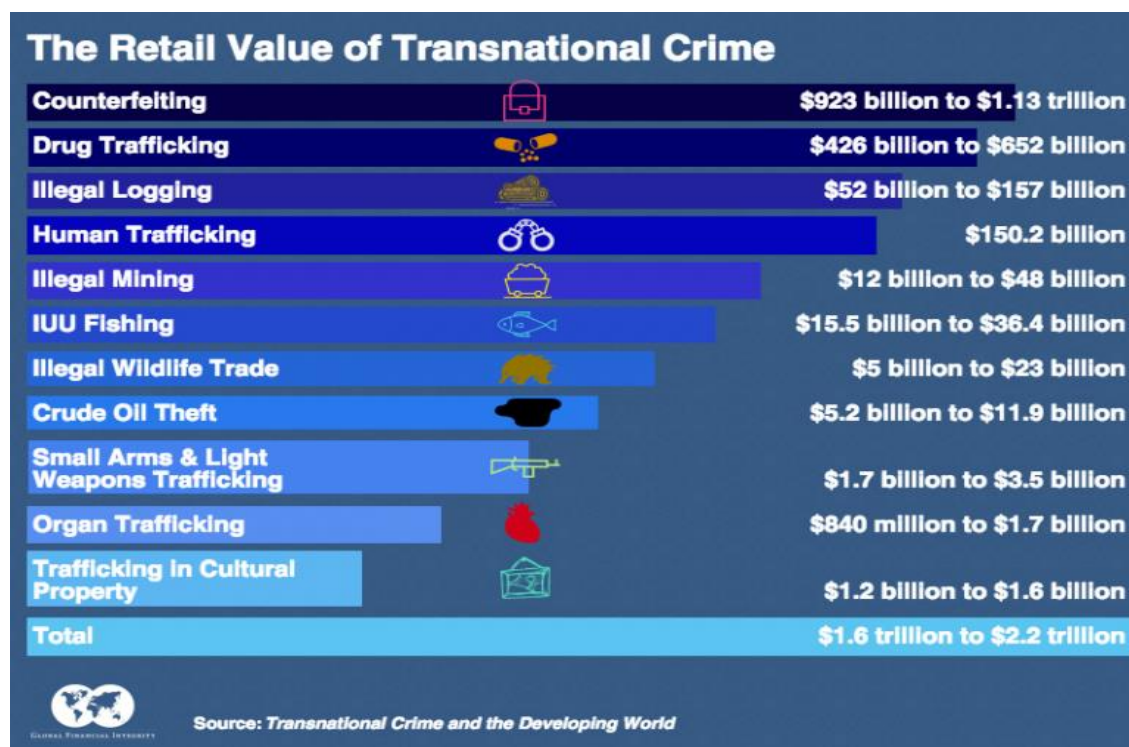
¹²⁸ Giraldo, J., & Trinkunas, H. (2007). Transnational Crime. In A. Collins, *Contemporary Security Studies* (pp. 346-366). New York: Oxford University Press.

демократијата.¹²⁹

Ширењето на економскиот криминал придонесува за опстојување на црни и сиви сектори во националните економии во регионот. За многу земји овие сектори претставуваат 30 до 40 % од нивниот БНД. Според некои проценки, за земји како што е Турција, Албанија, Македонија, Србија и Црна Гора, овој процент е уште поголем.

Исто како и легалните пазари, црната и сивата економија се раководат според правилото на побарувачка и потрошувачка. Незаконската трговија кон Западна Европа го зголемува ризикот за безбедноста на целиот континент. Главниот потенцијален безбедносен ризик произлегува од социо-економската несигурност и невработеност, високото ниво на корупција во политичките и економските системи, ниското ниво на доверба во полицијата и правниот систем, ограничен капацитет за ефективно примање меѓународна помош како и од организиран криминал, кој што е поврзан со недостаток во спроведувањето на законот, погранична контрола, и царината: шверц, трговија со дрога, трговија со луѓе и други активности.¹³⁰

Табела 1: Вредност на транснационалниот организиран криминал-2017 година¹³¹

¹²⁹ Ullman, R. (1983). Redefining Security. *International Security*, 133.

¹³⁰ Fotios Moustakis. (2004). "Soft Security Threats in the New Europe: The Case of the Balkan Region", *European Security*, Taylor & Francis, pp. 149-150.

¹³¹ Channing Mavrellis. (2017). *Transnational Crime and the Developing World*, Global Financial Integrity, Washington D.C. USA.

5.4.3. Ограничувања и проблеми

Иако државно-центричното размислување сè уште доминира во светскиот систем, има неколку ограничувања и проблеми во толкувањето на транснационалниот организиран криминал што треба да се потенцираат.

- *Прво*, државата понекогаш не може да биде гаранција за национална и меѓународна безбедност. Односно не постојат вакви проблеми за "здравите" држави, каде демократијата и владеењето на правото се добро структурирани. Но, за слабите држави, особено за земјите во Западна Африка, кои имаат многу слаби владеење и корупција во рамките на владите, постојат проблеми. Во такви случаи, државите не можат сами да се соочат со транснационалниот организирани групи, бидејќи понекогаш транснационалниот организиран криминал е помокен од државите, а со тоа, овие слаби држави му обезбедиле на транснационалниот организиран криминал идеално место да ги крие и да води нелегални бизниси.
- *Второ*, државно-центричната безбедност се фокусира на поединци, а тоа предизвикува слепа точка во спроведувањето на човековите права. Кога се соочуваат со прашања кои произлегуваат од активностите на транснационалниот организиран криминал, владите имаат тенденција да се грижат само за тоа како државата ќе биде загрозувана, наместо да се грижат за тоа како ќе страдаат нивните луѓе. Како на пример при изведувањето на кривични дела од страна на овие безмилосни криминалци, како што е трговијата со луѓе, државите се засегнати само со механизмите за гранична контрола и, според тоа, се склони да ги третираат сите луѓе кои илегални криминалци кои минуваат преку границата. Сепак, слепа точка е дека оние кои се тргуваат не се криминалци; тие се жртви кои навистина страдаат од активностите на транснационалниот организиран криминал. Во овој случај, државите претставуваат сторител, односно се склони кон нанесување на штета на сопствениот народ.
- *Трето*, концептот на државен суверенитет понекогаш не е корисен во борбата против транснационалниот организиран криминал. Активностите на транснационалниот организиран криминал немаат граница. Како што беше претходно наведено, државата сака контрола, но транснационалниот организиран криминал сака автономија. Ако не постои соодветен

социјално-економски стандард, спроведување на законот и владеење на правото во рамките на една државата, државата не може да се справи со прашањето на транснационалниот организиран криминал. Како што е ситуацијата со трговијата со дрога во Тајланд, и покрај големиот напор на владата, Тајланд е сè уште важно местото на потекло и транзит за трговците со дрога. проблемот не произлегува од државниот суверенитет, туку од социо-економска нерамнотежа и недостиг на владеење на правото на локално ниво.

6. Глобализација

Глобализацијата е популарен термин што го користат владите, бизнис, академски и низа разновидни невладини организации. Тоа исто така, сепак, означува нова парадигма во светската политика и економијата.¹³²

Глобализацијата е главна тема во проучувањето на меѓународните односи во изминатите неколку децении. Речиси сите аспекти на денешното општество биле под влијание на тоа на некој начин. Освен тоа, глобализацијата сфатена како "интензивирање на прекуграничните интеракции и меѓузависност меѓу државите",¹³³ предизвика големи промени во меѓународниот систем. Оваа дефиниција на терминот глобализација ни овозможува да ја сфатиме промената на односите меѓу поединечните држави од повеќе или помалку странично постоење кон нивна интеграција во меѓународен систем во кој тие се повеќе се зависни едни од други за разлика од порано и каде што настаните се случуваат надвор од нивната територијата е далеку поголема веројатност да има ефект врз нив отколку што би имале пред околу еден век. Глобализацијата придонесе за промена во меѓународниот систем така што државите на различни начини станаа зависни едни од други.

Многу важна улога во овој процес играа различните меѓувладини организации кои се здобија со зголемено значење преку процесот на глобализација. Пред времето на глобализација, државите бараа да ги промовираат своите национални интереси. Тие беа повеќе загрижени за својата безбедност отколку за глобалната безбедност и бараа начини да се справат со проблемите на домашно, а не на меѓународно ниво. Денес, бидејќи проблемите и тешкотиите со кои се соочуваат државите стануваат се поглобални отколку национални, државите повеќе не можат да ги заштитат своите граѓани и да се справат со проблемите со свои средства, освен ако не преземат колективни дејства заедно со други држави. Со нивно спојување, дел од државите се откажуваат од нивниот суверенитет, како тело управувано од колективната волја и одлуки на нивните земји-членки. Овој заеднички суверенитет не постоел порано и понекогаш имплицира дека државите мора да се придржуваат кон одлуката на мнозинството и на тој начин се засегнати од него, иако тоа можеби не била иницијалната желба на поединечната држава. Оттука, тие се зависни од другите земји кои учествуваат во процесот на донесување одлуки со цел да ја

¹³² <http://www.culturaldiplomacy.org/academy/content/pdf/participant-papers/2011-12-cdac/Globalization-and-International-Relations-Lianna-Amirkhanyan.pdf>

¹³³ Baylis, John and Smith, Steve (2001). *The Globalization of World Politics – An introduction to international relations* 2nd edition, Oxford University Press.

достигнат својата цел.¹³⁴ Меѓутоа, понекогаш мора да ги жртвуваат своите национални интереси со цел да ги достигнат меѓународните, а не националните цели. Ова може да се демонстрира со примерот на Советот за безбедност на ОН, каде што земјите-членки кои сакаат да донесат резолуција, зависат од петте постојани членки. Бидејќи овие имаат овластувања за вето, тие понекогаш можат да спречат цела резолуција, дури и ако сите други членови гласале за него.

Глобализацијата е термин за колективни "процеси преку кои суверените и национални држави се прекршени и поткопани од транснационални актери со различни изгледи на моќ, ориентации, идентитети и мрежи".

Вака концептуализирана глобализацијата има потенцијал да ја поткопа клучната идеја во меѓународните односи, затоа што вклучува различни видови прекугранични и, "транснационални" недржавни актери. Тоа е така бидејќи државите се примарни - верување кое е од особено централно значење за идеите на реалистите и неореалистите.

Процесот на глобализацијата се карактеризира со:

- географска експанзија и сè поголемата густина на меѓународната трговија, како и вмрежување на финансиските пазари и растечката моќ на транснационалните корпорации;
- тековната еволуција на информатичката и комуникациската технологија;
- универзалните барања за човековите права - на принципот на демократија;
- појавата на пост-национална, полицентрична светска политика, во која се пројавуваат транснационални актери, (корпорации, невладини организации);
- прашањето за светската сиромаштија;
- прашањето за глобално уништување на животната средина;
- транскултурални конфликти.

Глобализацијата се карактеризира со интензивирање на глобалната меѓусебна поврзаност меѓу држави и недржавни актери. Тоа е повеќедимензионален процес кој вклучува технолошки, политички, економски и културни прашање, а тоа подразбира намалување на значењето на територијалните граници и, теоретски, на владините политички и економски структури и процеси. Всушност, глобализацијата се карактеризира со:

¹³⁴ Anheier, H. and N. Themudo (2002) 'Organizational forms of global civil society: implications of going global' in M. Glasius, M. Kaldor and H. Anheier (eds) *Global Civil Society*, Oxford: Oxford University Press, pp. 191–216.

1. Брза интеграција на светската економија за да се создаде економско опкружување без граници,
2. Брзи и значајни иновации и раст во меѓународните електронски комуникации,
3. Зголемување на политичката и културната свест за глобалната меѓузависност на човештвото.¹³⁵

6.1. Глобализацијата и меѓународниот систем

Во меѓународниот систем, којшто продолжува да ѝ дава приоритет на државата и на одржувањето државна контрола од страна на државните учесници, глобализацијата вовела средина што се карактеризира со натпревар меѓу недржавните учесници за контрола над државата. Сè повеќе државите се предизвикани од страна на недржавни учесници, вклучувајќи ги транснационалните криминални групи, кои ги користат придобивките и можностите што им се претставени преку глобализацијата.

Во исто време, процесот на глобализација заостри и влоши голем број од старите проблеми на меѓународната безбедност и предизвика нови ризици и предизвици. Тие се тероризмот и сепаратизмот, националните, религиозните и другите форми на екстремизам, трговијата со дрога и организираниот криминал, регионалните конфликти, заканата од пролиферацијата на оружјето за масовно уништување, финансиските и економските кризи, еколошките катастрофи и епидемии. Сите овие проблеми егзистираа претходно, но во ерата на глобализација, кога светот стана повеќе поврзан и меѓузависен, тие забрзано стекнаа универзален карактер и станаа реална закана за регионалната и за меѓународната безбедност.

Глобализацијата има многубројни безбедносни импликации на националната и на глобалната безбедност, од кои некои се позитивни, а некои негативни. Глобалните пазарни сили можат да создадат богатство и проширување на просперитетот, но таму каде што развојот е нееднаков може да резултира со зголемени политички тензии и ризици на нестабилност.¹³⁶

Еден од најсериозните ризици на глобализацијата за меѓународната безбедност е намалувањето на државната легитимност и на државниот капацитет за одржување

¹³⁵ Beck, U. (2000) *What is Globalization?* Cambridge: Polity. Cini, M. and N. Perez-Solorzano Borrigan (2016) *European Union Politics*, 5th ed., Oxford: Oxford University Press.

¹³⁶ Тања Милошевска, *Модели на поврзаност на тероризмот и на транснационалниот организиран криминал*, Филозофски факултет, Скопје, 2016.

монопол над законската употреба на насилство, каде што суверенитетот на државата ѝ доделува потполн авторитет над употребата на сила внатре во државните граници и надвор од неа за да го заштити територијалниот интегритет на државата¹³⁷.

Во еден свет на сè поголема глобализација и на зголемена меѓусебна зависност, државите сфаќаат дека таквите закани го ослабуваат нивниот авторитет, претставуваат закана за националната безбедност и ја кочат експанзијата на глобалното граѓанско општество.

Што е уште поопасно, разновидноста на заканите стана глобална во обем и посериозна во ефектите, како резултат на ширењето на знаењето, дисперзијата на напредните технологии и движењето на луѓето. Поради подобрувањата во транспортот и во комуникацијата, глобализацијата повеќекратно ги зголеми примерите и уништувачката моќ на прикриените криминални активности и овозможи нови, невидливи закани¹³⁸. Овој развој, комбиниран со зголемените економски интеракции, придонесе за некои проблеми коишто се во основата на безбедносните закани.

Глобализацијата донесе многу бенефиции, но, исто така, е поврзана со ненамален раст на меѓуграничните нелегални активности, кои создадоа подземна економија, која ги загрозува институциите на државата и цивилното општество во многу земји.

Во ерата на глобализација, транснационалниот организиран криминал стана позначаен отколку порано со поопасни последици и од таа причина е важно да се утврди дали и на кој начин претставува закана за националната и за меѓународната безбедност.

Иако транснационалниот организиран криминал отсекогаш бил поврзан со економската регулатива, неговиот пораст во 1980-те и во 1990-те години се случи под влијание на глобалните трендови, односно фактори, меѓу кои најважни се:

- зголемување на нееднаквоста на глобално ниво и развој на глобално „пазарно општество“;
- големи движења (миграции) на населението;
- слабеење на контролите на границите, поврзано со распадот на поранешниот СССР и со Варшавскиот пакт, како и демократизација на големиот број африкански, азиски и латиноамерикански држави;
- глобализација на трговијата, технологијата, транспортот, комуникациите,

¹³⁷ Anna Leander, *Globalisation and the Eroding State Monopoly of Legitimate Violence*, *Copenhagen Peace Research Institute Working Paper*, No. 24, 2001.

¹³⁸ Ellen Frost, *Globalisation and National Security: A Strategic Agenda*, Institute for International Economics, Washington, DC, 1997.

информациите и на финансиските системи;

- глобална „пазарна култура“;
- експанзија на „сивата економија“ (илегални пазари и неформална економија) и инкорпорирање на неформалната во формална економија¹³⁹.

Критично за глобализацијата и за глобалниот криминал е интернационализацијата на основата, генерализацијата на употребата, дерегулацијата и унифицирањето на економиите. На криминалот се гледа како на пазарен услов и, според тоа, неговото место во глобализацијата станува витално во анализата на современите вреднувања на криминалот и на контролата. Исто така, тероризмот, како диспропорционален организиран криминал, се потпира на меѓународната агенда и не може да се отргне од меѓународните врски што се продукти на модернизација¹⁴⁰.

Глобализацијата и неефективното законодавство на голем број држави во светот, во голема мера, ги олеснуваат валканите финансиски и банкарски операции со пари од непознато потекло (многу е мала можноста за успешно разграничување на криминалната од легалната финансиска дејност при операциите од овој вид).

Постоењето на моќните и широко распространети транснационални компании во глобализираниот свет претставува уште еден импулс за развој на можностите на транснационалниот организиран криминал и негова сè поголема интернационализација.

Глобализацијата претставува акцелератор на криминалот што сè повеќе и повеќе се манифестира во многу поголем и покомплексен опфат и во многу посуптилни и мултидимензионални облици. На ниво на национални држави неговиот обем и интензитет на дејствување зависи од нивото на неговата севкупна стабилност, како и од степенот на неговата инфилтрираност и позиционираност во структурите на највисоките државни институции.

Криминалот во почетокот на 20-от век, во голема мера, беше локализиран, односно криминалците ги користеа можностите во даден град или територија на која тие живееле. Денес, како што легалниот бизнис се глобализира, истото тоа се случува и со криминалот. Транснационалниот организиран криминал ги користи деловните можности за остварување профит и е во потрага по слаби системи на контрола за да го намали ризикот. Водачите на организираниот криминални групи најчесто се дислоцирани од

¹³⁹ Vincenzo Ruggiero. (2000). *Crime and Markets: Essays in Anti-Criminology*, Oxford: Oxford University Press, 94.

¹⁴⁰ Robert Gilpin. (1987). *The political economy of international relations*, Princeton: Princeton University Press.

местата каде што неговите последици најмногу се чувствуваат и на тој начин тие стануваат буквално невидливи.

Транснационалниот организиран криминал делумно може да се разгледува и како одговор на меѓузависноста и на глобализацијата или како нивна „темна страна“. Важноста на меѓузависноста и на глобализацијата, во смисла на олеснување на дејствувањето на транснационалниот организиран криминал, е посебно евидентна во областа на трговијата, технологијата, транспортот, комуникациите, информациите и на финансиските системи, каде што глобализацијата создава нови можности за функционирање на криминалните претпријатија преку границите на одделни земји. Всушност, како што дозволените трансакции станаа транснационални, така и криминалните бизниси станаа транснационални¹⁴¹.

Последниот бран на глобализација се покажа како можност и предизвик за транснационалните организирани криминални групи. Иако многумина биле вклучени во транснационалната трговија со години, нивната ригидна/цврста структура и фокусот кон одржување контакти со локалните власти предизвика некои од нив да ги пропуштат новите глобални можности. Ова доведе голем број од властите да тврдат дека тие се заменети од помали, пофлексибилни групи или мрежи. Мрежите се истакнуваат како адаптивен одговор на институциите за спроведување на законот на повидливите традиционални хиерархии, во суштина „следната генерација“ во организираниот криминал. Како што традиционалните групи се ослабени преку зачестени апсења и заплenuвања, пазарните празнини брзо се пополнуваат со агилни групи со низок профил.

Транснационалниот организиран криминал претставува предизвик и за државата и за новиот „глобализиран“ светски систем.

¹⁴¹ Phil Williams, *Organizing Transnational Crime: Networks, Markets and Hierarchies* in Phil Williams and Dimitir Vlassis (eds), *Combating Transnational Crime: Concepts, Activities and Responses*, London and Portland: Frank Cass, 2001, 66-67.

6.2. Глобализацијата и нејзиното влијание врз традиционалните безбедносни концепти

Постојат две сили кои го зајакнуваат развојот на безбедносните концепти. *Првиот*, е колапс на Советскиот Сојуз, каде што меѓународниот политички систем станал униполарен хегемонистички свет кој во голема мера го сменил реалистичкото размислување за безбедноста и, според тоа, либералниот пристап станал популарен. Сепак, тоа не била единствената сила што влијаела на концептот на безбедност. По Студената војна, глобализацијата станала побрза од претходно, а тоа придонело земјите да станат повеќе меѓусебно зависни едни на други.¹⁴² Глобализацијата и револуцијата во комуникациите, транспортот и технологијата драматично и трајно го промениле социјалното, економското и политичкото опкружување, не само во таканаречениот индустријализиран свет, туку и во земјите во развој и земјите во транзиција.¹⁴³ Глобализацијата придонела за зголемување на мобилноста на стоките, услугите, капиталот и луѓето во целиот свет, но во исто време, исто така, се зголемила и ранливоста на националните држави и нивните општества кон надворешни настани и закани и тоа е оваа зголемена ранливост која има потенцијал за масовни општествени нарушувања. Новите предизвици вклучуваат економска и финансиска безбедност, пандемија, деградација на животната средина и транснационален организиран криминал, итн.

Промените што се забрзале со глобализацијата, исто така, довеле до предизвици за државата, суверенитетот и нациите. Во тие ситуации луѓето не стравувале од можен нуклеарен напад, но страдале од остатоците од прокси-војните, еколошка катастрофа, сиромаштија, болест, глад, насилство и злоупотреби на човековите права.¹⁴⁴ Со други зборови, во периодот по Студената војна можноста за воена конфронтација била еноормно намалена, традиционалните безбедносни предизвици кои биле и постојано се присутни во државите, како и иницијалната, надворешната, директната, територијална, непријателска сила и воена стабилност биле помалку истакнати, нивната актуелност била на најниско ниво. Поради тоа државите повеќе не се фокусираат само на

¹⁴² Xuotong, Y. (2005). Nontraditional Security in East Asia, достапно на: <http://74.125.77.132/search?q=cache:ww78TNoUdV4J:rwxy.tsinghua.edu.cn/xisuo/institute/english/production/yxt/6.htm+yan+xuotong+nontraditonal+securirty&cd=1&hl=zh-TW&ct=clnk>

¹⁴³ McFarlane, J. (2000). *International Co-operation Against Transnational Crime: Second Track Mechanisms*. Transnational Crime Conference. Canberra: Australian Institute of Criminology.

¹⁴⁴ McElwain, R. (2005). *Advancements and Applications to Counter Emerging Threats*, достапно на: www1.apan-info.net/Portals/105/pams29/NEWZEALAND.ppt

традиционалната безбедност туку, тие почнале да ги истакнуваат нетрадиционалните безбедносни прашања.

6.3. Глобализацијата како фактор за подемот на транснационалниот организиран криминал

Глобализацијата е клучен фактор во подемот на транснационалниот организиран криминал. Условите на глобализацијата ја зголемиле меѓународната економска либерализација, трговските и финансиските текови, но тие исто така придонеле и за зголемување на незаконско прекугранични текови на наркотици, шверцувани мигранти, па дури и заразни болести (САРС).¹⁴⁵ Со други зборови, глобализацијата не само што овозможува движење на стоки, луѓе и пари преку глобалната економија, исто така го олеснува движењето на "нечисти пари", како и на транспорт на дрога, фалсификувана стока, оружје, нелегални странци и нуклеарен материјал.¹⁴⁶

Некои аналитичари опишуваат транснационалниот организиран криминал како темна страна на глобализацијата но некои тврдат дека тој е резултат на глобализацијата.¹⁴⁷ Но, сепак сите тие се согласуваат дека глобализацијата одигра важна улога во олеснувањето транснационалниот организиран криминал.¹⁴⁸

Постојат три сили, односно категории кои придонеле за забрзувањето на транснационалниот организиран криминал како:

- Глобализација на економијата.
- Меѓународно движење на луѓе, стоки и капитал.
- Напредок во телекомуникациите и информатичката технологија.

Овие сили не се наведуваат како "причина" за транснационалниот организиран криминал, туку како олеснувачи во неговиот развој. Во однос на дефиницијата, клучен меѓународен инструмент е Конвенција против транснационален организиран криминал која обезбедува унифицирана дефиниција која најверојатно ќе послужи како репер за идентификување на ТОК. Иако некои научници критикувале дека дефиницијата на ОН е премногу широка, дефиницијата на ОН е досега најкорисна и најприменлива за секоја

¹⁴⁵ Emmers, R. (2004). *Globalization and Non-traditional Security Issues: A Study of Human and Drug Trafficking in East Asia*. Singapore: Institute of Defence and Strategic Studies.

¹⁴⁶ Godson, R., & Williams, P. (1998). Strengthening Cooperation Against Transnational Crime. *Survival*, 66-70.

¹⁴⁷ Urry, J. (2002). The global complexities of September 11th. *Theory, Culture & Society*, 57-69.

¹⁴⁸ Calvani, S. (2008). Transnational Organized Crime: a global concern, United Nations Crime and Justice Research Institute, достапно на: www.unicri.it/www/staff/speeches/080519b_dir.pdf

политика или истражувачка работа. Според член 2 од Конвенцијата на ОН против транснационалниот организиран криминал, "организирана криминална група" е дефинирана како:

"Структурирана група од три или повеќе лица кои постојат за одреден временски период, дејствувајќи со цел да извршат едно или повеќе сериозни кривични дела и со цел да се добие, директно или индиректно, финансиска или друга материјална корист. "Оваа дефиниција не вклучува групи кои не бараат да се добие "финансиска" или друга материјална корист".

Според член 3, сериозно кривично дело е "транснационално" доколку тоа е:

- извршено во повеќе од една држава;
- извршено во една држава, но значителен дел од нејзината подготовка, планирање, насока или контрола се одвива во друга држава;
- сторено во една држава, но вклучува организирана криминална група се ангажира во криминални активности во повеќе од една држава; или
- сторено во една држава, но има значителни ефекти во друга држава.

Дефиницијата на транснационалниот организиран криминал обезбедена од Обединетите нации е најсеопфатна и вклучува адресирање на димензијата, времетраењето и транснационалната природа на криминалните групи. Покрај тоа, тоа обезбедува флексибилност да се испита транснационалниот организиран криминал, кој не е поврзан со традиционалните организирани криминални групи.¹⁴⁹

¹⁴⁹ UN General Assembly. (2001). Convention against Transnational Organized Crime. New York: United Nations Publications.

7. Реконцепција на транснационалниот организиран криминал како безбедносна закана низ призма на доминантните теории за меѓународни односи

Во студиите за безбедност, толкувањето на транснационалниот организиран криминал како безбедносна закана претставува концепт што се јавува по завршувањето на Студената војна.¹⁵⁰ Во дискурсот на студиите за безбедност припаѓаат и теми што не се однесуваат на конвенционални закани, т.е. теми што излегуваат од рамките на традиционалното сфаќање на безбедноста, како што се еколошката безбедност, миграциите, социјалните проблеми, бегалците и внатрешно раселените лица, невработеноста и сл. Дискурсот дополнително се проширува по 11 септември 2001 година. Структурите на транснационалниот организиран криминал активно се вклучени во финансирањето на терористичките организации на глобално и на национално ниво во снабдувањето со оружје и муниција и со најсовремена комуникациска технологија, финансирање определени политички партии, инфилтрирање „свои луѓе“ во највисоките државни органи, извршување одмазднички акции против органите и службите за безбедност во ситуација кога ќе бидат загрозувани нивните криминални бизнис-интереси и воспоставени позиции. На тој начин се воспоставува врска помеѓу парите и насилството, која во современите општествени услови претставува идеална комбинација за реализирање различни екстремни цели.

Во тоа светло, транснационалниот организиран криминал претставува нов тип безбедносна закана, која се нарекува и нетрадиционална или „мека“ безбедносна закана.¹⁵¹ Исто така, доаѓа до секуритизација на транснационалниот организиран криминал преку употреба на специјални воени единици на САД и на Велика Британија во деведесеттите години на XX век во борбата против наркокартелите во Јужна Америка, како и користењето на НАТО-групите во Авганистан за борба против трговијата со наркотици.¹⁵²

¹⁵⁰ Sayaka Fukumi. (2008). *Cocaine Trafficking in Latin America: EU and US Policy Responses*, Burlington: Ashgate Publishing Company, 21

¹⁵¹ Забелешка: Се воспоставува дистинкција во однос на традиционалните безбедносни закани, кои се однесуваат на воените закани.

¹⁵² Nicole Jackson, Security. (2008) in Peter Burnell, Vicky Randall and Lise Rakner (eds), *Politics in a Developing World*, Oxford: Oxford University Press, 385.

Концептуализацијата на транснационалниот организиран криминал како нетрадиционална или „мека“ безбедносна закана бара анализа на три нивоа - меѓународно, национално и индивидуално.¹⁵³

Анализата на транснационалниот организиран криминал е поинаква од анализата на традиционалните или „тврди“ безбедносни закани бидејќи оваа закана не ги загрозува директно територијата и суверенитетот на државата. Како нетрадиционална безбедносна закана, транснационалниот организиран криминал може да биде објаснет како феномен што го загрозува идентитетот на државата. Под тоа се подразбира обликот на власта и политиката на одредена држава, како и начинот на кој другите држави ја перципираат во меѓународните односи.¹⁵⁴

На меѓународно ниво, транснационалниот организиран криминал ги нарушува нормите и институциите на кои е заснован и на кои функционира меѓународниот систем. На национално ниво, транснационалниот организиран криминал може да ја загрози внатрешната стабилност на државата бидејќи влијае на клучните политички актери, кои, поради нивната неспособност за ефикасно спротивставување на организираниот криминал и поради нивното вплеткување во разни криминални активности, ја нарушуваат довербата на граѓанското општество во владејачката елита. Транснационалниот организиран криминал ја загрозува и безбедноста на граѓаните (индивидуална безбедност), односно доведува до чувство на небезбедност.¹⁵⁵

Во теоријата за безбедност, како и во нивната перцепција на транснационалниот организиран криминал, постои одредена разлика во сфаќањето на транснационалниот организиран криминал како безбедносна закана по државата од перспектива на реализмот и на социјалниот конструктивизам. Со помош на логички метод и со користење дедукција, се поаѓа од главните и општи места во теоријата за безбедност до заклучен суд за природата на транснационалниот организиран криминал како безбедносна закана.

Главни и единствени субјекти во меѓународните односи по сфаќањето на класичниот реализам се државите што исклучително дејствуваат во склад со своите национални интереси за опстанок во анархичниот свет. Јадрото на националниот интерес ја сочинува националната безбедност, која подразбира чување и контрола на

¹⁵³ John Picarelli. (2008). *Transnational Organized Crime*, London: Routledge, 462.

¹⁵⁴ Sayaka Fukumi. (2008). *Cocaine Trafficking in Latin America: EU and US Policy Responses*, Burlington: Ashgate Publishing Company, 31

¹⁵⁵ John Picarelli. (2008). *Transnational Organized Crime*, in Phil Williams (ed), *Security Studies: An Introduction*, New York, London: Routledge, 462.

територијата на државата и заштита на суверенитетот. Безбедноста се разгледува од воен поглед, т.е. решавањето на безбедносните предизвици, ризици и закани, и бара примена на воени мерки. Референтен објект на безбедноста во класичниот реализам претставува државата. Иако секоја држава ги нагласува различните вредности (демократските, конфесионалните...), постојат две основни вредности - територијален интегритет и суверенитет. Ако државата не е во состојба да ги зачува своите основни вредности таа се чувствува небезбедна.¹⁵⁶ На основа на наведените главни одредници на класичниот реализам, може да се констатира дека транснационалниот организиран криминал не претставува воена закана по државата бидејќи не ги загрозува директно територијата и суверенитетот на државата.

Транснационалните криминални организации ги доведуваат во прашање аспектите на државниот суверенитет и безбедноста што традиционално се прифаќаат како нешто што е неоспорно, дадено и сигурно. Тие ја докажуваат пропустливоста на границите што номинално се под контрола на државите. Владите го задржуваат суверенитетот, но, ако не можат да го контролираат увозот на оружје, дрога и луѓе на сопствената територија, нивната сувереност губи голем дел од своето значење. Сувереноста може и понатаму да биде корисна како основа за дипломатските односи во меѓународната заедница на држави, но повеќе не е одраз на реална контрола над територијата.

Криминалните организации добиваат пристап кон територијата на некоја држава со конспиративни методи, ги минимизираат можностите на државата да ги контролира нивните активности и ја спречуваат во настојувањето да наметне реален суверенитет. Иако главната цел на активностите на криминалните организации се состои во остварувањето профит, неизбежен производ на нивните дејства е и имплицитното оспорување на власта и на суверенитетот. Заканата за државниот суверенитет не е директна, туку подмолна: тоа не е закана за воената сила на државата, туку предизвик за прерогативите што се интегрален дел на државноста.

„Меките“ безбедносни закани се јавуваат поради:

- слабостите на државата и непостоењето политичка легитимност;
- неуспехот на државата да овозможи минимални услови за зачувување на јавниот ред на границите;

¹⁵⁶ Примери: Израел и Палестина, Индија и Пакистан, Србија и Косово, Грузија и Јужна Осетија.

- прелевањето на внатрешната нестабилност и насилство во меѓународните односи;
- неможноста на слабите држави за формирање одржливи сојузи, со цел создавање стабилен регионален поредок.¹⁵⁷

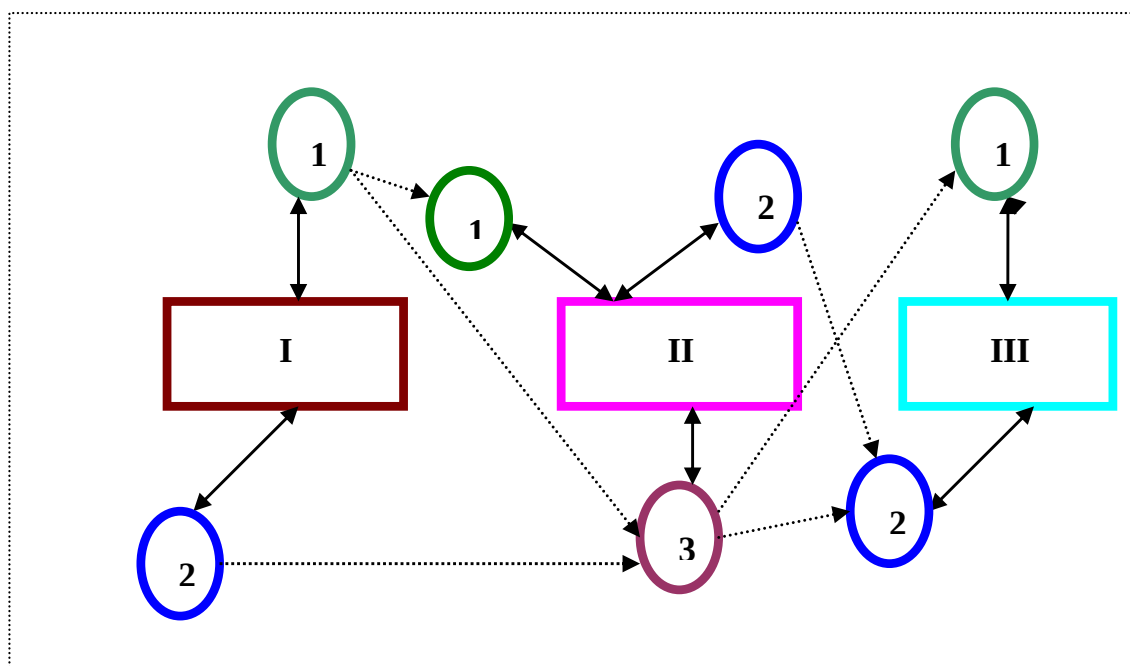
Во тој поглед, може да се сфати дека транснационалниот организиран криминал како „мека“ безбедносна закана не претставува директна, односно воена, закана за државата, туку на индиректен начин ги загрозува нејзините основни вредности, доведувајќи до внатрешна нестабилност. Внатрешната слабост, односно нестабилноста, на политичкиот систем на државата последователно влијае на формирање различни криминални групи, кои доведуваат до состојба на внатрешна нестабилност во државата. Транснационалниот организиран криминал може да дејствува како моќна сила за терористите и за бунтовниците, па дури и да се употреби како тајно оружје во внатрешните конфликти на државата. Тој може да ја деградира безбедноста, може да го потцени и да го сруши националниот морал, идентитет, финансиските и политичките структури. Меѓутоа, транснационалниот организиран криминал е насочен кон барање поволни услови, во кои ќе може да дејствува за да се здобие со материјална добивка, без оглед на општественото уредување на земјата. Тоа укажува дека и во развиените западни земји со изградена пазарна економија постојат поволни услови за незаконска и законска активност на транснационалниот организиран криминал.

Под влијание на предностите кои ги нудат современите општествени движења, поради кои се создаваат и криминалните мрежи, внатрешните безбедносни проблеми се прелеваат на регионално, а потоа и на меѓународно ниво. На тој начин безбедносните предизвици стануваат меѓународни и бараат меѓународен одговор, кој подразбира воена, полициска или правосудна соработка. Една од основните препреки на воспоставување на соработката претставува зачувувањето на суверенитетот.

Во концептот на „социетална безбедност“ најмногу е присутно мислењето дека транснационалниот организиран криминал претставува безбедносна закана по државата. За тој концепт посебно се дискутирало во Европа по завршувањето на Студената војна. Под тој концепт се подразбираат институционалната стабилност и политичкиот систем на државата, како и водечката идеологија во државата. Клучно место во општеството имаат индивидуите како членови на општествени групи и идентитетот. Во склад со

¹⁵⁷ Andrew Hurrell. (1998). Security in Latin America, *International Affairs*, 74 (3).

концептот на социетална безбедност, „меките“ безбедносни закани може да претставуваат закана за општеството. Тие го разоруваат општеството преку потценување на моралот и на вредностите. Доколку ставот за прелевање на безбедносните закани од државно на регионално, а потоа и на меѓународно ниво, го споредиме со концептот на социетална безбедност, може да се прифати гледиштето по кое меѓународната безбедност е „глобализација на националните безбедносни проблеми, каде социеталните и индивидуалните проблеми може да се разгледуваат како микроелементи на националната безбедност“.¹⁵⁸

Графикон: Прелевање и создавање транснационален организиран криминал

¹⁵⁸ Sayaka Fukumi. (2008). *Cocaine Trafficking in Latin America: EU and US Policy Responses*, Burlington: Ashgate Publishing Company.

прелеваат од внатрешно на регионално, а потоа и на меѓународно ниво. На тој начин безбедносните закани не претставуваат само внатрешен проблем, туку и регионален, односно меѓународен проблем.

Во почетокот на деведесеттите години во земјите на Југоисточна Европа почнуваат да дејствуваат меѓународни криминални организации, привлечени од можноста за проширување на сопствениот делокруг и зголемување на профитот, благодарение на недостигот на норми или институции што би се спротивставиле на нивното незаконско дејствување, туку и на алармантната корумпираност на јавната администрација.¹⁵⁹

Во 1990-тите години слична еволуција и напредок како кај тероризмот настанала и кај организираниот криминал. За разлика од криминалните групи од минатото што се развивале внатре во самата државна структура, и тоа во средина по Студената војна, „новите криминални групи“ формираат сосема нова врска со државата. Групите што се поврзани со 'новиот криминал' успеваат во неконтролираните делови од светот како што се држави кои се распаѓаат и сепаратистички делови и често имаат прекугранична природа. Слично со новите терористички групи, новите транснационални криминални групи сè повеќе започнуваат да дејствуваат во мрежи составени од помали ќелии.¹⁶⁰ Како што трендовите од тероризмот од 70-тите и од 80-тите години не се потполно исчезнати, исто така, организираниот криминал од ерата на Студената војна сè уште не е заборавен. Сепак, новиот криминал со забрзано темпо ја опфаќа светската криминална сцена и ефективно ги предизвикува службите за спроведување на законот што остануваат беспомошни.

Разликата помеѓу традиционално организираниите криминални групи и ново организираниите криминални групи во однос на нивната поврзаност со државата е особено видлива во три главни области:

1. Традиционално организираниите криминални групи се националистички по природа, додека кај ново организираниите криминални групи не постои таков интерес кон некоја држава на кое било ниво.

2. Криминалните групи во минатото дејствувале во определени географски региони, додека новиот вид криминални групи опстојува дифузно во средини без владина контрола.

¹⁵⁹ Louise Shelley. (2005). The Unholy Trinity: Transnational Crime, Corruption, and Terrorism, *Brown Journal of World Affairs* XI, Issue 2, 101.

¹⁶⁰ Mair Stefan. (2003). *The New World of Privatized Violence*, IPG 2, 19.

3. Традиционално организирани групи се користеле со корупција како оперативен инструмент за вршење притисок кај државните власти, додека новите транснационални групи зависат од институционалната корупција внатре во владата за да можат да дејствуваат и да функционираат надвор од државата.¹⁶¹

Новите криминални групи се особено приспособени за преминување на границите за да дејствуваат транснационално: „тие дејствуваат надвор од постојните структури на власта и на моќта во светската политика и развиваат софистицирани стратегии за заобиколување на спроведувањето на законот во одделни држави и во глобалната заедница на држави“.¹⁶²

Транснационалните организирани криминални групи на светскиот пазар дејствуваат слично како и мултинационалните компании, односно ги воочуваат предностите за стекнување поголеми профити и имаат исти стратегиски приоритети. Недостатокот од владеење во државите кои пропаѓаат, кои овозможуваат слабо спроведување на законот, слаба погранична контрола и спречување криминал - создава идеална слободна средина за создавање нови криминални синдикати. Средината служи како инкубатор за формирање нови криминални групи што многу тешко може да се спречат.¹⁶³

7.1. Концептуални перспективи

Не постои јасна дефиниција за тоа кои елементи го сочинуваат транснационалниот организиран криминал. Дефинициите на овој феномен варираат во голема мера во зависност од дисциплината, нивото на анализа и избрани методологии на истражување.

Од гледна точка на меѓународните односи, транснационалниот организиран криминал се дефинира од страна на реалистите и либералистите, чија основна цел е да се идентификуваат важните тенденции на тоа како криминалот може да биде замислен и концептуализиран.¹⁶⁴

¹⁶¹ Louise Shelley. (2005). The Unholy Trinity: Transnational Crime, Corruption, and Terrorism, *Brown Journal of World Affairs* XI, Issue 2, 106.

¹⁶² Phil Williams. (1996). Transnational Criminal Organizations and International Security. *Survival* 36, no. 1, 96-113

¹⁶³ Gary Potter. (2006). Transnational Organized Crime, in J. Greenen (ed), *The Encyclopedia of Police Science*, New York, London: Routledge.

¹⁶⁴ Annan, Kof. (1998). Secretary-General Describes Emerging Era in Global Affairs with Growing Role for

Се наведуваат повеќе пристапи кон транснационалниот организиран криминал од влијанието на различните трендови на доминантните теории во меѓународни односи, како: реализам и либерализам.

Реалистите на транснационалниот организиран криминал гледаат како општествен феномен кој "ги вклучува и кривичните дела и цивилните престапи, со тоа што секогаш носи со себе некој вид на штета."¹⁶⁵

Од гледна точка на политичкиот реализам, секој член во човековото општеството има обврска да ги почитува основните вредности на заедницата. Како таква, државата е овластена да интервенира (вклучува и насилни средства) со цел да се одржи општествениот поредок и нејзина контрола. Државните институции имаат функција за зачувување на доминантниот правен систем во полза на целото општество.

Од гледна точка на Клаузевиц, организираниот криминал, во неговото јадро, продолжување на економските активности користејќи нелегални средства (транснационални организирани криминални групи комбинираат методи на работа со незаконски-употреба на насилство, корупција, заплашување, уцена).

Оваа теорија предлага, како само едно решение за искоренување на феномен, силни мерки против оние што се занимаваат со такви вид на антисоцијални дела. Тоа треба всушност, претставуваат јасни сигнали до поединци кои се дел од дадена општествена организација што државата ја има доволно силна и решена да ги преземе мерките што ги разгледува неопходни за обесхрабрување на оние кои, инаку, ќе има намера да предизвика државна власт, да бидат нивни лица или организирани групи.¹⁶⁶

Либералистите сугерираат правно/нормативно дефинирање на транснационалниот организиран криминал во кој се наведува дека "криминалот е она што државата го идентификува како криминал.

Либерализмот го нагласува човекот, слободата и ставовите на општеството како хармоничен и унитарен механизам, во кои граѓаните имаат заеднички сет вредности специфични за нивната заедница. Во рамките на оваа општа рамка, криминалците се дефинирани како лица со девијантно однесување.

Теоретичарите на либерализмот препознаат дека глобализацијата, внатре општо, и трговска либерализација, особено придонесоа проширување на транснационални

Civil Society alongside Established Institutions. Press Release SG/SM/6638, достапно на: <http://www.un.org/News/Press/docs/1998/19980714.sgsm6638.htm>

¹⁶⁵ Berdal, Mats and Monica Serrano. (2002). *Transnational Organized Crime and International Security: Business as Usual?* London: Lynne Rienner Publishers.

¹⁶⁶ Ullman, R. (1983). Redefining Security. *International Security*, 133.

организирани криминал. Сепак, тие тврдат дека ова претставува секундарен ефект кој не можат да ги заматуваат придобивките од слободните трговијата и глобализацијата.

Според оваа теорија, постојат две решенија за ова прашање: или криминалците се откажуваат (по своја волја или под притисок на општеството во која живеат) го менуваат нивното однесување и стануваат слични и други членови на општество, или тие се исклучуваат од општеството и се снесуваат со последиците од нивното однесување. Претставниците на либерализмот тврдат дека овој феномен може да се бори преку соработка со државите и да создава силни меѓународни институции. Секоја од горенаведените теориите имаат свои граници објаснувајќи ја феноменот.¹⁶⁷

Реалистичката теорија го игнорира тоа дека во секое општеството има "социјални несогласувања". Но, сепак се потенцира дека не сите современи општества се подготвени инвестираат во оваа насока, бидејќи таквиот напор е премногу скап и, според тоа се смета како неефикасен.

Либерализмот ја признава претходно наведената хипотеза, но исто така смета дека потекнува од самата природа, и поради тоа самите граѓани се единствено одговорни за нивните дејствија. Имајќи го во предвид тоа, државните институции треба да имаат ограничена (или минимална) вклученост во регулирањето на активности на даденото општество.

Без оглед од која перспектива се согледува овој феномен, значајно е да се потенцира дека страда од делумна анализа и, имплицитно, од недоволно разбирање. Тоа исто така со себе влече бројни грижи поврзани со дрога, активности за шверц на оружје и луѓе, нелегална имиграција или други нелегални активности, како и од незнаење или, едноставно, исклучување на феноменот од дефиницијата на други нелегални активности извршени од страна на правни лица. Така, извршените кривични дела надвор од транснационалните корпорации (особено оние кои работат во поле на тутун, нафта, хемиски производи или меѓународни финансии) или оние извршени од страна на некои државни институции (како што се разузнавачките служби), вклучувајќи ги и оние на демократските држави, се исклучени. Причините за ова лежат во политичко-дипломатските односи кои се општо прифатени од државите, но исто така и во "егзистенцијалната симбиоза помеѓу државата и недржавните криминални групи".¹⁶⁸

¹⁶⁷ Siddqui, T. (2008). Securitisation Theory and It's Application in Migration, достапно на: [www.rmmru.net/NTSWorkshop2008/Day2- Dr.%20Tasneem3.ppt](http://www.rmmru.net/NTSWorkshop2008/Day2-Dr.%20Tasneem3.ppt)

¹⁶⁸ Rosato, S. (2003). The Flawed Logic of Democratic Peace Theory. *American Political Science Review*, 97 (4), 585-602.

8. Заклучок

По распадот на биполарна политичко-воена структура во светот, транснационалниот организиран криминал беше класифициран со “пониска политика” и често изолиран во внатрешната област. Последователните појави на висока на високата транзициона меѓународна безбедносна средина, често употребувана во контекстот на глобализација и растот на мрежни недржавни учесници, ја предизвика оваа перцепција.

Транснационалниот организиран криминал, како што еволуирал од 1989 година, може да се дефинира како недржавен учесник кој е способен за превласт над државните функции и државната територија.

Истакнување на насилството на недржавните учесници во една современа безбедносна средина, ги става под знак прашалник доминантните традиционални погледи на безбедноста (реалистички) која што ја истакнуваат државата пред другите учесници. Неможноста директно да се објаснат и да се разберат безбедносните закани кои што ги поставува транснационалниот организиран криминал станува потреба во 21-от век да се создаде нова теорија во меѓународните односи.

Како што беше аргументирано во оваа теза, транснационалниот организиран криминал го придружуваат неколку различни фази кои ја отсликуваат еволуцијата на групите кои што зависат од средината на дејствување која што преовладува. Меѓународната средина која што произлегла со крајот на Студената Војна создала услови кои што го поддржале развојот на криминалните организации во софистицирани и меѓународни ентитети. Секоја од овие групи создала состојба на намалена безбедност во светот поради тоа владата која е навикната на воени закани од страна на државните учесници била принудена да реагира на економската и социјалната диструкција која со зголемена брзина почнала да навлегува преку недржавните актери.

Потпирањето врз меѓународните криминални активности, овозможени преку отворените граници, слаби држави, имиграција, финансиска технологија и сложеност и пристап до глобалната транспортна инфраструктура – заедничкиот интерес во создавање на политичка контрола со цел да се консолидираат и да се обезбедат понатамошните дејствија – индикатори кои придонесоа во растот на криминалните организации. Како резултат, недржавните актери, односно транснационалниот организиран криминал директно ја предизвикува безбедноста на државата со тоа што сака да ја замени државата за прв пат во историјата.

Со самата способност на овие групи лесно да се инволвираат во легитимното општество и нивните стремежи за игнорирање на националните граници, тие претставуваат закана за националната безбедност. Заканата за националната безбедност е директно поврзана со ранливоста на секоја држава. Кога државата е перципирана како слаба држава, заканата е поголема. Но, без оглед на силата на државата, нема дилема дека транснационалните организирани криминални групи претставуваат закана за меѓународната безбедност и меѓународните односи.

Во прилог на фактот дека безбедносните закани поставени од транснационалниот организиран криминал во природата ги надминуваат нивоата на анализа, тезата исто така ја нагласува важноста на препуштањето на пристап ориентиран на државата на меѓународните односи затоа што државата го губи а, во некои случаи дури и го изгубила монополот над легитимната употреба на насилство. Дури и кога недржавните актери не се отстранети од државната територија, нивната комбинирана употреба на терористички тактики со криминални активности директно влијае на државната ефективност во борбата против овие закани и го нарушува државниот авторитет и легитимност во општеството.

Ако се земе во предвид порастот на бројот на докази според кои недржавните учесници презеле државни улоги кои што претходно биле ексклузивни за државата, како што е пропишување на даноци и нивно собирање, државата може да се набљудува само како учесник помеѓу сите други. Со ова се потврдува дека улогата на недржавните учесници во меѓународните односи не само што се зголемила, туку и успеале со докажување на способноста да ги превземат државните функции од државата.

Преку анализа на пристапите кон транснационалниот организиран криминал од призмата на доминантните теории за меѓународните односи се настојува да се дојде до објаснување за промената на динамиката на поствоената безбедносна средина после Студената Војна.

Примарна цел е да се истакне дека безбедносните закани не се статичен феномен, туку тие се постојано во состојба на движење. Според тоа, евидентно е дека природата на транснационалниот организиран криминал е диктирана со постојано развивање на средината во која се наоѓа.

Не само што транснационалните криминални групи ги преминуваат националните граници како последица од нивното постоење туку и уделот од активностите во кои тие учествуваат, во голема мера, влијае на доменот на нивоа од индивидуални до глобални.

Во обид да се надминат потешкотиите на традиционалните теории за меѓународни односи во однос на безбедносната средина после Студената војна, во овој магистерски труд се дискутира за комбинацијата на елементите извлечени од доминантните теории на меѓународни односи кои можат да се употребат за да се помогне во објаснувањето и разбирањето на заканите за безбедноста поставени од транснационалниот организиран криминал.

Поспецифично, транснационалниот организиран криминал претставува закана за безбедноста која се базира на критериуми кои се изведени од анализа на доминантните теории за меѓународни односи.

Овие елементи вклучуваат мултилатерален пристап до безбедноста;

- внатрешната поврзаност на трите нивоа на анализа (индивидуална, државна и меѓународна);

- претпоставката дека државата останува основна (но не и главна) компонента на безбедноста;

- фактот дека државата не е веќе единствениот легитимен референтен објект, но се смета еднаква со домаќинот на додатните референтни објекти вклучувајќи ги индивидуите, групите, меѓународниот систем и нејасни концепти како што се заеднички норми и вредности (односно како што е претставено во меѓународното право и дипломатија); и

- претпоставката дека теоријата не е статична и според тоа мора постојано да се мери и да се земе во предвид природата на безбедносните закани кои постојано се менуваат.

Може да се заклучи дека елементите изолирани во претставена концептуална рамка имаат неколку предности:

- *Прво*, пристапот на повеќекратно ниво ги обезбедува елементите со кои специфичните проблеми може да се проценат како потенцијални закани за безбедноста. Во овој случај транснационалниот организиран криминал, како што постои во моменталната меѓународна средина треба да се разгледува како безбедносна закана.
- *Второ*, избраниот теоретски пристап не го занемарува традиционалното разбирање на безбедноста за тоа дека ја прифаќа важноста на државата како учесник во меѓународната политика. Заканите против државата, според тоа треба да се земат како важни од три причини:

а) Прво, државата останува да биде единствениот учесник кој што може подеднакво да им обезбеди на граѓаните безбедност која се базира на фактот дека во најголем број на случаи државата го одржува монополот на легитимната употреба на сила.

б) Второ, ако е даден продолжен примат на државата во меѓународната политика, останува како важен елемент во услови на спротивставување со заканите за безбедноста и за безбедноста на граѓаните.

В) Трето, концептуална рамка се однесува на природата на слабоста на традиционалните теории-реализмот и либерализмот за земање во предвид на зголемената релевантност на невоените закани и недржавните учесници во областа на меѓународните односи.

Новиот транснационален организиран криминал во иднина ќе ги надмине новите кршливи демократии, има тенденција ја исцрпи силата на развиените земји и се заканува на напорите да се изгради побезбеден и просперитетен свет.

Приложените аргументи во магистерската теза обезбедуваат основа за подетално истражување на врската помеѓу безбедносните закани. Студијата за врската помеѓу заканите обезбедува потенцијал за понатамошна илустрација на сложената природа на безбедноста после Студената војна и преку која се објаснува логиката и динамиката за врските кои што се појавиле помеѓу невоените, меките безбедносни закани. Користејќи ја концептуалната рамка, ќе настане спојување на теоријата и самиот феномен, кои се одговорни за создавање на недоволна безбедност низ целиот спектар на ниво на анализата, обезбедувајќи пристап кој што обезбедува разбирање на транснационалниот организиран криминал во контекст на безбедноста на 21-от век.

Овој магистерски труд ја потенцира природата на слабоста на традиционалните теории-реализмот и либерализмот за земање во предвид на зголемената релевантност на невоените закани и недржавните учесници во областа на меѓународните односи.

Во однос на променливата природа на безбедноста после Студената Војна, важно е да се потенцира дека теоријата/теориите за меѓународни односи е неопходно да се адаптира/адаптираат со цел да може да ги опфатат безбедносните закани кои се трансформирале според средина која преовладува во која што тие сакаат да дејствуваат. Поврзана цел за воведување на нови пристапи е познавањето и постепено давање приоритет на потребата за разбирање на динамиката на промени на транснационалните криминални групи со нивно доаѓање во средината.

9. Користена литература

1. Aaron, Michele. (2007). *The Power of Looking On*, London: Wallflower.
2. Aas, K. F. (2007). *Globalization & Crime*. SAGE Publications.
3. Ahmed, Sara (2006). *Queer Phenomenology: Orientations, Objects, Others*, Durham and London: Duke University Press.
4. Alfarsi. H. (2017). The major theories of international relations, *Profolus*, достапно на: <https://www.profolus.com/topics/major-theories-of-international-relations/>
5. Al-Rodhan, Nayef. (2007). *The Emergence of Blogs as a Fifth Estate and Their Security Implications*. Geneva: Slatkine.
6. Al-Rodhan, Nayef. (2007). *The Five Dimensions of Global Security: Proposal for a Multi-sum Security Principle*. Berlin: LIT.
7. Anant, A. (2011), *Non-state Armed Groups in South Asia*, Pentagon Press, New Delhi.
8. Andrew Hurrell. (1998). Security in Latin America, *International Affairs*, 74 (3).
9. Anheier, H. and N. Themudo (2002) 'Organizational forms of global civil society: implications of going global' in M. Glasius, M. Kaldor and H. Anheier (eds) *Global Civil Society*, Oxford: Oxford University Press.
10. Annan, Kof. (1998). Secretary-General Describes Emerging Era in Global Affairs with Growing Role for Civil Society alongside Established Institutions. Press Release SG/SM/6638, достапно на: <http://www.un.org/News/Press/docs/1998/19980714.sgsm6638.htm>
11. Arlacchi. P. (2001). The Dynamics of Illegal Markets", in Phil Williams, Dimitri Vlassis. *Combating Transnational Crime: Concepts, Activities and Responses*, London and Portland: Frank Cass.
12. Ashley, Richard K.(1986). "The Poverty of Neorealism," in *Neorealism and Its Critics*, Robert O. Keohane (ed.), New York: Columbia University Press.
13. Bajpai, K. (2000). *Human Security: Concept and Measurement*. Notre Dame: Kroc Institute for International Peace Studies.
14. Barnett, M and C. Zürcher (2009), "The Peacebuilder's Contract: How external statebuilding reinforces weak statehood", in Paris R. and T. D. Sisk (eds.), *The Dilemmas of Statebuilding. Confronting the contradictions of postwar peace operations*, Routledge, London.
15. Basile, M. (2004), "Going to the Source: Why Al Qaeda's Financial Network Is

- Likely to Withstand the Current War on Terrorist Financing”, *Studies in Conflict and Terrorism*, 27 (3): pp. 169-185.
16. Baylis, John and Smith, Steve (2001). *The Globalization of World Politics – An introduction to international relations* 2nd edition, Oxford University Press.
 17. Beck, U. (2000) What is Globalization? Cambridge: Polity.
 18. Belgin San-Akca (2017). States and Nonstate Armed Groups (NAGs) in International Relations Theory, достапно на:
<http://oxfordre.com/politics/view/10.1093/acrefore/9780190228637.001.0001/acrefore-9780190228637-e-303#acrefore-9780190228637-e-303-bibliography-0001>
 19. Berdal, Mats and Monica Serrano. (2002). *Transnational Organized Crime and International Security: Business as Usual?* London: Lynne Rienner Publishers.
 20. Bruce Russett and John R. Oneal. (2001). *Triangulating Peace: Democracy, Interdependence, and International Organizations*, W. W. Norton & Company.
 21. Burchill Scott. (2005), *Theories of International Relations* 3/E.
 22. Burchill, S. et. al. (2001). *Theories of International Relations*, 2nd edition. New York, New York. Palgrave Macmillan.
 23. Buzan, B. (1983). *People, State and Fear*. London: Harvester Wheatsheaf.
 24. Buzan, B., Wæver, O., & de Wilde, J. (1998). *Security: a New Framework for Analysis*. London: Lynne Rienner.
 25. Byman, D. (2005). *Deadly Connections States that Sponsor Terrorism*. Cambridge University Press.
 26. Calvani, S. (2008). Transnational Organized Crime: a global concern, United Nations Crime and Justice Research Institute, достапно на:
www.unicri.it/www/staff/speeches/080519b_dir.pdf
 27. Carr E.H. (2016) The Harmony of Interests. In: Cox M. (eds) *The Twenty Years' Crisis, 1919-1939*. Palgrave Macmillan, London.
 28. Carr, Edward Hallett (2001) *The Twenty Years' Crisis, 1919-1939: An Introduction to the Study of International Relations*. Edited by M. Cox. Hampshire; NY: Palgrave.
 29. Cini, M. and N. Perez-Solorzano Borrigan (2016) *European Union Politics*, 5th ed., Oxford: Oxford University Press.
 30. Cockayne, J. (2007). *Transnational Organized Crime: Multilateral Responses to a Rising Threat*. New York: International Peace Academy.
 31. Collins. A. (2016). *Contemporary Security Studies*, Oxford University Press. John Picarelli. (2008). *Transnational Organized Crime*, London: Routledge.

32. Copeland, Dale (2001), *The Origins of Major War*, Ithaca, NY: Cornell University Press.
33. Cristol. J. (2017). *International Relation Theory*, доступно на: <http://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199743292/obo-9780199743292-0039.xml>
34. Curtis Glenn and Tara Karacan. (2002). *The Nexus Among Terrorists, Narcotics Traffickers, Weapons Proliferators and Organized Crime Networks in Western Europe*, Washington, DC: Library of Congress, доступно на: <http://www.loc.gov/rr/frd/>.
35. David E. Spiro. (1994). "The Insignificance of the Liberal Peace," *International Security* 19, no. 2.
36. Department of International Relations, San Francisco State University, *What is IR?* California, USA, доступно на: <https://internationalrelations.sfsu.edu/what-ir>.
37. Department of Political Science, International Relations, University of Wisconsin-Madison, доступно на: <https://polisci.wisc.edu/fields/international-relations>
38. Doyle, Michael W., (1997). *Ways of War and Peace: Realism, Liberalism, and Socialism*, New York: Norton.
39. Ekmekci, F. (2011). Terrorism as war by other means: national security. *Revista Brasileira de Política Internacional*, 54(1), pp. 125 - 141.
40. Emmers, R. (2004). *Globalization and Non-traditional Security Issues: A Study of Human and Drug Trafficking in East Asia*. Singapore: Institute of Defence and Strategic Studies.
41. Emmers, R. (2007). Securitization. In A. Collins, *Contemporary Security Studies*, New York: Oxford University Press.
42. Fareed Zakaria. (1997). "The Rise of Illiberal Democracy," *Foreign Affairs*; Nov/Dec, 76, 6; ABI/INFORM Global.
43. Fernando, Reinares; Carlos, Resa. (1999) Transnational organized crime as an increasing threat to the national security of democratic regimes: assessing political impacts and evaluating state responses, доступно на: <http://www.nato.int/acad/fellow/97-99/reinares.pdf>.
44. Friedman, Thomas (2000). *The Lexus and the Olive Tree*, London: Harper Collins.
45. Frost, E. (1997). *Globalisation and National Security: A Strategic Agenda*, Institute for International Economics, Washington, DC.
46. Gilpin, Robert (1981), *War and Change in World Politics*, New York: Cambridge

University Press.

47. Giraldo, J., & Trinkunas, H. (2007). Transnational Crime. In A. Collins, *Contemporary Security Studies*, New York: Oxford University Press
48. Godson, R., & Williams, P. (1998). Strengthening Cooperation Against Transnational Crime. *Survival*, 66-70.
49. Gurtov Mel (1991). *Global Politics in the Human Interest*, Boulder: Lynne Rienner Publishers.
50. H Bull. (1977). *The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics*, Macmillan London.
51. Hans J. Morgenthau, (1928)"Six Principles of Political Realism, *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*, Fifth Edition, Revised, (New York: Alfred A. Knopf, 1978.
52. Hough, P. (2004). *Understanding Global Security*. London: Routledge.
<http://74.125.77.132/search?q=cache:ww78TNoUdV4J:rwxy.tsinghua.edu.cn/xisuo/institute/english/production/yxt/6.htm+yan+xuetong+nontraditonal+security&cd=1&hl=zh-TW&ct=clnk>
53. <http://www.culturaldiplomacy.org/academy/content/pdf/participant-papers/2011-12-cdac/Globalization-and-International-Relations-Lianna-Amirkhanyan.pdf>
54. <https://www.britannica.com/topic/international-relations#ref846569>
55. I Kant Zum ewigen Frieden (Friedrich Nicolovius Königsberg 1795, reprinted by Reclam Ditzingen 1998).
56. International Peace Institute. (2009). *Transnational Organized Crime: Task Forces on Strengthening Multilateral Security Capacity*. International Peace Institute
57. International Relations-EDU, (2019). What is International Relations?, достапно на: <https://www.internationalrelationsedu.org/what-is-international-relations/>
58. Jacques Delors (1991), "European Integration and Security," *Survival*, Vol. 33, No. 1 (March/April), p. 106.
59. James Lee Ray. (1993). Wars Between Democracies: Rare, or Nonexistent?, *International Interactions* 18, no. 3: 252-54.
60. James Lee Ray. (1995). *Democracy and International Conflict: An Evaluation of the Democratic Peace Proposition*, Columbia, South Carolina: University of South Carolina Press.
61. Jens van Scherpenberg. (2000). *Transnationale Organisierte Kriminalitet: Die Schattenseite der Globalisierung*, Ebenhausen.

62. John M. Owen. (1994). "How Liberalism Produces Democratic Peace," *International Security*, Vol.19, No.2, USA.
63. Keohane, Robert O. (ed.) (1986), *Neorealism and its Critics*, New York: Columbia University Press.
64. Klaus Von Lampe. (2003). Criminally Exploitable Ties: A Network Approach to Organized Crime, in Emilio Viano, Jose Magallanes and Laurent Bridel (eds), *Transnational Organized Crime: Myth, Power and Profit*, Durham, NC: Carolina Academic Press.
65. Klerks. P. (2003). The Network Paradigm Applied to Criminal Organizations: Theoretical Nitpicking or a Relevant Doctrine for Investigators? Recent Developments in the Netherlands, in Adam Edwards and Peter Gill (eds), *Transnational Organized Crime: Perspectives on Global Security*, London & New York: Routledge.
66. Labs, Eric. (1997). "Beyond Victory: Offensive Realism and the Expansion of War Aims". *Security Studies* 6(4): 1–49.
67. Layne, Christopher.(2000). "From Preponderance to Offshore Balancing: America's Future Grand Strategy". *America's Strategic Choices*, edited by Michael Brown et al., Cambridge, MA: MIT Press.
68. Leander, A. (2001). Globalisation and the Eroding State Monopoly of Legitimate Violence, *Copenhagen Peace Research Institute Working Paper*, No. 24.
69. Louise Shelley. (2005). The Unholy Trinity: Transnational Crime, Corruption, and Terrorism, *Brown Journal of World Affairs* XI, Issue 2, 101.
70. Lutterbeck. L. (2005). "Blurring the Dividing Line: The Convergence of Internal and External Security in Western Europe", *European Security*, vol. 14, no. 2.
71. Mair Stefan. (2003). *The New World of Privatized Violence*, IPG 2, 19.
72. Mansfield E.D and Jack Snyder. (2005). *Electing To Fight: Why Emerging Democracies Go To War*, Belfer Center for Science and International Affairs, Cambridge, Massachusetts, USA.
73. Mavrellis, C. (2017). *Transnational Crime and the Developing World*, Global Financial Integrity, Washington D.C. USA.
74. McElwain, R. (2005). Advancements and Applications to Counter Emerging Threats, доступно на: www1.apan-info.net/Portals/105/pams29/NEWZEALAND.ppt
75. McFarlane, J. (2000). *International Co-operation Against Transnational Crime: Second Track Mechanisms*. Transnational Crime Conference. Canberra: Australian

Institute of Criminology.

76. Mearsheimer, John J. (2001). *The Tragedy of Great Power Politics*. 1st ed. New York: Norton.
77. Moravcsik, Andrew. (1997). "Taking Preferences Seriously: A Liberal Theory of International Politics", *International Organization*, vol. 51, no. 4, pp. 513–53.
78. Morgan, P. (2007). Security in International Politics: Traditional Approaches. In A. Collins, *Contemporary Security Studies*, New York: Oxford University Press.
79. Morgenthau, Hans Joachim. (1946). *Scientific Man Vs. Power Politics*. Chicago, Ill., The University of Chicago Press.
80. Moustakis, F. (2004). "Soft Security Threats in the New Europe: The Case of the Balkan Region", *European Security*, Taylor & Francis, pp. 149-150.
81. MW Doyle. (1997). *Ways of War and Peace: Realism, Liberalism, and Socialism*, Norton New York 1997.
82. Nicole Jackson, Security. (2008) in Peter Burnell, Vicky Randall and Lise Rakner (eds), *Politics in a Developing World*, Oxford: Oxford University Press.
83. Payne, (2013). *Global Issues*. New York, New York. Pearson.
84. Petite. S. (2013). "Rénovation du Palais des Nations: vote crucial", *Le Temps*, Monday 23 December, p. 5.
85. Petru, Albu. (2016). Romanian for Organised crime in transition time, a major threat to the international security, *Journal of Resources Defense Memagement*, Ministry of Interior and Public Administration Publishing House.
86. Picarelli. J. (2008). Transnational Organized Crime, in Phil Williams (ed), *Security Studies: An Introduction*, New York, London: Routledge.
87. Potter. G. (2006). Transnational Organized Crime, in J. Greenen (ed), *The Encyclopedia of Police Science*, New York, London: Routledge.
88. Rasler, Karen and William R. Thompson (2000), 'Global War and the Political Economy of Structural Change', in Manus I. Midlarsky (ed.), *The Handbook of War Studies II* (Ann Arbor, MI: Michigan University Press),
89. Rasler, Karen and William R. Thompson (2001), 'Malign autocracies and major power warfare', *Security Studies*, 10(3).
90. Raymond Aron (1966) *Peace and War: A Theory of International Relations*, Garden City, NY: Doubleday & Company.
91. Robert Gilpin. (1987). *The political economy of international relations*, Princeton: Princeton University Press.

92. Rosato, S. (2003). The Flawed Logic of Democratic Peace Theory. *American Political Science Review*, 97 (4), 585-602.
93. Ruggiero, V. (2000). *Crime and Markets: Essays in Anti-Criminology*, Oxford: Oxford University Press.
94. Sayaka Fukumi. (2008). *Cocaine Trafficking in Latin America: EU and US Policy Responses*, Burlington: Ashgate Publishing Company.
95. Shelley, L., Picarelli, J., & Corpora, C. (2003). Global Crime. In C. M. Love, *Beyond Sovereignty: Issues for a Global Agenda*, Wadsworth: Thomson.
96. Siddqui, T. (2008). Securitisation Theory and It's Application in Migration, достапно на: [www.rmmru.net/NTSWorkshop2008/Day2- Dr.%20Tasneem3.ppt](http://www.rmmru.net/NTSWorkshop2008/Day2-Dr.%20Tasneem3.ppt)
97. Strange, S. (2002) *Romanian for The Retreat of the State: The Diffusion of Power in the World Economy*, Publishing House Trei, Bucharest.
98. Tom R Naylor. (2003). Predators, Parasites, or Free-Market Pioneers: Reflections on the Nature and Analysis of Profit-Driven Crime, in Margaret Beare (ed), *Critical Reflections on Transnational Organized Crime, Money Laundering and Corruption*, Toronto: University of Toronto Press.
99. U.S. Department of Justice, National Institute of Justice. (2007). Office of Justice Programs, достапно на: <http://www.ojp.usdoj.gov/nij/topics/crime/transnationalorganized-crime/welcome.htm>
100. Ullman, R. (1983). Redefining Security. *International Security*, 133
101. UN General Assembly. (2001). Convention against Transnational Organized Crime. New York: United Nations Publications.
102. United Nations. (2004). A More Secure World: Our Shared Responsibility. United Nations: The United Nations Foundation.
103. Urry, J. (2002). The global complexities of September 11th. *Theory, Culture & Society*, 57-69.
104. Von Lampe, Klaus (2003). "Criminally Exploitable Ties: A Network Approach to Organized Crime", In Viano, Magallanes, and Bridel.
105. Voronin, Y. (2000). *Measures to Control Transnational Organized Crime*. Washington DC: U.S. Department of Justice, National Institute of Justice.
106. Waltz, K. (2000). Globalization and American Power. *The National Interests* , 46-56.
107. Waltz, Kenneth N. (1979), *Theory of International Politics*, Reading, MA: Addison-Wesley.

108. Waltz, Kenneth N. (1993), 'The new world order', *Millennium*, 22(2).
109. Waltz, Kenneth N. (1959). *Man, the State, and War: A Theoretical Analysis*. New York: Columbia University Press.
110. Waltz, Kenneth. (2000). "NATO Expansion: A Realist's View". *Contemporary Security Policy* 21(2): 23–38.
111. Waltz, Kenneth. (2000). "NATO Expansion: A Realist's View". *Contemporary Security Policy* 21(2): 23–38.
112. Waltz. K. (1979). *Theory of International Politics*, Addison-Wesley Reading.
113. Wang, P., & Wang, J. (2009). Transnational Crime: Its Containment through International Cooperation. *Asian Social Science*, 25-32.
114. Willetts, P. (2001). Transnational Actors and International organizations in global politics. In J. Baylis, & S. Steve, *The Globalization of World Politics*. Oxford: Oxford University Press.
115. Williams, P. (1994). Transnational Criminal Organisations and International Security. *Survival* , 96–113.
116. Williams, P. (2008). Violent Non-State Actors and National and International Security. Violent Non-State Actors and National and International Security: доступно на: http://kms1.isn.ethz.ch/serviceengine/Files/ISN/93880/ipublicationdocument_singledocument/940949E4-4F98-4EB6-8CA6-C1EB878A3721/en/VNSAs.pdf
117. Williams, P. Vlassis, Dimitri (2001) *Combating Transnational Crime: Concepts, Activities and Responses*, 1st ed. Routledge.
118. Williams. P. (1996). Transnational Criminal Organizations and International Security, *Survival*, 36, no.1 Spring, 110.
119. Williams. P. (2001). Organizing Transnational Crime: Networks, Markets and Hierarchies in Phil Williams and Dimitir Vlassis (eds), *Combating Transnational Crime: Concepts, Activities and Responses*, London and Portland: Frank Cass.
120. Williams. P. (2003). *Non-State Threats and Future Wars*, in Robert J. Bunker (eds), Frank Cass & Co. Ltd.
121. Williams. P. (2008). *Violent Non-State Actors and National and International Security*, International Relations and Security Network (ISN), Center for Security Studies, Swiss Federal Institute of Technology, ETH, Zurich.
122. Xuetong, Y. (2005). Nontraditional Security in East Asia, доступно на: <http://74.125.77.132/search?q=cache:ww78TNoUdV4J:rwxy.tsinghua.edu.cn/xisuo/in>

stitute/english/production/yxt/6.htm+yan+xuetong+nontraditonal+security&cd=1&hl=zh-TW&ct=clnk

123. Zabyelina, Y. (2009). Transnational organized crime in international relations, *Central European Journal of International & Security Studies* 3 (1), достапно на: www.cejiss.org/.../ZabyelinaTransnational_Organized_Crime.pdf.
124. Zabyelina. Y. (2010). Transnational organized crime in international relations, CEJISS, Metropolitan University Prague, Czech Republic, достапно на: www.cejiss.org/.../ZabyelinaTransnational_Organized_Crime.pdf.
125. Камбовски В. (1996). *Правната држава и организираниот криминал*, Правен факултет Скопје.
126. Камбовски В. (1998). *Меѓународно казнено право*, Просветно дело, Скопје.
127. Котовчевски. М. (2011). *Национална безбедност*, Скопје: Филозофски факултет.
128. Милошевска Т. (2016). *Модели на поврзаност на тероризмот и на транснационалниот организиран криминал*, Филозофски факултет, Мар-Саж, Скопје.